

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΥΓΕΙΑΣ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**“Κοινωνική Πρόνοια και υγεία την περίοδο της δικτατορίας
του Ι. Μεταξά 1936-1940”**

Χρυσάνθη Ταμαλαλίδου

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Καρακατσάνη Δέσποινα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Επιβλέπουσα

Σουλιώτης Κυριάκος, Επίκουρος Καθηγητής

Σπυριδάκης Εμμανουήλ, Αναπληρωτής Καθηγητής

Κόρινθος, Ιούνιος 2014

Copyright © Χρυσάνθη Ταμαλαλίδου, 2014

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

στην οικογένεια μου και στους συμπαρασάτες μου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Παρουσιάζοντας τη διπλωματική μου εργασία θα έχω ολοκληρώσει τον κύκλο σπουδών μου βάζοντας γερές βάσεις για την περαιτέρω πορεία μου στο χώρο της υγείας όπου και εργασιακά συμμετέχω. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω ειλικρινά:

Την καθηγήτρια μου Κα Καρακατσάνη Δέσποινα για την πολύτιμη καθοδήγησή της προκειμένου να ολοκληρωθεί η παρούσα εργασία. Με επαγγελματισμό και φιλικό κλίμα συνεργασίας με ώθησε στον καλύτερο τρόπο συγγραφής της εργασίας μου.

Το πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, και συγκεκριμένα το τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, για το μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Θεσμοί και Πολιτικές Υγείας».

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλο το εκπαιδευτικό προσωπικό του πανεπιστημίου καθώς ήταν αυτό που μας διεύρυνε τους ορίζοντες σκέψης και γνώσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	4
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
1. Η πολιτική και ιδεολογική ταυτότητα του Ι. Μεταξά.....	13
1.1 Η πολιτική και ιδεολογική ταυτότητα του Ι. Μεταξά.....	13
1.2 Η ίδρυση της Ε.Ο.Ν.....	19
1.3 Η κοινωνική πολιτική απέναντι στους πρόσφυγες.....	22
1.4 Αντιμετώπιση των μεγάλων ασθενειών της εποχής στην Ελλάδα.....	26
1.4.1 Προϋπολογισμός της κυβέρνησης Μεταξά για την αντιμετώπιση των μεγάλων ασθενειών.....	26
1.4.2 Αντιτραχωματικός αγώνας.....	27
1.4.3 Αντιφυματικός αγώνας.....	31
1.4.4 Αγώνας κατά της ελονοσίας.....	33
1.5 Η επικρατούσα οικονομική κατάσταση.....	35
1.6 Ομοιότητες και διαφορές με τα φασιστικά καθεστώτα του εξωτερικού.....	36
2. Η πολιτική υγείας και πρόνοιας του Ι. Μεταξά.....	38
2.1 Η κατάσταση της υγείας και πρόνοιας που επικρατούσε στην Ελλάδα πριν και μετά την δικτατορία του Ι. Μεταξά.....	38
2.2 Εξυγιαντικά μέτρα.....	46
2.3 Ίδρυση και ανάπτυξη υπηρεσιών δημόσιας υγείας κατά την περίοδο 1936-1940.....	50
2.3.1 Γενικά – Ειδικά νοσοκομεία, Υγειονομικοί Σταθμοί, Πολυϊατρεία.....	50
2.3.2 Εκπαίδευση νοσηλευτικού προσωπικού.....	64
3. Προστασία του Παιδιού και της Μητρότητας.....	66

3.1 Κοινωνική Ιατρική και Ευγονισμός την περίοδο του Μεσοπολέμου και η στάση της Ελλάδας.....	66
3.2 Εθνικά Ορφανοτροφεία.....	76
3.3 Εθνικοί Παιδικοί Σταθμοί.....	77
3.4 Εθνικό Ίδρυμα Κωφαλάλων.....	78
3.5 Οίκος τυφλών.....	79
3.6 Προστασία αλητόπαιδων- Αναμορφωτικά σχολεία.....	79
3.7 Ιματιοθήκη του μαθητού.....	79
4. Προστασία Φοιτητού, Εργαζομένων Νέων, Γεροντικής Ηλικίας, Απόρων.....	81
4.1 Προστασία Φοιτητού.....	81
4.2 Προστασία των Εργαζομένων Νέων.....	81
4.3 Προστασία Γεροντικής Ηλικίας.....	83
4.4 Προστασία Απόρων- Λαϊκά Υπνωτήρια.....	84
4.5 Συσσίτια.....	84
4.6 Άσυλα ανιάτων.....	86
4.7 Ενισχύσεις διαφόρων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων και βοηθήματα απόρων.....	86
5. Ο ρόλος του τύπου και των περιοδικών της εποχής.....	87
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	95
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	103
ABSTRACT.....	112

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την παρούσα διπλωματική εργασία θα προσπαθήσω να παρουσιάσω την κοινωνική πολιτική για την πρόνοια και την υγεία, την περίοδο της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά, την τετραετία 1936-1940.

Η μαζική εισροή προσφύγων το 1922 θα είναι η αρχή για την ενεργή παρουσία και την ανάληψη πρωτοβουλιών από το Ελληνικό πολιτικό σύστημα προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που προέκυψαν τόσο για την υγειονομική περίθαλψη, όσο και για τη στέγαση των προσφύγων.

Ο Ι. Μεταξάς προσπάθησε να πραγματοποιήσει την κοινωνική πολιτική του και τη δημιουργία ενός συστήματος υγείας με την υλοποίηση εξυγιαντικών έργων, με την ίδρυση της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας, την ανάπτυξη των παιδικών εξοχών και των εγκαταστάσεων των νοσηλευτικών ιδρυμάτων, καθώς και των ορφανοτροφείων. Προτεραιότητά του ήταν η προστασία των νέων, των εργαζομένων και η αποκατάσταση των προσφύγων. Τα μεγάλα προβλήματα της υγείας που ταλαιπωρούσαν για δεκαετίες τον ελληνικό λαό, όπως η φυματίωση, η ελονοσία και το τράχωμα φαίνεται να παρουσιάζουν καλύτερη εικόνα, καθώς οργανώνονται ειδικά νοσοκομεία και τρόποι όχι μόνο ίασης, αλλά και πρόληψης.

Αναμφισβήτητα κατά την περίοδο της τετραετίας 1936-1940 έγιναν έργα και προσπάθειες ανασυγκρότησης του ελληνικού κράτους. Όμως, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε πως την τετραετία αυτή η δικτατορία του Ι. Μεταξά προχώρησε όπως όλα τα απολυταρχικά καθεστώτα σε διώξεις πολιτών, σε περιορισμό της ελεύθερης γνώμης, σε άκρατη λογοκρισία και προσπάθεια πολιτικής καθοδήγησης.

Λέξεις- κλειδιά:

κράτος πρόνοιας, μεσοπόλεμος, κοινωνική ασφάλιση, στέγαση, νοσοκομεία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περίοδος του Μεσοπολέμου στην Ελλάδα υπήρξε μία από τις πιο δύσκολες περιόδους που είχε να αντιμετωπίσει το Ελληνικό Έθνος. Χρονολογικά ορίζεται μεταξύ του 1923 και του 1940, δηλαδή μεταξύ δύο σημαντικών ιστορικά γεγονότων, τη Μικρασιατική Καταστροφή και την είσοδο της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Για την Ευρώπη ο μεσοπόλεμος τοποθετείται στη χρονική περίοδο μεταξύ Πρώτου και Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και την ήττα του Ελληνισμού η χώρα ήρθε αντιμέτωπη με την αθρόα εισροή προσφύγων, περίπου ενάμιση εκατομμυρίου, με αποτέλεσμα τη δυσκολία απορρόφησής τους στο ήδη καταστραμμένο κράτος. Ο πολιτικός που έπαιξε καθοριστικό ρόλο την κρίσιμη αυτή περίοδο ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος (κατά τη δεύτερη διακυβέρνησή του, 1928-1932). Μετά το θάνατό του και την έλλειψη πολιτικού ηγέτη καθώς και με τις συνεχείς ανατροπές κυβερνήσεων, τις πελατειακές σχέσεις και τη διαφθορά που επικρατούσαν στη χώρα μας, ο Ιωάννης Μεταξάς επέβαλε την κυριαρχία του. Η αρχή των διώξεων κατά των ιδεολογικών και πολιτικών αντιπάλων του και η εγκαθίδρυση του ολοκληρωτικού καθεστώσ ήταν προ των πυλών.

Ο Ιωάννης Μεταξάς είχε αναλάβει το αξίωμα του πρωθυπουργού από τον Απρίλιο του 1936, σε ηλικία εξήντα πέντε ετών. Στις εκλογές που είχαν διενεργηθεί στις 26 Ιανουαρίου 1936, το κόμμα του Μεταξά εξέλεξε μόλις επτά βουλευτές ενώ το ΚΚΕ δεκαπέντε έδρες και με αυτό τον τρόπο διαφάνηκε η δύναμή του, που μέχρι τότε παρέμενε αν όχι άγνωστη, σίγουρα υποτιμημένη. Στις 6 Μαρτίου, όταν ο βασιλιάς είχε αναθέσει στον Δεμερτζή τον σχηματισμό κυβέρνησης, ο Μεταξάς θα συμμετείχε σε αυτήν ως υπουργός Στρατιωτικών. Στις 17 Μαρτίου 1936 ο Δεμερτζής πεθαίνει και ο βασιλιάς όρκισε τον Μεταξά πρωθυπουργό. Έτσι, ο Μεταξάς χωρίς να είναι υπόλογος σε εκλεγμένο από το λαό νομοθετικό σώμα παρά μόνο στο βασιλιά προχώρησε στην αναστολή άρθρων του συντάγματος περιορίζοντας τις ελευθερίες των πολιτών¹. Σε ένα κλίμα πολιτικής και οικονομικής αστάθειας και με την πρόφαση της έλλειψης της κοινοβουλευτικής πυγμής και δραστηριότητας άδραξε την ευκαιρία να επιβάλει τη δικτατορία του, την 4^η Αυγούστου 1936. Βασίζόμενος κυρίως σε δύο άξονες, του αντικομμουνισμού και του αντικοινοβουλευτισμού, ο Μεταξάς εκμεταλλεόμενος το

¹ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ.283 και 288

φόβο του βασιλιά για τον κομμουνισμό κατάφερε να τον επηρεάσει και να προετοιμάσει το έδαφος για την επικείμενη δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου 1936².

Η συγκρότηση του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου καθώς και η ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας με την πάροδο των ετών ήταν μείζονος σημασίας. Στην Ελλάδα όπως και σε όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη η έννοια του κράτους πρόνοιας, την περίοδο της ανάπτυξης του αστικού κράτους, εμπεριείχε την υπόθεση ότι στις κοινωνίες αυτές είναι εφικτή η ευημερία όλων των πολιτών και η εξασφάλιση κοινωνικής δικαιοσύνης και αλληλεγγύης. Σήμερα είναι προφανές ότι ο όρος «Κράτος Πρόνοιας» αναφέρεται σε συγκεκριμένη και καθορισμένη μορφή του αστικού κράτους στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, η οποία χαρακτηρίζεται από μεγάλη διεύρυνση της κοινωνικής του λειτουργίας τόσο όσο αφορά την κάλυψη αναγκών απασχόλησης, υγείας, παιδείας, κατοικίας, κοινωνικής φροντίδας, αλλά κι όσο αφορά την προστασία του περιβάλλοντος³. Για πρώτη φορά ο όρος «Κράτος Πρόνοιας» χρησιμοποιήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1930, ως πολιτική παρέμβασης του κράτους και διαμόρφωσης της σχέσης μεταξύ κράτους και κοινωνίας.

Μπορούμε να χωρίσουμε σε δυο μεγάλες περιόδους την ανάπτυξη της κοινωνικής λειτουργίας του κράτους: πρώτον, στη γέννηση και ανάπτυξη των κοινωνικών λειτουργιών και δεύτερον, στην περίοδο κρίσης και αμφισβήτησης των κοινωνικών παροχών⁴.

Με τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922, η έλευση στην χώρα μας περίπου ενάμισι εκατομμυρίου προσφύγων αύξησε το σύνολο του πληθυσμού κατά 20%. Η ήδη επιβαρυνόμενη οικονομική και κοινωνική κατάσταση επιδεινώθηκε. Χαρακτηριστικός είναι ο αριθμός των πολιτών που νοσούσαν ετησίως μέχρι και το 1936, που άγγιζε το 1.800.000, δηλαδή περίπου το ¼ του πληθυσμού βρισκόταν κάθε χρόνο ανενεργό λόγω ασθενειών⁵. Σύμφωνα με τους στόχους που είχε θέσει ο Ι. Μεταξάς με βασικό συνεργάτη του, τον Κοριζή, Υπουργό της Υγιεινής Αντιλήψεως και Πρόνοιας, σκοπός τους ήταν να ανατρέψουν τη μέχρι τότε κατάσταση που επικρατούσε, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, εφαρμόζοντας ένα πρόγραμμα κοινωνικής πρόνοιας κατά της ελονοσίας, της φθίσης, της λέπρας, του τραχώματος, της ψυχοπάθειας, της σύφιλης,

² Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 23

³ Στασινοπούλου Β. Όλγα, *Κράτος Πρόνοιας –ιστορική εξέλιξη– σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 26

⁴ Στο ίδιο

⁵ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 3

που αυτόματα θα οδηγούσε στην αποκατάσταση του πολιτισμού, της υγείας και της ανάκτησης των δυνάμεων. Στις βασικές προτεραιότητες του κοινωνικού του προγράμματος ήταν η προστασία για το παιδί και τη μητέρα. Με την ανάπτυξη των νοσοκομείων και των πολυϊατρείων καθώς και με την ενίσχυση των αδυνάτων- απόρων θα υπήρχε η πλήρης κάλυψη του πληθυσμού όσο αναφορά την ιατροφαρμακευτική περίθαλψή τους. Ο Μεταξάς σε δημόσιο λόγο του παραδέχτηκε πως τα υλικά αγαθά που διέθετε η κυβέρνησή του ήταν πολύ λιγότερα από αυτά που απαιτούνταν, όμως στηριζόταν στην οργάνωση και το επιτελείο του για να φέρει εις πέρας το τεράστιο αυτό έργο της κοινωνικής πρόνοιας⁶. Παράλληλα, ενώ είχε υποσχεθεί πως δεν θα προβεί σε άσκηση νέας φορολογίας πάρα ταύτα ήταν υποχρεωμένος να το κάνει προκειμένου να συγκεντρωθεί μέρος των χρημάτων που απαιτούνταν για την εκπόνηση του σχεδίου της κοινωνικής πρόνοιας. Το καθεστώς εισήγαγε πρόσθετους φόρους κυρίως με στόχο την κάλυψη των αναγκών για την εθνική άμυνα και για την κοινωνική πρόνοια. Οι έμμεσοι φόροι επιβλήθηκαν κυρίως στην αγροτική παραγωγή, τη ναυτιλία και θεσπίστηκε φόρος πολυτελείας στην κατανάλωση καπνού και στα τυχερά παιχνίδια. Για τους φόρους αυτούς ο Μεταξάς είχε απαντήσει ότι επρόκειτο για επιβολή φόρου στην ανθρώπινη αδυναμία, όπως στα τυχερά παιχνίδια και το κάπνισμα. Την ίδια στιγμή όμως που επιβάλλονταν οι φόροι αυτοί ξοδεύονταν μεγάλα χρηματικά ποσά για την λειτουργία της Ε.Ο.Ν προκαλώντας τη κοινή γνώμη με τα προνόμια που παρέχονταν όπως δωρεάν εισιτήριο στον κινηματογράφο των μελών της οργάνωσης⁷.

Ο δεύτερος μεγάλος στόχος του Ι. Μεταξά ήταν η οργάνωση της νεολαίας με την ίδρυση της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας –ΕΟΝ, με στόχο τη δημιουργία και ανάπτυξη ενός νέου εθνικού πολιτισμού, τη βελτίωση της εκπαίδευσης των νέων, την ανύψωση του ηθικού του έθνους και γενικότερα τη δημιουργία μιας νέας γενιάς υγιών ανθρώπων, αφοσιωμένων στο έθνος και την πατρίδα. Ο λεγόμενος «Τρίτος Ελληνικός Πολιτισμός» κατά τα πρότυπα του Γ' Ράιχ της Γερμανίας, θα αποτελούσε τον τέλειο συνδυασμό της αρχαίας κλασικής και βυζαντινής παράδοσης⁸. Η οργάνωση στηριζόταν στην ιδέα πως η « ελληνική φυλή» αποτελεί τον εκλεκτό λαό, ο οποίος θα μεταλαμπαδεύσει τον πολιτισμό του και θα εκπολιτίσει τον κόσμο. Οι Σπαρτιάτες

⁶ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 6

⁷ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ.311 και 360

⁸ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 49-51

αποτελούσαν πρότυπο οργάνωσης και λειτουργίας, κάτι που ο Μεταξάς ήθελε να επιβάλει και κατά την διακυβέρνησή του: πολίτες με υπακοή στο κράτος, με αυτοπεριορισμό και αντι-υλιστικό ιδεαλισμό. Ο Μεταξάς ζητούσε από τους πολίτες να εργάζονται αγόγγυστα, να υπάρχει τάξη και πειθαρχία, δηλαδή το μότο του ήταν *εργασία, τάξη και πειθαρχία*⁹.

Ο λόγος για τον οποίο επέλεξα να μελετήσω την περίοδο αυτή της σκοτεινής και αμφιλεγόμενης τετραετίας 1936-1940, ήταν διττός. Αφενός η σημερινή πολιτική κατάσταση που επικρατεί στην χώρα μας με την επικίνδυνη άνοδο της ακροδεξιάς και των φασιστικών μορφωμάτων και αφετέρου το προσωπικό ενδιαφέρον για την εύρεση απαντήσεων κατά πόσο τελικά ένα φασιστικό καθεστώς πραγματοποίησε κοινωνικό έργο και πιο συγκεκριμένα στο χώρο της υγείας.

Η έρευνά μου, οφείλω να πω, συνάντησε δυσκολίες καθώς δεν υπάρχει αρκετό βιβλιογραφικό υλικό της περιόδου εκείνης, ώστε να μπορώ να έχω εντελεχή εικόνα της τότε κατάστασης. Η μελέτη μου στηρίχθηκε κυρίως σε πρωτογενείς πηγές, όπως τα διατάγματα και τους νόμους μέσα από τα ΦΕΚ όλων των ετών της τετραετίας και τους προϋπολογισμούς του κράτους. Οι απολογισμοί των έργων που είχαν εκδοθεί από την τότε κυβέρνηση υπήρξε μία ακόμα σημαντική πηγή, καθώς και η μελέτη των περιοδικών της εποχής όπως το περιοδικό « Το Παιδί» και η «Νεολαία».

Με την εργασία αυτή θα προσπαθήσω να δώσω μια εικόνα για την ιδεολογία και το όραμα του Ι. Μεταξά για την Ελλάδα και να παρουσιάσω την κατάσταση των νοσηλευτικών ιδρυμάτων που προϋπήρχαν της 4^{ης} Αυγούστου του 1936 στην Αθήνα και τον Πειραιά καθώς η χώρα διέθετε, αν και με τεράστιες ελλείψεις, δημόσιους φορείς παροχής υγείας. Θα προχωρήσω στην παρουσίαση των έργων τόσο των εξυγιαντικών όσο και της ανάπτυξης και δημιουργίας νοσοκομειακών υποδομών όπως νοσοκομεία, πολυϊατρεία, υγειονομικούς σταθμούς, ειδικά νοσοκομεία, σε όλη την επικράτεια και επιπλέον την προσπάθεια που έγινε για την εκπαίδευση του νοσηλευτικού προσωπικού. Από την εργασία δε θα μπορούσε να λείπει το κομμάτι για την προστασία του παιδιού και της μητρότητας καθώς ο Μεταξάς έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη νεολαία και το παιδί. Μέσω του Πατριωτικού Ιδρύματος Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως (Π.Ι.Κ.Π.Α), η κυβέρνηση Μεταξά πραγματοποιούσε το

⁹ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ.49-51

κυβερνητικό της έργο, δημιουργώντας παιδικές εξοχές, τμήματα προστασίας επιτόκων, βρεφών και μαθητών. Ένα ακόμα σημαντικό κεφάλαιο της πολιτικής του Μεταξά ήταν και η αποκατάσταση των προσφύγων που εμμέσως επηρέαζε την υγεία των πολιτών. Η κυβέρνηση του Μεταξά προχώρησε και στην πολιτική αντιμετώπισης σοβαρών ασθενειών όπως της φυματίωσης, της ελονοσίας και του τραχώματος, που ταλαιπωρούσαν τον ελληνικό λαό για δεκαετίες καθώς οι ασθένειες αυτές ήταν οι πιο συνήθεις και θανατηφόρες. Καταπολεμώντας τις ασθένειες αυτές οι Έλληνες πολίτες θα ήταν ενεργοί και θα βοηθούσαν τόσο στην παραγωγική διαδικασία όσο και στην ενδυνάμωση του ελληνικού ιδεώδους. Τέλος, η παρουσίαση του ρόλου της Ε.Ο.Ν στην κοινωνία της Ελλάδος και του έργου της δεν μπορεί να λείπει, καθώς η Ε.Ο.Ν για την κυβέρνηση του Μεταξά και ακόμα περισσότερο προσωπικά για τον ίδιο τον Μεταξά, ήταν η βάση για τη δημιουργία του Γ΄ Ελληνικού Πολιτισμού και της ανάπτυξης του ελληνικού έθνους.

Προκειμένου να επιτευχθεί η δημιουργία του Γ΄ Ελληνικού Πολιτισμού οι Έλληνες και δη η νέα γενιά θα έπρεπε να είχε άριστη φυσική, πνευματική και ψυχική κατάσταση. Η πολιτική πρόνοιας της κυβέρνησης Μεταξά, λειτούργησε έτσι ώστε να δοθούν όλα εκείνα τα μέσα για την προστασία των νέων και για την ομαλή ανάπτυξη αυτών. Διαπιστώνουμε πως οι σχέσεις μεταξύ της πρόνοιας, της πολιτικής υγείας και της δημιουργίας του ελληνικού πολιτισμού συναντιούνται και η βελτίωση της μιας οδηγεί αυτόματα στη βελτίωση της εικόνας της άλλης.

1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ Ι. ΜΕΤΑΞΑ – ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΣΘΕΝΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ.

1.1 Η πολιτική και ιδεολογική ταυτότητα του Ιωάννη Μεταξά.

Η καταγωγή του Ι. Μεταξά ήταν από την Κεφαλονιά, οι ρίζες όμως της οικογένειάς του ήταν από το Βυζάντιο. Μετά την άλωση της πόλεως ο Μάρκος–Αντώνιος Μεταξάς όπως και άλλοι ευγενείς είχαν καταφύγει αρχικά στη Χίο, από κει στην Κρήτη και πάλι πρόσφυγας στην Κεφαλονιά. Το 1870, όταν ο Παναγής Μεταξάς Αντζουλακάτος βρισκόταν ως έπαρχος στην Ιθάκη, η σύζυγός του Ελένη Τριγέννη θα έφερνε στον κόσμο στις 12 Απριλίου του 1871 τον Ιωάννη Μεταξά. Το παράδοξο είναι πως την ημέρα της γέννησής του κατά τη διάρκεια του τοκετού είχε προκύψει μία επιπλοκή και η συμβουλή του γιατρού προκειμένου να σώσουν τη μητέρα ήταν να θυσιάσουν το βρέφος. Όμως, λίγο πριν πάρει την απόφαση για το τέλος του βρέφους ο πατέρας, Παναγής Μεταξάς, το παιδί ήρθε στη ζωή. Μητέρα και βρέφος επιβίωσαν¹⁰.

Σύμφωνα με το περιοδικό «Η Νεολαία», το οποίο ήταν όργανο καθοδήγησης και επηρεασμού του λαού και προσκείμενο στον Ιωάννη Μεταξά, ο Ιωάννης Μεταξάς περιγράφεται ως νέος πάντα αισιόδοξος και με αυτοπεποίθηση. Χαρακτηριστικό του αυταρχικού και βίαιου χαρακτήρα του ήταν όταν, όντας ακόμα μαθητής, ξυλοφόρτωσε ένα συμμαθητή του καθώς θεωρούσε πως εκείνος γκρίνιαζε και μεμψιμοιρούσε διαρκώς. Στο σχολείο πάντοτε υπήρξε άριστος μαθητής και μελετηρός. Το μόνο του ελάττωμα φαινόταν να ήταν ο γραφικός του χαρακτήρας. Τα ορνιθοσκαλίσματά του ήταν η αιτία που πήρε χαμηλή βαθμολογία στην καλλιγραφία. Ταπεινωμένος, ο Ι. Μεταξάς μέσα σε δύο μήνες βελτίωσε τα γράμματά του αποδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο πως δεν ανεχόταν κακή κριτική για τίποτα και από κανέναν για τον εαυτό του. Το 1855 ο Ι. Μεταξάς το 1885 εισήλθε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. Στη συνέχεια της στρατιωτικής του καριέρας με υποτροφία συνέχισε στην Ακαδημία Επιτελών του Βερολίνου¹¹. Όλα τα χρόνια της ζωής του ο Ι. Μεταξάς αντιμετώπιζε προβλήματα υγείας τόσο σωματικά όσο και ψυχολογικά. Η κύρια πηγή των

¹⁰ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ.51-52

¹¹ Το περιοδικό «Η ΝΕΟΛΑΙΑ», Αρ. Φ. 13, 7 Ιανουαρίου 1939

προβλημάτων του προέρχονταν από την ίδια την οικογένειά του. Ο αδελφός του, ο Κωστάκης, έπασχε από μανία καταδίωξης και σχιζοφρένεια, όπως αναφέρει ο Μεταξάς στο ημερολόγιο του, ενώ η μικρότερη αδελφή του, η Μαριάνθη, αντιμετώπιζε πρόβλημα κατάθλιψης και υστερίας¹². Κάτω από την εικόνα που είχε ο Ι. Μεταξάς, του ήρεμου ηγέτη, υπήρχε ένας νευρικός, ανήσυχος και μελαγχολικός άντρας¹³.

Το 1909 ο Μεταξάς παντρεύτηκε τη Λέλα Χατζηϊωάννου¹⁴ με την οποία απέκτησε δύο κόρες. Το Φεβρουάριο του 1915 έγινε αναπληρωτής Αρχηγός του Επιτελείου. Την ίδια περίοδο αρχίζει να διαφαίνεται η διαφορετική πολιτική του στάση σε σχέση με τον Βενιζέλο. Ο Ι. Μεταξάς ήταν αντίθετος με την προέλαση του Ελληνικού Στρατού στη Μικρά Ασία, καθώς όπως υποστήριζε δε θα ήταν δυνατή η διατήρηση της Ελληνικής κυριαρχίας στην εκεί περιοχή και θα οδηγούμασταν σε εθνική καταστροφή¹⁵. Σε αντίθεση ο Βενιζέλος υποστήριζε πως το Τουρκικό Κράτος ήταν έτοιμο να διαλυθεί. Αυτή η περίοδος ήταν η απαρχή του Εθνικού Διχασμού. Τον Ιούνιο του 1917 ο ίδιος με την οικογένειά του απέπλευσαν για την Κορσική ως εξόριστοι από την Ελληνική Κυβέρνηση αφού πρώτα είχε προηγηθεί η παραίτηση, από το θρόνο, του Βασιλιά Κωνσταντίνου¹⁶. Το ίδιο έτος (1917) ο Μεταξάς έγινε μέλος της Στοάς της Αθήνας «Ησιόδος», και μάλιστα κατάφερε να ανέβει τάχιιστα στην τεκτονική ιεραρχία και έγινε Σεβάσμιος της Στοάς¹⁷. Με την επάνοδο του Βασιλέως Κωνσταντίνου στην Ελλάδα περί τα τέλη του 1920 επέστρεψε και ο Μεταξάς. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 ο Εθνικός Διχασμός είχε φθάσει στο αποκορύφωμα. Συχνές και σε καθημερινή βάση ήταν οι διαμάχες μεταξύ Βενιζελικών και Αντι-Βενιζελικών. Την ίδια χρονιά ο Μεταξάς προχωρά στη σύσταση πολιτικού κόμματος, το κόμμα των Ελευθεροφρόνων στην Κεφαλονιά το οποίο αρχικά δεν έτυχε θερμής υποδοχής.

Σε μια περίοδο έντονης πανευρωπαϊκής πολιτικής αστάθειας και κρίσης με κύριο κοινό χαρακτηριστικό πολλών κρατών την αντικομμουνιστική πολιτική και την αστική δημοκρατία παρατηρείται μια μετατόπιση των πολιτικών προς τα δεξιά¹⁸. Η άνοδος του φασισμού ήταν ένα πολύ συχνό φαινόμενο που εμφανίστηκε σε πολλά ευρωπαϊκά

¹² Ημερολόγιο Ι. Μεταξά, τόμος 1, σελ.410

¹³ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ.257

¹⁴ Στο ίδιο, σελ. 103

¹⁵ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ.207

¹⁶ Στο ίδιο, σελ. 194

¹⁷ Στο ίδιο, σελ.198

¹⁸ Mark Mazower, *Σκοτεινή ήπειρος-Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ. 24

κράτη, όπως στην Ιταλία με τη δικτατορία του Μουσολίνι και του Χίτλερ στη Γερμανία, στην Ισπανία του Φράγκο και στην Πορτογαλία του Σαλάζαρ. Τα γνωρίσματα του φασιστικού καθεστώτος είναι πιο εμφανή. Η χρήση της αστυνομικής εξουσίας, η ανύπαρκτη βουλή, η διακοσμητική παρουσία του βασιλιά και ο μόνιμος φόβος της αστικής δημοκρατίας για την επικράτηση του σοσιαλισμού είναι μερικά από τα στοιχεία που επικρατούσαν¹⁹. Ο Μουσολίνι πρέσβευε πως «η πειθαρχία πρέπει να γίνεται αποδεκτή» και η επιλογή του συμβόλου του κινήματος του, η δέσμη ράβδων με πέλεκυ στο μέσο, ήταν μια ρωμαϊκή εικόνα εξουσίας. Όλη η αμφισβήτηση κι ίσως η τεχνητή κρίση του κοινοβουλευτισμού οδηγούσε ακαριαία στο φασισμό²⁰. Η Ελλάδα δεν είχε μείνει απλώς παρατηρητής όλων των εξελίξεων αλλά δυστυχώς βρισκόταν στην ίδια δυσμενή κατάσταση. Πρόσφορο έδαφος βρήκε ο Μεταξάς που ως θαυμαστής του ιταλικού και γερμανικού συστήματος θέλησε να εφαρμόσει παρόμοιες πολιτικές και στην Ελλάδα. Ο Μεταξάς βασίστηκε σε δύο αρχές, στον αντικομμουνισμό και στον αντικοινοβουλευτισμό. Αυτό που τον ενδιέφερε κυρίως ήταν η ενδυνάμωση της συνείδησης των Ελλήνων και όχι η επέκταση των συνόρων της χώρας²¹. Ο «τρίτος ελληνικός πολιτισμός», που θύμιζε το Τρίτο Ράιχ, θα αποτελούσε τη φυσική συνέχεια της αρχαίας κλασικής και βυζαντινής παράδοσης. Ο Ι. Μεταξάς είχε ένα όραμα για την Ελλάδα, το νέο κράτος να αποτελούσε τον Γ' Ελληνικό Πολιτισμό. Για να υλοποιήσει το όραμα του θα έπρεπε οι Έλληνες να έχουν τον ίδιο σκοπό με εκείνον και προκειμένου να το καταφέρει αυτό ο Μεταξάς προσπάθησε να γίνει προσφιλής στο λαό. Τα φιλολαϊκά μέτρα είχαν τον σκοπό αυτό²². Επίσης, ένα ακόμα όραμα του Ι. Μεταξά ήταν η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ). Ο Μεταξάς στοχεύοντας να αποκτήσει λαϊκά ερείσματα προσπάθησε να οργανώσει το κράτος, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας και στην παροχή εργασιακών δικαιωμάτων. Η προστασία των εργατών, η θέσπιση ωραρίου εργασίας, η καθιέρωση της Κυριακής ως αργία, η απαγόρευση της παιδικής εργασίας, η ασφάλιση του εργαζομένου, η υγιεινή διαβίωση του στο χώρο εργασίας, η ενίσχυση των οικονομικά και κοινωνικά αδυνάτων ήταν οι προτεραιότητες στην πολιτική σκακιέρα. Η ίδρυση του ΙΚΑ η οποία ήταν ουσιαστικά η εφαρμογή του Ν. 6298/1934, επί της κυβέρνησης Βενιζέλου, τελικά υλοποιήθηκε το 1937. Στην πραγματικότητα το διάστημα των τριών

¹⁹ Mark Mazower, *Σκοτεινή ήπειρος-Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ. 37

²⁰ Στο ίδιο, σελ. 37

²¹ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 16

²² Στο ίδιο, σελ. 49 και 65

αυτών ετών από την ψήφιση του νόμου αποτελούσε το χρόνο προσαρμογής που χρειάστηκε για να ξεπεραστούν, οι αδράνειες της ελληνικής κοινωνίας και οι αντιδράσεις ισχυρών τμημάτων της. Η κυβέρνηση Μεταξά χρησιμοποίησε την υλοποίηση της ίδρυσης του ΙΚΑ για την εξασφάλιση της λαϊκής συναίνεσης και αποδοχής²³.

Η προσπάθεια δημιουργίας κορπορατιστικού συστήματος, παρόμοιου με εκείνο του Μουσολίνι, πραγματοποιήθηκε με την ίδρυση σωματείων²⁴ που στην ηγεσία τους τοποθετήθηκαν άνθρωποι της κυβέρνησης. Με τον τρόπο αυτό επήλθε ο εκφυλισμός των συνδικαλιστικών κινημάτων καθώς καθοδηγούνταν από την κυβέρνηση. Επίσης, την περίοδο του Μεταξά έγιναν καύσεις βιβλίων και η ιδέα που προσπάθησε να καθιερωθεί ήταν «Χαρά και Εργασία» βασισμένη στο ναζιστικό μοντέλο²⁵.

Ο Μεταξάς προσπάθησε να ενσωματώσει στην κοινωνία πρωτίστως τους αγρότες και δευτερευόντως τους εργάτες, μιας και θεωρούσε ότι οι αγρότες ήταν το πιο καθαρό κομμάτι της φυλής μας και αποτελούσαν τους συνεχιστές της εθνικής μας παράδοσης²⁶. Γι' αυτό και η κοινωνική πολιτική απέναντί τους υπήρξε ιδιαίτερα ευνοϊκή. Ο Μεταξάς ήθελε το αστικό καθεστώς να έχει κάτω από τη σκέπη του όλους τους Έλληνες και η αντιπροσώπευση όλων των κοινωνικών στρωμάτων και φατριών να γίνεται χωρίς διακρίσεις, μεροληψίες και προνόμια όσο βέβαια αυτό το επέτρεπαν οι αυστηροί κανόνες μιας δικτατορίας. Δηλαδή, μπορεί ο Μεταξάς προκειμένου να γίνει αποδεκτός από το λαό να παρουσίαζε το κυβερνητικό του έργο ως φιλολαϊκό όμως αυτό δεν ταίριαζε με την απολυταρχική φύση της κυβέρνησής του. Από τα πιο σημαντικά μέτρα που ελήφθησαν ήταν η ρύθμιση των χρεών των αγροτών (Ν. 677/1937)²⁷, με τον οποίο υποστήριζε πως θα απάλλασσε τους αγρότες από τα αγροτικά χρέη των προηγούμενων ετών προχωρώντας σε απαλλαγή μικρού ποσοστού από τα ιδιωτικά χρέη ενώ παράλληλα τους υποχρέωνε για την άμεση εξόφληση των υπολοίπων²⁸, η κατάργηση της φορολογίας στην παραγωγή του ελαιόλαδου (Ν.1462/1938)²⁹, καθώς και η

²³ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 57-58

²⁴ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ.285

²⁵ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 66

²⁶ Στο ίδιο, σελ.57

²⁷ ΦΕΚ 184/ 17-5-1937, Α.Ν 677

²⁸ Σπύρος Λιναρδάτος, *4^η Αυγούστου*, Θεμέλιο, Αθήνα 1988, σελ. 120

²⁹ ΦΕΚ 426/ 10-11-1938, άρθρο 1, Α.Ν 1462

μεταβίβαση τίτλων πλήρους ιδιοκτησίας της γης που είχε διανεμηθεί στους πρόσφυγες (Ν. 1822/1939)³⁰.

Όσο αναφορά στους εργάτες έγιναν σημαντικές πρόοδοι όπως η καθιέρωση συλλογικών συμβάσεων εργασίας, η καθιέρωση του οκταώρου (Ν.547/1937³¹), η αναγκαστική διαίτησία ανάμεσα στους εργοδότες και τους εργαζομένους (Ν.866/1937)³², η ίδρυση του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ο καθορισμός κατώτατων ημερομισθίων. Τέλος, ιδρύθηκε ο οργανισμός του Εργατικού Κέντρου, του οποίου ο σκοπός ήταν η στέγαση και η αναψυχή των εργαζομένων³³.

Ο Ι. Μεταξάς προσπάθησε να αναλάβει αποκλειστικά μόνος του το έργο της αναδόμησης της χώρας κατά τα πρότυπά του. Δεν είχε καταφέρει να επιβληθεί μέσα από πολιτικό κόμμα μαζικής αποδοχής, μέσω του οποίου να διοχετεύεται τις ιδεολογίες του και ούτε είχε καταφέρει να δημιουργήσει ποτέ³⁴ ένα τέτοιο κόμμα. Καθώς έλειπε η συνοχή ενός τέτοιου συστήματος το όραμα και η φιλοσοφία του καθεστώτος δεν μπορούσε να έχει ευρεία αποδοχή και εφαρμογή. Ο έλεγχος του τύπου και της ενημέρωσης, αν και καθολικός, δεν ήταν αρκετός ώστε να γίνει ολοκληρωτική η καθοδήγηση του λαού, ο οποίος ποτέ δεν εκδηλώθηκε σε μαζικές εκδηλώσεις υποταγής και δέσμευσης με το καθεστώς³⁵.

Παρόλο που ο Μεταξάς πρέσβευε πως επιθυμούσε να υπάρχει αντιπροσώπευση όλων των κοινωνικών τάξεων στην κυβέρνησή του, στην πραγματικότητα την πλαισίωναν κατά τα 2/3 αξιωματικοί ενώ μόνο οκτώ άτομα ήταν πολιτικοί κατά επάγγελμα³⁶. Επίσης, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός πως ο ίδιος ο Μεταξάς ηγείτο των χαρτοφυλακίων Εξωτερικών, Στρατιωτικών, Ναυτικών, Αεροπορίας καθώς επίσης είχε αναλάβει τον έλεγχο όλων των υφυπουργείων³⁷. Ο ίδιος ο Μεταξάς σε λόγο του προς τον ελληνικό λαό, ανέφερε «συγκεντρώσας ολόκληρον την εξουσίαν»³⁸, ίδιον της προσωπικότητάς του ήταν ο συγκεντρωτισμός και η έλλειψη εμπιστοσύνης. Αυτή η ιδιοτροπία του χαρακτήρα του είναι εμφανής και από τα λόγια της μικρότερης κόρης

³⁰ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 57-58

³¹ ΦΕΚ 98/ 19-3-1937, άρθρο 2, Α.Ν 547

³² ΦΕΚ 374/ 25-9-1937, άρθρο 2, Α.Ν 866

³³ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 58

³⁴ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ΙΕ τόμος, σελ. 382-383

³⁵ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 67

³⁶ <http://www.metaxas-project.com>, Ανδρέας Μαρκεσσίνης, *Η δικτατορία του Μεταξά, 1936-1941*, 2012

³⁷ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 26-27

³⁸ <http://www.metaxas-project.com>, Ανδρέας Μαρκεσσίνης, *Η δικτατορία του Μεταξά, 1936-1941*, 2012

του, κυρίας Νανά Φωκά, που μεταξύ άλλων ανέφερε πως ο πατέρας της: «μας συμβούλευε πάντα να μην έχουμε εμπιστοσύνη σε κανέναν» και σε επόμενη ερώτηση του κ. Βατικιώτη ποιοι ήταν οι στενοί φίλοι του πατέρα της, εκείνη απάντησε κοφτά «ήταν άφιλος»³⁹. Ο Μεταξάς δεν μπορούσε να βρει εκείνους τους υπουργούς που θα τον ικανοποιούσαν⁴⁰. Καθώς ήταν απόλυτα συγκεντρωτικός ο Μεταξάς είχε τον πλήρη έλεγχο της κυβέρνησής του. Στη συνέχεια θα δούμε τα αποτελέσματα του κυβερνητικού έργου μερικών στενών συνεργατών-υπουργών του Μεταξά.

Ο Κωνσταντίνος Μανιαδάκης, υπήρξε ένας από τους βασικούς συνεργάτες του. Είχε αναλάβει το υπουργείο Δημόσιας Ασφάλειας και ο ρόλος του ήταν καθοριστικός για την καταπολέμηση του κομμουνισμού και η προστασία της χώρας από ξένους κατασκόπους. Επί των ημερών του προέκυψαν οι περί 50.000 δηλώσεις μετανοίας που είχε απαιτήσει η κυβέρνηση Μεταξά. Οι φυλακίσεις, οι ξυλοδαρμοί και οι εκτοπισμοί ήταν βασικές μέθοδοι άσκησης της εξουσίας της δικτατορίας και συνδέονται στενά με την προσπάθεια του παραδειγματισμού της κοινωνίας στο όνομα της πάταξης του κομμουνισμού⁴¹.

Στο υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού τοποθετήθηκε ο Θεολόγος Νικολούδης ως υφυπουργός. Στόχος του ήταν η καθεστωτική προπαγάνδα και η λογοκρισία. Η εποπτεία του τύπου (εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία), των θεατρικών και κινηματογραφικών έργων, των διαλέξεων, ραδιοφωνικών εκπομπών και δίσκων γραμμοφώνων ανήκαν στις αρμοδιότητες του υπουργείου αυτού. Επίσης, η διάδοση των ιδεολογικών αρχών της κυβερνήσεως και η εξύψωση του εθνικού φρονήματος αποτελούσαν στόχους του προαναφερθέντος υπουργείου. Εργαλείο της καθεστωτικής προπαγάνδας αποτέλεσε το ραδιόφωνο. Στις 25 Μαρτίου 1938 ξεκίνησε η λειτουργία της ραδιοφωνικής υπηρεσίας⁴², η οποία στηρίχτηκε κυρίως στην γερμανική εμπειρία, έπειτα και από την επίσκεψη του Γιόσεφ Γκαίμπελς, υπουργού της Λαϊκής Διαφωτίσεως της Γερμανίας. Ειδοποιός διαφορά, βέβαια, ανάμεσα στις δύο χώρες (Ελλάδα- Γερμανία), ως προς την αποτελεσματική χρήση του ραδιοφώνου, ως μέσου

³⁹ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 36

⁴⁰ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 24

⁴¹ <http://www.metaxas-project.com>, Ανδρέας Μαρκεσσίνης, *Η δικτατορία του Μεταξά, 1936-1941*, 2012

⁴² Στο ίδιο

προπαγάνδας, ήταν ότι στην Ελλάδα οι ραδιοφωνικές συσκευές έφταναν περίπου τις 6.000 ενώ στη Γερμανία ξεπερνούσαν τα επτά εκατομμύρια⁴³.

Ο Κωνσταντίνος Κοτζιάς αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα πρόσωπα της κυβέρνησης Μεταξά. Διορίστηκε διοικητής Πρωτεύουσας. Με πρωτοβουλία του ίδιου ιδρύθηκαν τα Τάγματα Εργασίας, τα οποία αποτελούσαν παραστρατιωτική οργάνωση κατά τα πρότυπα των ναζιστικών Ταγμάτων Εφόδου⁴⁴. Αρχικά τα Τάγματα Εργασίας είχαν ως σκοπό την απορρόφηση των ανέργων και τη δημιουργική απασχόλησή τους στην εκτέλεση δημοσίων έργων όμως ο ουσιαστικός λόγος ίδρυσής τους ήταν να αποτελέσουν φρουρά⁴⁵.

Τέλος, ο Αλέξανδρος Κορυζής, ο οποίος διετέλεσε υποδιοικητής της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος (ΕΤΕ)⁴⁶ είχε αναλάβει το υπουργείο της Πρόνοιας που μετονομάστηκε σε Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως. Την 5^η Αυγούστου του 1936 διορίστηκε υπουργός Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως⁴⁷, όπου θα παραμείνει στη θέση αυτή μέχρι και τον Ιούλιο του 1939. Ο Κορυζής διορίστηκε πρωθυπουργός μετά το θάνατο του Ι. Μεταξά, τον Ιανουάριο του 1941, όμως είχε τραγική κατάληξη αφού λίγο καιρό αργότερα αυτοκτόνησε⁴⁸. Τη θέση του υπουργού μετά τον Κορυζή ανέλαβε ο Ιωάννης Δουρέντης⁴⁹, ενώ στις 4-9-1939, υπουργός Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως διορίστηκε ο Ηλίας Κρίμπας⁵⁰.

1.2 Η ίδρυση της Ε.Ο.Ν

Ο Ι. Μεταξάς έχοντας οραματιστεί τον Γ' Ελληνικό Πολιτισμό θέλησε να βάλει γερές βάσεις πάνω στις οποίες θα στηριζόταν. Αυτό θα το πραγματοποιούσε προστατεύοντας, βοηθώντας και καθοδηγώντας τη νεολαία σε μια εκ βάθους αναγέννηση. Η διάπλαση των νέων, η σωστή ανατροφή τόσο σωματική όσο και πνευματική θα οδηγούσε στη δημιουργία της νέας γενιάς της πατρίδας που θα μπορούσε να στηριχτεί πάνω της και να την οδηγήσει μπροστά. Η Ε.Ο.Ν ήταν το μέσο

⁴³ <http://www.metaxas-project.com>, Ανδρέας Μαρκεσσίνης, *Η δικτατορία του Μεταξά, 1936-1941*, 2012

⁴⁴ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 311

⁴⁵ Στο ίδιο, σελ. 311

⁴⁶ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 28

⁴⁷ ΦΕΚ 329/ 5-8-1936, άρθρο 3

⁴⁸ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 362

⁴⁹ ΦΕΚ 284/13-7-1939, άρθρο 1

⁵⁰ ΦΕΚ 362/ 4-9-1939, άρθρο 1

εκείνο που θα βοηθούσε στην υλοποίηση του οράματος του Ι. Μεταξά. Με την ίδρυση της Ε.Ο.Ν με αναγκαστικό νόμο⁵¹ το 1936, ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου και υπό την άμεση εποπτεία του Προέδρου της Κυβερνήσεως είχε ως σκοπούς την επωφελή διάθεση του ελεύθερου από την εργασία ή των σπουδών χρόνου των νέων, για την προαγωγή της σωματικής και πνευματικής κατάστασης, την ανάπτυξη του Εθνικού φρονήματος και της πίστης προς τη θρησκεία, τη δημιουργία πνεύματος συνεργασίας και κοινωνικής αλληλεγγύης και τον έγκαιρο επαγγελματικό προσανατολισμό εκάστου ανάλογα με τις φυσικές ικανότητες του⁵². Για την λειτουργία της Ε.Ο.Ν προβλέφθηκε ετήσια κρατική επιχορήγηση όχι μικρότερη των 5.000.000 δραχμών, όπως επίσης, συνδρομές των δήμων και κοινοτήτων, τα εκ της πώλησης του ετήσιου ημερολογίου και όλων των σχετικών δημοσιευμάτων της Οργάνωσης, παντός είδους εισφορές, δωρεές, έρανοι, κληροδοτήματα νομικών και φυσικών προσώπων. Όλα τα αθλητικά, τα γυμναστικά και τα φίλαθλα σωματεία πλέον ήταν υπό την εποπτεία του ανωτάτου διοικητικού συμβουλίου της Ε.Ο.Ν⁵³.

Στη συνέχεια θα αναφερθούν οι διαφορές που υπήρχαν ανάμεσα στο σχολείο και την Ε.Ο.Ν. Μέσα από αποσπάσματα ομιλιών⁵⁴ του ίδιου του Ι. Μεταξά θα δούμε την προσωπική του οπτική για την Ε.Ο.Ν και το σκοπό της ύπαρξής της. Σε μία ομιλία του προς το σύλλογο γονέων αναφέρει :

..έρχομαι δια δευτέραν φοράν ενώπιόν σας διά δύο λόγους: ο πρώτος είναι το ενδιαφέρον, το οποίον έχω διά τον Σύλλογον των Γονέων, τον θεωρώ ως ένα μοχλόν, ο οποίος, καλώς χειριζόμενος, δύναται να προσφέρη μεγάλας υπηρεσίας εις τον τόπον και ιδίως εις την διάπλασιν της νέας γενεάς. Ο δεύτερος λόγος είναι διότι θέλω να σας εισαγάγω εις ένα θέμα, το οποίο εθίγη έως τα τώρα από τους προηγουμένους ομιλητάς και ομιλητριάς, όσους ήκουσα, αλλά το οποίον δεν διεξήχθη εις όλην αυτού την έκτασιν. ...Θα ήθελα δε να σας παραστήσω ποία είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της Ε.Ο.Ν και από εκεί θα καταλάβετε ποία είναι η σημασία της και το έργον. Και το πρώτον της χαρακτηριστικόν, το οποίον την κάμνει εντελώς διάφορον από το σχολείον, είναι ότι η

⁵¹ ΦΕΚ 499/ 10-11-1936, άρθρο 2, Α.Ν 334

⁵² ΦΕΚ 499/ 10-11-1936, άρθρο 2, Α.Ν 334

⁵³ Στο ίδιο

⁵⁴ Ο αρχηγός δια τα παιδιά μας, μεγάλοι υποθήκαι προς τους γονείς και τους διδασκάλους. Αι δύο ιστορικά ομιλίες του αρχηγού της Εθνικής Κυβερνήσεως κ. Ι. Μεταξά εις τον σύλλογον γονέων, σελ. 17-18

κατάταξις εις αυτήν είναι εθελοντική. Τα παιδιά προσέρχονται εθελοντικά, εάν θέλουν. Η αλήθεια είναι ότι προσέρχονται όλα, αλλά όλα προσέρχονται εθελοντικά. Αυτό δε έχει μεγάλην σημασίαν διά το παιδί, διότι, ζεύρετε όλοι, το παιδί ποτέ δεν κάνει τόσο καλά ένα πράγμα, παρά εκείνο, το οποίον κάμνει θεληματικά, ή νομίζει τουλάχιστον ότι το κάμνει θεληματικά. Βέβαια εις το σχολείον δεν ημπορούμεν να το αφήσωμεν να πηγαίνει θεληματικά, διότι αυτό δεν θα είναι δυνατόν βλέπετε αμέσως μίαν ουσιώδη διαφοράν, η οποία υπάρχει μεταξύ σχολείου και Ε.Ο.Ν. Η δευτέρα διαφορά τώρα: το σχολείον αναπτύσσει κυρίως το πνεύμα του παιδιού και διά του πνεύματος προσπαθεί να επιδράση επί των άλλων ψυχικών αυτού ιδιοτήτων, επί του χαρακτήρος του, σωματικώς δε ασχολείται, κυρίως δια των γυμναστών του, κατά δεύτερον λόγον. Αλλ' ο κύριος σκοπός του είναι η ανάπτυξις του πνεύματος, της διανοίας, διά να δώση εις το παιδί τας γνώσεις, τας οποίας θα χρειασθή εις τον βίον του, ώστε να λάβη το παιδί τα αναγκαία διανοητικά εφόδια. Βεβαίως το σχολείον επιδρά και επί του χαρακτήρος του παιδιού διά των διδασκαλιών, τα οποίας του κάμνουν οι διδάσκαλοί του, κυρίως διά των διδασκαλιών της ιστορίας, διά των παραδειγμάτων, τα οποία φέρει η Ιστορία, μεγάλων πράξεων, μεγάλων ανδρών κλπ., πάντοτε όμως διά του πνεύματος, διά της διανοίας.⁵⁵

Όπως φαίνεται και από τον ίδιο το λόγο του Μεταξά, το έργο της Ε.Ο.Ν είναι η συναισθηματική επίδραση πάνω στο χαρακτήρα του παιδιού, στην αποφασιστικότητά του, στη διαμόρφωση του θάρρους του και όλων των άλλων ιδιοτήτων του μέσω της άσκησης και όχι μέσω του πνεύματος ή διανοίας του. Η Ε.Ο.Ν δε διδάσκει την αρετή αλλά ασκεί την αρετή⁵⁶. Ασκεί το παιδί σωματικώς και ψυχικώς ώστε να υπερβαίνει τα εμπόδια, να κάνει το παιδί να σκέφτεται πώς να βρει τα μέσα για να ξεπεράσει τα εμπόδια. Όπως βλέπει πάντα ο Μεταξάς η Ε.Ο.Ν διδάσκει στα παιδιά την ιδεολογία στην οποία στηρίζεται το κράτος και το εθνικό φρόνημα. Η όλη διδασκαλία αυτών γίνεται μέσα από την άσκηση και το παιχνίδι, μέσα από τις συνομιλίες με τους αρχηγούς τους και όχι ως μαθητική διδασκαλία. Άλλη διαφορά με το σχολείο είναι πως η διδασκαλία αυτή γίνεται από άλλα παιδιά, από τους συντρόφους τους κάτι που θεωρούν καλύτερο καθώς είναι εκείνα που ξεχωρίζουν τους αρχηγούς τους μέσα από τις ασκήσεις τους και τους θεωρούν καλύτερους. Ένα ακόμα πρόβλημα που η Ε.Ο.Ν

⁵⁵ Ο αρχηγός δια τα παιδιά μας, μεγάλοι υποθήκαι προς τους γονείς και τους διδασκάλους. Αι δύο ιστορικά ομιλίες του αρχηγού της Εθνικής Κυβερνήσεως κ. Ι. Μεταξά εις τον σύλλογον γονέων, σελ.17-18

⁵⁶ Στο ίδιο,σελ. 17-18

φαίνεται να προσπαθεί να αντιμετωπίσει είναι η πορεία των νέων αφού τελειώσουν το δημοτικό. Στη μέση εκπαίδευση μόνο το ένα δέκατο των μαθητών συνέχιζε οπότε το μεγαλύτερο κομμάτι των παιδιών έμενε χωρίς καθοδήγηση και άσκηση⁵⁷. Τα παιδιά λοιπόν των εργατών, των αγροτών, τα παιδιά των εργοστασίων και των καταστημάτων η Ε.Ο.Ν θα αναλάμβανε να τα εντάξει σε μία ομάδα.

Η άποψη της υποχρεωτικής ομοιομορφης ενδυμασίας-στολής έχει κι αυτή την εξήγησή της. Καθώς στα σχολεία φοιτούν παιδιά όλων των κοινωνικών στρωμάτων ήταν εμφανής η διαφορετικότητα τόσο στο ντύσιμο όσο και στη διατροφή. Γι' αυτό η Ε.Ο.Ν ντύνει ομοιόμορφα όλα τα παιδιά προκειμένου να μην υπάρχουν οι διαφορές αυτές⁵⁸. Δεν υπάρχει κανένας κοινωνικός αποκλεισμός και καμία άνιση μεταχείριση. Η Ε.Ο.Ν υποστηρίζει πως τα παιδιά ανατρέφονται καλύτερα από τα ίδια τα παιδιά. Τον μεγάλο τον ακούει, τον σέβεται, τον εμπιστεύεται αλλά δεν τον συναισθάνεται. Αυτή είναι η μέθοδος που ακολουθούσε η Ε.Ο.Ν. Επιπλέον, κατά τη δημιουργία της Ε.Ο.Ν παρατηρήθηκε το γεγονός πως οι περισσότεροι συμμετέχοντες νέοι προέρχονταν από τις αγροτικές και εργατικές τάξεις και όχι την αστική. Αυτό εξηγήθηκε από τον ίδιο τον Μεταξά πως οι αστοί γονείς θεώρησαν ως αρπαγή των παιδιών τους από το σπίτι τους και ότι θα ανέπτυσαν μία άλλη νοοτροπία από τη δική τους γενιά⁵⁹. Κάτι που αμφισβητεί ο Μεταξάς και υποστηρίζει πως η Ε.Ο.Ν είναι εκείνη που μπορεί πραγματικά να σταθεί δίπλα στο παιδί στον ελεύθερο του χρόνο. Σύμφωνα πάντα με τον Μεταξά, *«η οικογένεια κάνει ανθρώπους, το σχολείο κάνει ανθρώπους πνευματικούς και μορφωμένους ενώ η Ε.Ο.Ν κάνει ανθρώπους αγωνιστικούς, έτοιμους για τον αγώνα και κάθε είδους αγώνα»*⁶⁰.

1.3 Η κοινωνική πολιτική απέναντι στους πρόσφυγες

Έχει γίνει αναφορά για την απάνθρωπη κατάσταση διαβίωσης των προσφύγων έπειτα από δεκαπέντε χρόνια από τη Μικρασιατική καταστροφή. Παράγκες και φτώχεια επικρατούσαν στις προσφυγικές οικογένειες. Η κυβέρνηση Μεταξά ήθελε να αλλάξει

⁵⁷ Ο αρχηγός δια τα παιδιά μας, μεγάλοι υποθήκαι προς τους γονείς και τους διδασκάλους. Αι δύο ιστορικά ομιλίες του αρχηγού της Εθνικής Κυβερνήσεως κ. Ι. Μεταξά εις τον σύλλογον γονέων, σελ. 19

⁵⁸ Στο ίδιο, σελ. 20

⁵⁹ Στο ίδιο, σελ. 22-23

⁶⁰ Στο ίδιο, σελ. 21

την εικόνα αυτή και γι' αυτό δημιούργησε ένα πρόγραμμα εγκατάστασης των προσφύγων σε σπίτια ως πρώτη μέριμνα.

Στο σημείο αυτό θα δούμε τα ποσά των προϋπολογισμών των ετών 1935-1941⁶¹ που διατέθηκαν για τη στέγαση των προσφύγων και έχουν ως εξής:

ΕΤΗ	Στέγαση προσφύγων	Κάλυψη επί του προϋπ. ποσού του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής & Αντιλήψεως
1935-1936	103.917.318	13,40%
1936-1937	161.431.941	20,88%
1937-1938	140.145.282	11,53%
1938-1939	155.227.409	13,44%
1939-1940	118.440.059	10,38%
1940-1941	107.526.000	9,40%

Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα τα ποσά που διατέθηκαν για τη στέγαση των προσφύγων, κατά την περίοδο της διακυβέρνησης του Μεταξά ήταν πολύ υψηλά. Το έτος 1936-1937 άγγιξε το 20,88% επί του συνολικού προϋπολογισθέντος ποσού του υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως.

Η κυβέρνηση διέθεσε ποσά για την αποπεράτωση των κατοικιών των οποίων η κατασκευή είχε ξεκινήσει από το 1935, για τη δημιουργία 425 νέων κατοικιών στη Μακεδονία, τη Θράκη, την Κρήτη και την Ήπειρο, για την κατασκευή 138 νέων κατοικιών στη Μυτιλήνη, 138 νέων κατοικιών στη Χίο καθώς και για την κατασκευή 692 κατοικιών στην Αθήνα και τον Πειραιά⁶². Επίσης, διατέθηκαν για στεγαστικά δάνεια 8 εκατομμύρια, για άλλα κοινωφελή έργα άλλα 8 εκατομμύρια ενώ το σύνολο των νέων κατοικιών ανερχόταν σε 1.309 κατοικίες⁶³.

⁶¹ Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941, βιβλιοθήκη της Βουλής

⁶² Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 43

⁶³ Στο ίδιο, σελ. 43

Αναλυτικά για την περιοχή της Αθήνας και του Πειραιά διατέθηκαν χρήματα για την ανέγερση 692 νέων κατοικιών σε 13 περιοχές⁶⁴. Συγκεκριμένα, 168 κατοικίες στο συνοικισμό Πολυγώνου, 150 στον Άγιο Σάββα, 46 στα Ταμπούρια, από 40 στο συνοικισμό Χαροκόπου, Περιστερίου, Καλλιθέας, Τζιτζιφιών και Ευγενείας. Τέλος, 32 κατοικίες στο συνοικισμό Δουργούτη και Π. Σφαγείων, 24 στη Δραπετσώνα και 20 στον Άγιο Ιωάννη Ρέντη και Απόλλωνος⁶⁵.

Χαρακτηριστική, βέβαια, είναι και η αντίδραση της κυβέρνησης απέναντι στις παράγκες των προσφύγων που έτυχε να βρίσκονται σε τουριστικές περιοχές. Στη λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας απέναντι από το προσφυγικό Νοσοκομείο κατοικούσαν περισσότερες από είκοσι οικογένειες, των οποίων τα υποτυπώδη οικήματά τους κατεδαφίστηκαν και 13 από αυτές τις οικογένειες πήραν δάνειο για να αποπερατώσουν τις οικοδομές όπου εγκαταστάθηκαν. Οι υπόλοιπες τέσσερις οικογένειες στεγάστηκαν σε μόνιμα οικήματα του συνοικισμού Στέγης Πατρίδας και οι εναπομείνασες οικογένειες, οι οποίες δε δικαιούνταν οίκημα, έλαβαν βοήθημα έτσι ώστε να εξασφαλίσουν την προσωρινή τους εγκατάσταση⁶⁶. Στην τουριστική περιοχή του Κεραμικού, οι έντεκα οικογένειες που κατοικούσαν εκεί μεταφέρθηκαν σε άλλο οίκημα. Στην περιοχή του αεροδρομίου Φαλήρου οι τριάντα οικογένειες που έμεναν εκεί εγκαταστάθηκαν στο συνοικισμό της Αγίας Ελεούσης και οι παράγκες τους κατεδαφίστηκαν. Ενώ στην πλατεία Δεξαμενής του Πειραιά οι προσφυγικές οικογένειες που κατοικούσαν εκεί σε παραπήγματα τα οποία κατεδαφίστηκαν από την τουριστική αστυνομία, εγκαταστάθηκαν στον συνοικισμό Καραβά. Και πάλι στην περιοχή του Πειραιά και συγκεκριμένα στην τουριστική περιφέρεια Τσοκαροπούλου ήταν εγκατεστημένες εξήντα οικογένειες οι οποίες μεταφέρθηκαν στο συνοικισμό Καραβά⁶⁷. Τέλος, σε πολυκατοικίες στη Δραπετσώνα περίπου 130 οικογένειες βρήκαν στέγη. Προκειμένου όμως η κυβέρνηση να έχει εικόνα των υπολειπομένων προσφυγικών οικογενειών που συνέχιζαν να κατοικούν σε παραπήγματα προχώρησε σε απογραφή αυτών στην Αθήνα και τον Πειραιά⁶⁸.

⁶⁴ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 44

⁶⁵ Στο ίδιο, σελ. 44

⁶⁶ Στο ίδιο, σελ. 46

⁶⁷ Στο ίδιο, σελ. 46

⁶⁸ Στο ίδιο, σελ. 46-47

Κατά το δεύτερο έτος της διακυβέρνησης Μεταξά συνολικά παραχωρήθηκαν σε προσφυγικές οικογένειες μόνο στην Αθήνα και τον Πειραιά 1.500 νέες κατοικίες ενώ άλλες 546 σε σύντομο χρονικό διάστημα θα ήταν ετοιμοπαράδοτες⁶⁹. Επίσης, στη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας παρεχώρησε 248 κατοικίες, στη Γενική Διοίκηση Κρήτης 44 στο Ηράκλειο και 24 στα Χανιά καθώς και άλλες 148 κατοικίες που βρίσκονταν σε στάδιο αποπεράτωσης. Τέλος, οι πιστώσεις που προβλέφθηκαν για το έτος 1938-1939 για την αποκατάσταση των προσφύγων θα διανέμονταν στη Γεν. Διεύθυνση Μακεδονίας, στη Γενική Διεύθυνση Κρήτης, για την αποπεράτωση έργων παρελθόντων ετών σε διάφορες επαρχίες και στην Αθήνα και τέλος, θα διανέμονταν χρήματα για την ανέγερση συνοικισμών προς αποκατάσταση των παραπηγματούχων προσφύγων στην Αθήνα⁷⁰. Σημαντικό επίσης ρόλο έπαιζε τόσο η υδροδότηση όσο και η καθαριότητα των συνοικισμών, γι' αυτό η κυβέρνηση Μεταξά προχώρησε στην επιχορήγηση για την ύδρευση και για την καθαριότητα για τη χρήση 1937-1938, τόσο στην Αθήνα και τον Πειραιά όσο και στα περίχωρα⁷¹. Για τον ίδιο σκοπό ενέκρινε επιχορήγηση για το έτος 1938-1939 για ύδρευση και για καθαριότητα. Επιπλέον, με τη διάθεση επιχορηγήσεων, προχώρησε στην εκτέλεση έργων κοινής ωφελείας, όπως μικρά έργα οδοποιίας, ύδρευσης, ενίσχυσης προς την ανέγερση ναών κλπ. Τέλος, με την πίστωση του προϋπολογισμού εξασφάλισε την αποζημίωση των ιδιοκτητών των απαλλοτριωθέντων γηπέδων για την αστική αποκατάσταση των προσφύγων⁷².

Ένα πρόβλημα που συνάντησε το υπουργείο κατά τη διανομή των κατοικιών στους πρόσφυγες ήταν η παροχή κατοικίας σε ήδη αποκατασταθέντες πρόσφυγες γι' αυτό και το υπουργείο εφαρμόζοντας εντατικότερους ελέγχους των δικαιολογητικών κατάφερε να εκμηδενίσει τα περιστατικά αυτά⁷³. Με τον αναγκαστικό νόμο το 1937⁷⁴, προβλέπεται η απογραφή των αναποκαταστάτων και στεγαζομένων προσωρινώς σε παραπήγματα από το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως και μετά το πέρας της διαδικασίας της απογραφής οι Γενικοί Διοικητές και Νομάρχες έστελναν πόρισμα

⁶⁹ Η Κοινωνική Πρόνοια – Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως, σελ. 53

⁷⁰ Η Κοινωνική Πρόνοια–Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως, σελ. 53

⁷¹ Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά, Αθήνα, έκδοσις 4^η Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ. 175

⁷² Στο ίδιο, σελ. 175

⁷³ Η Κοινωνική Πρόνοια–Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως, σελ. 56

⁷⁴ ΦΕΚ 66/ 23-2-1937, άρθρο 6 Α.Ν 475

στο υπουργείο για την κατάρτιση και τήρηση του γενικού μητρώου απογραφής. Με άλλο νόμο⁷⁵ πάλι το 1937 γίνεται πλήρης ανάλυση των περί αποκαταστάσεως προσφύγων νόμων. Εκεί γίνεται σαφές για το ποιος έχει δικαίωμα να λάβει προσφυγικό οίκημα, ποιοι έχουν και πώς παίρνουν πιστοποιητικό προσφυγικής ιδιότητας και πολλά άλλα ζητήματα.

Το έτος 1939-1940 παραχωρήθηκαν στην Αθήνα, τον Πειραιά και τα Περίχωρα 2.500 νέες κατοικίες⁷⁶. Συνεχίστηκαν οι κατεδαφίσεις των παραπηγμάτων έτσι ώστε η εμφάνιση των περιφερειών να βελτιωθεί. Το έτος αυτό η κυβέρνηση έδωσε επιχορηγήσεις σε δήμους και κοινότητες των Αθηνών, Πειραιά και περιχώρων για την ενεργούμενη υπό αυτών καθαριότητα και ύδρευση στην περιφέρεια των προσωρινών προσφυγικών συνοικισμών. Καθώς επίσης, δόθηκαν χρήματα για την εκπόνηση έργων κοινής ωφέλειας σε διάφορους προσφυγικούς συνοικισμούς⁷⁷.

1.4 Αντιμετώπιση των μεγάλων προβλημάτων ασθενειών της εποχής στην Ελλάδα

1.4.1 Προϋπολογισμός της κυβέρνησης Μεταξά για την αντιμετώπιση των μεγάλων ασθενειών της εποχής

Αναμφισβήτητα οι μεγάλες ασθένειες μεταξύ άλλων, που ταλαιπωρούσαν τον ελληνικό λαό για δεκαετίες ήταν η φυματίωση, η ελονοσία και το τράχωμα. Θα αναλύσουμε παρακάτω αφενός τον τρόπο με τον οποίο η κυβέρνηση του Μεταξά αντιμετώπισε τις τρεις αυτές μεγάλες νόσους, αφετέρου τα ποσά και τα ποσοστά κάλυψης του υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως που είχαν προϋπολογιστεί⁷⁸ προκειμένου να διεξαχθούν όλες εκείνες οι απαραίτητες ενέργειες τόσο για την καταπολέμηση όσο και για την πρόληψη των ασθενειών. Έχουν ως εξής :

⁷⁵ ΦΕΚ 519/ 23-12-1937, άρθρο 1, Α.Ν 998

⁷⁶ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, Αθήνα, έκδοσις 4^η Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφώτισεως, σελ. 176

⁷⁷ Στο ίδιο, σελ. 176

⁷⁸ *Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941*, βιβλιοθήκη της Βουλής

ΕΤΗ	ΔΙΑΤΙΘ. ΠΟΣΑ για την καταπολέμηση του τραχώματος		ΔΙΑΤΙΘ. ΠΟΣΑ για την καταπολέμηση της φυματίωσης		ΔΙΑΤΙΘ. ΠΟΣΑ για την καταπολέμηση της ελονοσίας	
1934-1935	1.124.000	0,155%	36.304.000	5,015%	11.000.000	1,519%
1935-1936	1.268.300	0,163%	37.953.002	4,895%	10.900.700	1,406%
1936-1937	1.341.300	0,173%	14.184.869	1,834%	9.300.000	1,202%
1937-1938	1.187.500	0,097%	2.501.279	0,205%	9.300.052	0,765%
1938-1939	1.157.500	0,100%	745.476	0,064%	12.800.000	1,108%
1939-1940	1.127.500	0,098%	547.600	0,047%	12.800.000	1,121%
1940-1941	1.167.500	0,102%	657.600	0,057%	12.800.000	1,119%

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα τα ποσά που δόθηκαν για τις τρεις αυτές ασθένειες ήταν αρκετά σημαντικά. Ειδικά για τα έτη 1935-1938 φάνηκε πως το ενδιαφέρον της κυβέρνησης για την αν όχι πλήρη καταπολέμηση των ασθενειών τουλάχιστον την προσπάθεια ελαχιστοποίησής τους και την πρόληψη⁷⁹. Μην ξεχνάμε πως η πολιτική υγείας της διακυβέρνησης Μεταξά είχε στο σχεδιασμό της την ανάπτυξη και δημιουργία ενός πλήρους υγειονομικού χάρτη έχοντας ανοικτά πολλά μέτωπα, όπως δημιουργία νοσηλευτικών ιδρυμάτων, πολυιατρείων, τμήματα προστασίας της μητρότητας και του παιδιού.

1.4.2 Αντιτραχωματικός αγώνας

Η νόσος του τραχώματος είναι οφθαλμική νόσος που οδηγεί στην τύφλωση και συνδέεται άμεσα με τις συνθήκες διαβίωσης ενός πληθυσμού. Όπως όλοι γνωρίζουμε οι συνθήκες διαβίωσης στην μετεπαναστατική Ελλάδα ήταν ιδανικές για την εξάπλωση της νόσου σε όλη τη χώρα καθώς επικρατούσαν η φτώχεια και η εξαθλίωση.

⁷⁹ Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941, βιβλιοθήκη της Βουλής

Χαρακτηριστικό της νόσου αυτής ήταν η οφθαλμία, νόσος που προερχόταν από την Αίγυπτο⁸⁰. Επί Καποδίστρια τα παιδιά του Ορφανοτροφείου της Αίγινας αντιμετώπιζαν την ασθένεια αυτή. Μεγάλος αριθμός των παιδιών αυτών είχε συμπεριληφθεί στους αιχμαλώτους τους οποίους ο Καποδίστριας είχε καταφέρει να εξαγοράσει από την Αίγυπτο σε αντάλλαγμα σημαντικών χρηματικών ποσών. Οι συνθήκες αιχμαλωσίας ήταν άθλιες και τα παιδιά αυτά είχαν προσβληθεί από την ενδημική στην Αίγυπτο νόσο του τραχώματος⁸¹. Ως ιατρός, ο ίδιος ο Καποδίστριας είχε αντιληφθεί τη σοβαρότητα της κατάστασης των άρρωστων παιδιών. Το 1854, ο Γάλλος περιηγητής Αμπού, όταν επισκέφθηκε την Αθήνα διαπίστωσε το μεγάλο αριθμό των τυφλών ζητιάνων των οποίων ο κύριος λόγος τύφλωσης ήταν το τράχωμα⁸². Δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός πως τα οφθαλμικά νοσήματα δεν αποτελούν μεμονωμένες παθήσεις, αλλά συνδέονται άμεσα με τη φυσική κατάσταση του ανθρώπου και του περιβάλλοντος όπου βιώνει. Η ίδρυση ενός εξειδικευμένου στις οφθαλμικές παθήσεις νοσοκομείου ήταν πρωτίστης και επιβεβλημένης ανάγκης καθώς η τύφλωση απειλούσε ολοένα και υψηλότερα ποσοστά του πληθυσμού. Επί της εποχής του Όθωνα, εγκρίθηκε η ίδρυση ενός τέτοιου ειδικού ιδρύματος, η ίδρυση του Οφθαλμιατρείου της Αθήνας⁸³.

Οι παθήσεις των οφθαλμών συνέχιζαν να ταλαιπωρούν τον Ελληνικό λαό και η πάθηση του τραχώματος είχε σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} και στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα ενδημική μορφή. Με την μικρασιατική καταστροφή το 1922 και την συγκέντρωση των προσφύγων ειδικά στην Αθήνα και τον Πειραιά κάτω από άθλιες συνθήκες διαβίωσης, εμφανίστηκε με μορφή επιδημική και επιθετική η νόσος του τραχώματος. Το αποτέλεσμα της νόσου ήταν η τύφλωση με αντίκτυπο στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της χώρας⁸⁴. Παράλληλα με την άσχημη οικονομική κατάσταση της χώρας, όπως αντιλαμβανόμαστε, η κρατική πρόνοια αδυνατούσε όχι μόνο να εξασφαλίσει ποσά για την αποκατάσταση των προσφύγων πόσο μάλλον για την κάλυψη των στοιχειωδών αναγκών των ανήμπορων τυφλών⁸⁵. Το ποσοστό των τραχωματικών ασθενειών κατά τη δεκαετία 1921-1930 αποτελούσε το 4% του

⁸⁰ *Το οφθαλμιατρείο Αθηνών, 1843-1993, Εκατόν πενήντα χρόνια από την ίδρυση του*, Αθήνα, 1993, σελ. 40

⁸¹ *Το οφθαλμιατρείο Αθηνών, 1843-1993, Εκατόν πενήντα χρόνια από την ίδρυση του*, Αθήνα, 1993, σελ. 40

⁸² Στο ίδιο, σελ. 40

⁸³ Στο ίδιο, σελ. 44

⁸⁴ Στο ίδιο, σελ. 114

⁸⁵ Στο ίδιο, σελ. 114

πληθυσμού ενώ στο σύνολο των οφθαλμικών νοσημάτων το 30%. Το υψηλότερο ποσοστό προσβολής του πληθυσμού από το τράχωμα σημειώθηκε στη Σαλαμίνα με 58%, τα Δωδεκάνησα με 40,9% , στις Κυκλάδες με 29,1%. Το κράτος μετά το 1930 ανέλαβε την υλοποίηση μακροχρόνιου αγώνα κατά του τραχώματος⁸⁶.

Κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Ι. Μεταξά, τα αντιτραχωματικά ιατρεία ήταν τέσσερα και αναλάμβαναν τη θεραπεία όχι μόνο των παιδιών αλλά και ολόκληρης της οικογένειας. Λειτουργούσαν τρεις φορές την εβδομάδα παρείχαν συνδρομή σε 100 ασθενείς ο κάθε σταθμός καθημερινά⁸⁷. Και μέχρι το τέλος της τετραετούς διακυβέρνησης λειτουργούσαν 24 αντιτραχωματικά ιατρεία εκτός των ειδικών σχολικών ιατρείων. Η κατανομή αυτών ήταν η εξής: 6 λειτουργούσαν στην Αθήνα, 3 στον Πειραιά, 3 στη Σαλαμίνα, 7 στην Κρήτη, 2 στη Χίο, 4 στη Σαντορίνη και 3 στην Καλαμάτα⁸⁸. Τέλος, στην Αθήνα είχε ιδρυθεί αντιτραχωματικό ίδρυμα και στα Μελίσσια πρότυπο Ορφανοτροφείο τραχωματικών παιδιών⁸⁹. Η κυβέρνηση με αναγκαστικό νόμο το 1937⁹⁰, οριοθέτησε τις προθέσεις περί της καταπολέμησης του τραχώματος και της κληρονομικής συμφιλίδος. Οι στρατεύσιμοι νοσούντες από το τράχωμα κατατάσσονταν σε ειδικούς λόχους τραχωματικών, ενώ όσοι από αυτούς είχαν επιπλοκές απαλλάσσονταν από τη στρατιωτική υποχρεωτική θητεία. Όλοι οι κάτοικοι ήταν υποχρεωμένοι να εξεταστούν από τους προϊσταμένους των ιατρείων που είχαν ιδρυθεί για την καταπολέμηση του τραχώματος και όσοι είχαν διαγνωστεί με τη νόσο ήταν υποχρεωμένοι να προσέρχονται στα ιατρεία για τη θεραπεία. Όσοι από τους γονείς των οποίων τα παιδιά τους έπασχαν από τράχωμα και δεν επιθυμούσαν να τα μεταφέρουν στα ιατρεία για θεραπεία ήταν υποχρεωμένοι να παρουσιάζουν ιατρικό πιστοποιητικό ότι υφίστανται θεραπεία από ιδιώτη ιατρό ο οποίος όφειλε να αναφέρει την περίπτωση διακοπής της θεραπείας⁹¹. Σε περίπτωση που οι πάσχοντες δεν παρουσιάζονταν στα ιατρεία για την πιστοποίηση της πορείας της θεραπείας υπόκεινται σε προσαγωγή από τις αστυνομικές αρχές. Τιμωρία επιβολής προστίμου από 100 έως

⁸⁶ *Το οφθαλμιατρείο Αθηνών, 1843-1993, Εκατόν πενήντα χρόνια από την ίδρυση του*, Αθήνα, 1993, σελ. 40, σελ. 114-115

⁸⁷ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 18

⁸⁸ *Το έργο της Τετραετίας 1936-1940, με γεγονότα και αριθμούς*, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, σελ. 10

⁸⁹ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, Αθήνα, έκδοσις 4^{ης} Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφώτισεως, σελ. 134

⁹⁰ ΦΕΚ 154/ 27-4-1937, άρθρο 2, Α.Ν 651

⁹¹ Στο ίδιο

2.000 δραχμές επιβάλλονταν σε όσους είχαν επισήμως γνωστοποιηθεί ως πάσχοντες από τράχωμα και δεν προσέρχονταν για θεραπεία, οι γονείς παιδιών ευρεθέντων ως πασχόντων που δεν προσήγαγαν τα παιδιά τους για θεραπεία καθώς και όσοι δεν υποβάλλονταν τακτικά και σύμφωνα με τις οδηγίες των ιατρών. Επιπλέον, σε περίπτωση κληρονομικού τραχώματος και όσοι επιθυμούσαν να συνάψουν γάμο όφειλαν να προσκομίσουν πιστοποιητικό διαφορετικά δεν μπορούσαν να σε έρθουν εις γάμου κοινωνία⁹². Για τον αγώνα κατά του τραχώματος είχε προβλεφτεί η πραγματοποίηση εράνων και άλλης φύσεως τοπικών εισφορών ή φορολογία των πολιτών⁹³.

Το 1939, με άλλο αναγκαστικό νόμο⁹⁴ ο αγώνας κατά του τραχώματος ορίστηκε πως θα διεξαγόταν από το Κεντρικό Ίδρυμα κατά του τραχώματος στην Αθήνα, από τα αντιτραχωματικά ιατρεία στις τραχωματόπληκτες περιφέρειες, από τα Γενικά Νοσοκομεία οφθαλμολογικών τμημάτων, από τα πολυϊατρεία οφθαλμολογικών ιατρείων, από τα ορφανοτροφεία τραχωματικών παιδιών και από τα ειδικά σχολικά ιατρεία που οργανώνονταν από το Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως. Για τη συστηματική εφαρμογή των ενδεικνυόμενων θεραπειών του τραχώματος, την εκτέλεση επιστημονικών εργασιών και ερευνών καθώς και για την ειδίκευση του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού ιδρύθηκε στην Αθήνα το Κεντρικό Ίδρυμα κατά του τραχώματος⁹⁵. Τέλος, με διάταγμα το 1939⁹⁶ η κυβέρνηση προχώρησε στην ίδρυση αντιτραχωματικών σχολείων για τη φοίτηση στοιχειώδους εκπαίδευσης και μόνο για τα τραχωματικά παιδιά. Στην Αθήνα συγκεκριμένα ιδρύθηκαν στην Α΄ περιφέρεια έξι μονοτάξια, πέντε διτάξια και δύο τριτάξια. Στη Β΄ περιφέρεια πέντε διτάξια και στη Γ΄ περιφέρεια έξι μονοτάξια⁹⁷. Και κατά το 1940 φαίνεται πως ο αντιτραχωματικός αγώνας συνεχιζόταν με διάταγμα⁹⁸, όπου φαίνεται πως ο σκοπός των τραχωματικών σχολείων ήταν η συγκέντρωση και φοίτηση των πασχόντων από τράχωμα μαθητών μέχρι την καταπολέμηση της νόσου, η αποφυγή μόλυνσης των υγιών καθώς και η συστηματική υποβολή σε ενδεικνυόμενες θεραπείες

⁹² ΦΕΚ 154/ 27-4-1937, άρθρο 2, Α.Ν 651

⁹³ Στο ίδιο

⁹⁴ ΦΕΚ 233/13-6-1939, άρθρο 1, Α.Ν 1792

⁹⁵ Στο ίδιο

⁹⁶ ΦΕΚ 431/9-10-1939 , άρθρο 10, Διάταγμα

⁹⁷ Στο ίδιο

⁹⁸ ΦΕΚ 89/ 13-3-1940 , άρθρο 2, Διάταγμα

στα αντιτραχωματικά ιατρεία που λειτουργούσαν εντός αυτών των σχολείων⁹⁹. Ο οφθαλμίατρος γιατρός κ. Θ. Ιωαννίδης¹⁰⁰ έπειτα από συστηματική έρευνα της ασθένειας καθώς και λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία των αποτελεσμάτων από τα αντιτραχωματικά σχολεία και ιατρεία που είχαν προκύψει την περίοδο εκείνη, είχε διαπιστώσει πως το 85-90% των τραχωματικών μαθητών προέρχονταν από τραχωματικές οικογένειες ενώ στις οικογένειες των υγιών μαθητών ανευρέθηκε το τράχωμα σε αναλογία μόνο 6,66%. Όλοι σχεδόν οι νοσούντες από τράχωμα μαθητές προσέρχονταν στο σχολείο με το τράχωμα με το οποίο είχαν μολυνθεί σε νεαρότατη ηλικία από τους γονείς τους. Κατά το σχολικό έτος 1938-1939 υποβλήθηκαν σε θεραπεία 389 μαθητές εκ των οποίων οι 22 ιάθηκαν και απομακρύνθηκαν από τα τραχωματικά σχολεία δηλαδή το 5,66 %¹⁰¹. Η θεραπεία για τη νόσο του τραχώματος όπως είναι φυσικό είχε πρόοδο με το πέρασμα των χρόνων. *Η αρχική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν οι ενσταλάξεις διαλυμάτων 1% ή 2% νιτρικού αργύρου, σε καυτηρίαση του επιπεφυκότος και σε έκθλιψη με ειδική λαβίδα ή χρησιμοποιώντας τα δάκτυλα των τραχωματικών κοκκίων*¹⁰². Σημαντικό είναι επίσης να αναφέρουμε την ίδρυση αντιτραχωματικού ορφανοτροφείου στο Ψυχικό της Αθήνας. Για την ίδρυση του οποίου διατέθηκαν 4.000.000 δραχμές. Το ορφανοτροφείο στέγαζε 100 τραχωματικά ορφανά τα οποία λόγω της παθήσεώς τους δε γίνονταν δεκτά από τα υπόλοιπα ορφανοτροφεία του κράτους¹⁰³.

1.4.3 Αντιφυματικός αγώνας

Στον αγώνα κατά της φυματίωσης το 1940 λειτουργούσαν 28 σανατόρια και νοσοκομεία–σανατόρια με δυναμική 4.150 κλινών καθώς και 6 περίπτερα φυματιώντων σε γενικά νοσοκομεία με άλλες 200 κλίνες. Το μεγαλύτερο νοσοκομείο που διέθετε η χώρα εκείνη την περίοδο βρισκόταν στην Αθήνα και ήταν το Σωτηρία, του οποίου η αναδιοργάνωση και η οικονομική ενίσχυση κατά την εξεταζόμενη περίοδο ήταν

⁹⁹ ΦΕΚ 89/ 13-3-1940 , άρθρο 2, Διάταγμα

¹⁰⁰ Περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 62, Ιανουάριος 1940

¹⁰¹ Στο ίδιο

¹⁰² Ελληνική Οφθ/κη Εταιρεία, *Σελίδες από την ιστορία της Ελληνικής Οφθαλμολογίας 1837-1980*, Αθήνα, 1981, σελ. 219-220

¹⁰³ *Κοινωνική Πρόνοια–Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936- 3 Αυγούστου 1937, το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 13

σημαντική¹⁰⁴. Σύμφωνα με το άρθρο του Υπουργού Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως διαφαίνεται η στάση της πολιτείας και πως ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει τη νόσο της φυματίωσης. Έλεγε ο υπουργός¹⁰⁵: *από της σκοπιάς του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, το Ιατρικόν Σώμα είναι ο υγειονομικός στρατός της Ελληνικής Κοινωνίας. Ο αγών κατά του νοσήματος έχει μεγίστην ομοιότητα με τον στρατιωτικόν πόλεμον, ένθα διακυβέδονται αι εστίαι και οι βωμοί. Η ομοιότης αυτή είναι πλήρης δι' όλους τους παράγοντας και τους σκοπούς της μάχης και μόνον ως προς δύο στοιχεία χωλαίνει: επί του νοσήματος η μάχη διεξάγεται, ούτως ειπείν, αφανώς και άνευ απορροφήσεως όλης της προσοχής της Κοινωνίας, λανθανόντως δε κινείται και Ιατρικόν Στράτευμα, το οποίον είναι αείποτε μόνιμος και εν διαρκεί επιστρατεύσει. Της Κοινωνίας το μέγιστον μέρος αγνοεί την επί του κοινωνικού πεδίου μάχην του Ιατρικού Σώματος κατά του νοσήματος. Ο Ιατρός είναι ο κατ' εξοχήν αφανής στρατιώτης της Κοινωνίας¹⁰⁶.*

Τα μέσα κατά του αντιφυματικού αγώνα για την κυβέρνηση ήταν τα σανατόρια, τα νοσοκομεία–σανατόρια, τα αντιφυματικά ιατρεία, τα πολυϊατρεία, οι παιδικές εξοχές, οι παιδικοί σταθμοί, τα ορφανοτροφεία, τα μαθητικά και τα λαϊκά συσσίτια, η αποκατάσταση των προσφύγων με κατοικίες¹⁰⁷. Όλα αυτά συντελούσαν στη μάχη κατά της νόσου τόσο σε κατασταλτικό όσο και σε προληπτικό επίπεδο. Με αναγκαστικό νόμο¹⁰⁸, το 1939 δημιουργήθηκε μία επιτροπή με τίτλο «Κεντρική Επιτροπή Αντιφυματικού Αγώνος», Κ.Ε.Α.Α, υπό την εποπτεία του υπουργείου κρατικής Υγιεινής και οι αρμοδιότητές της θα ήταν να προχωρά σε γνωματεύσεις είτε αυτεπαγγέλτως, είτε έπειτα από πρόσκληση του υπουργού, να προτείνει κατά τη γνώμη της εκείνα τα μέτρα τα οποία θα έπρεπε να ληφθούν για την καταπολέμηση της φυματίωσης, να γνωματεύει για οποιαδήποτε αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως τα οποία εκτελούσαν πρόγραμμα καταπολέμησης της φυματίωσης, να υποδεικνύει τα μέτρα εκείνα για τον καλύτερο συντονισμό των προσπαθειών των αντιφυματικών ιδιωτικών οργανώσεων και τέλος να εκπονεί

¹⁰⁴ Το έργο της Τετραετίας 1936-1940, με γεγονότα και αριθμούς, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, σελ. 10

¹⁰⁵ Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά, Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφώτισεως, σελ. 130

¹⁰⁶ Στο ίδιο, σελ. 130

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σελ. 131

¹⁰⁸ ΦΕΚ 209/ 26-5-1939, άρθρο 1, Α.Ν 1754

προσχέδια νόμων, διαταγμάτων και οργανισμών υπέρ του αγώνα κατά της φυματίωσης¹⁰⁹.

Στον αγώνα κατά της φυματίωσης τα σανατόρια και νοσοκομεία–σανατόρια που λειτουργούσαν κατά την περίοδο της τετραετίας ήταν 7 και το σύνολο των διαθέσιμων κλινών 2.701, ενώ από την ιδιωτική αγαθοεργή πρωτοβουλία 5 ιδρύματα με σύνολο κλινών 748 και τέλος, λειτουργούσαν 16 ιδιωτικά ιδρύματα με συνολικά 701 κλίνες¹¹⁰. Τα περίπτερα φυματιώντων στα γενικά νοσοκομεία ήταν 6 με 200 κλίνες. Σημαντική βοήθεια στον αγώνα κατά της φυματίωσης πρόσφεραν και τα αντιφυματικά ιατρεία, τρία στο σύνολο κρατικά και 6 δημοσίου δικαίου και ιδιωτικής αγαθοεργού πρωτοβουλίας¹¹¹. Τέλος, οι παιδικές εξοχές προσφέροντας στα άρρωστα παιδάκια το κατάλληλο εκείνο περιβάλλον βοήθησαν στη γρηγορότερη ανάρρωσή τους καθώς και στην προστασία των παιδιών εκείνων που παρουσίαζαν προδιάθεση προς τη φυματίωση¹¹².

1.4.4 Αγώνας κατά της Ελονοσίας

Στη μάχη κατά της ελονοσίας η κυβέρνηση Ι. Μεταξά διέθεσε καθ' όλη τη διάρκεια της τετραετίας, αρκετά μεγάλα ποσά ενώ παράλληλα διέθεσε επιπλέον χρήματα και για την παροχή κίνησης στους απόρους¹¹³. Συνολικά ο αριθμός των προστατευμένων από την ελονοσία ατόμων είχε ξεπεράσει για το έτος 1940 το 1.000.000 κυρίως κατοίκων αγροτικών περιφερειών¹¹⁴. Για το έτος 1939 είχαν πραγματοποιηθεί, και κατά τη θερινή και τη φθινοπωρινή περίοδο, τοπικά ανθελονοσιακά προγράμματα σε 73 περιοχές¹¹⁵. Σαράντα δύο ανθελονοσιακά ιατρεία είχαν ενεργή συμμετοχή και είχαν βοηθήσει με την παρουσία τους πάνω από 400 χωριά. Εκτός των μεγάλων πόλεων, Αθήνα, Πειραιά, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Καλαμάτα, Πάτρα, Χανιά, Ηράκλειο, Βόλο που ήδη λειτουργούσαν ανθελονοσιακά ιατρεία, η προσπάθεια κλιμακώθηκε και στα

¹⁰⁹ ΦΕΚ 209/ 26-5-1939, άρθρο 1, Α.Ν 1754

¹¹⁰ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά, Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου*, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφώτισεως, σελ. 131

¹¹¹ Στο ίδιο, σελ. 131

¹¹² Στο ίδιο, σελ. 131

¹¹³ Στο ίδιο, σελ. 127

¹¹⁴ Στο ίδιο, σελ. 129

¹¹⁵ Στο ίδιο, σελ. 127

βασικότερα λιμάνια του κράτους όπως στη Χίο, στη Μυτιλήνη, στην Αλεξανδρούπολη, στη Σύρο, στη Σάμο, στην Κέρκυρα, στο Αργοστόλι, στη Ζάκυνθο και στο Ρέθυμνο¹¹⁶.

Το πλάνο της κυβέρνησης υπέρ του ανθελονοσιακού αγώνα περιελάμβανε την δημιουργία οκτώ επιθεωρήσεων ελονοσίας (στη Μακεδονία, τη Στερεά Ελλάδα, τη Θράκη, την Πελοπόννησο, τη Θεσσαλία, την Πρέβεζα, τα Ιωάννινα, την Κρήτη και τις Κυκλάδες), την ίδρυση νέων πειραματικών ανθελονοσιακών σταθμών που μαζί με τους ήδη ενεργούντες σταθμούς ανέρχονται σε πέντε. Ενώ στο σύνολο οι ανθελονοσιακοί σταθμοί με την ίδρυση νέων φθάνουν τους 89. Τέλος, προγραμματίστηκε η λειτουργία 48 ανθελονοσιακών ιατρείων στις αγροτικές περιοχές της χώρας¹¹⁷.

Παράλληλα, η κυβέρνηση προχώρησε και σε άλλους είδους μέτρα που θα ενίσχυαν τον αγώνα κατά της ελονοσίας. Όπως την ίδρυση της υγειονομικής σχολής Αθηνών προκειμένου να εξασφαλίσουν την παρουσία προσωπικού καταρτισμένου για την αντιμετώπιση της ασθένειας καθώς και την εκτέλεση εξυγιαντικών έργων, υδρογεωλογικού ενδιαφέροντος¹¹⁸. Τέλος, συγκροτήθηκαν συνεργεία αντιπρονομφικής αγωγής και χρησιμοποιήθηκαν αντιπρονομφικά μέσα μέσω της επέκτασης της μηχανικής προφύλαξης¹¹⁹.

Ενδεικτικά, για την προσπάθεια που έκανε η κυβέρνηση για τη μάχη κατά της ελονοσίας από τις πρώτες μέρες της άσκησης των κυβερνητικών της καθηκόντων ήταν η έκδοση αναγκαστικού νόμου¹²⁰. Φαίνεται πως προχώρησε σε επιχορήγηση για την εκτέλεση εξυγιαντικών έργων στο Κιάτο. Επίσης, δόθηκαν χρήματα για εξυγιαντικά έργα στο Λουτράκι, στην κοινότητα Βουρλιωτών Σάμου, Μαραθοκάμπου Σάμου, Γαστούνης και Παρθενίου Αρκαδίας, όπως επίσης, στη Νάξο και στη Νεσπάνη Αρκαδίας. Εγκρίθηκαν πιστώσεις για την εκτέλεση εξυγιαντικών έργων στην λουτρόπολη Υπάτης καθώς και για την καταπολέμηση των κωνωποειδών στην Αθήνα, τον Πειραιά και τα περίχωρα. Εγκρίθηκαν πιστώσεις για την πληρωμή εξόδων

¹¹⁶ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά, Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου*, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφώτισεως, σελ. 127 και 129

¹¹⁷ Στο ίδιο, σελ. 127 -128

¹¹⁸ Στο ίδιο, σελ. 129

¹¹⁹ *Κοινωνική Πρόνοια – Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938*, το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως, σελ. 39

¹²⁰ ΦΕΚ 447/ 8-10-1936, άρθρο 1, Α.Ν 201/1936

νοσηλείας των ασθενών στο νοσοκομείο Ευαγγελισμός και τέλος για τη διαρρύθμιση και επέκταση των κτιρίων του Λαϊκού νοσοκομείου¹²¹.

Ενώ όλες οι ενδημικές ασθένειες ήταν σε έξαρση η ελονοσία φαινόταν πως σταδιακά μειωνόταν καθώς η αποστράγγιση των βάλτων ήταν ένα μέτρο αποδοτικό¹²².

1.5 Η επικρατούσα οικονομική κατάσταση της εποχής

Η κοινωνική πολιτική της δικτατορίας του Μεταξά συνδέθηκε άμεσα με την οικονομική κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα μας, την Ευρώπη αλλά όμως και την γενικότερη παγκόσμια οικονομία. Ένα μεγάλο πλήγμα για την ελληνική οικονομία ήταν όταν μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ακολούθησε η Μικρασιατική καταστροφή, όπου η μαζική εισροή προσφύγων το 1922 πυροδότησε την αύξηση της ζήτησης των αγαθών με αποτέλεσμα την αλλαγή του εμπορικού ισοζυγίου προς το πιο αρνητικό σημείο. Από το 1923 μέχρι το 1927 η οικονομική κατάσταση ήταν απογοητευτική. Με το οικονομικό κραχ στις 29/10/1929, που ξέσπασε στη Νέα Υόρκη όλη η παγκόσμια αγορά κατρακύλησε¹²³. Για την Ελλάδα βέβαια, τα έτη που ακολούθησαν 1929-1932 τα στοιχεία δε δείχνουν τρομερές αλλαγές στο σκηνικό, καθώς η κρίση διαρκούσε από το 1922 χωρίς να παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάκαμψη. Ασφαλώς υπήρξε πτώση των εξαγωγών άρα και πτώση των κερδών καθώς και διακοπή των εισροών μετρητών από τους Έλληνες πρόσφυγες του εξωτερικού προς την πατρίδα τους. Όμως από το 1931 ως και το 1935 παρουσιάστηκε αύξηση της εγχώριας παραγωγής και διπλασιάστηκε η εξασφάλιση της αυτάρκειας¹²⁴. Το 1932 η χώρα μας κήρυξε χρεοστάσιο, δηλαδή δεν ήταν πλέον σε θέση να καταβάλει τις τοκοχρεολυτικές δόσεις του χρέους της προς τους ξένους δανειστές¹²⁵. Ωστόσο, αν και με αργούς ρυθμούς, η ώθηση στη γεωργική παραγωγή και τη βιομηχανία οδήγησαν την Ελλάδα να έχει το υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης παγκοσμίως μετά την Σοβιετική Ένωση και την Ιαπωνία¹²⁶. Το 1931, στη

¹²¹ ΦΕΚ 447/ 8-10-1936, άρθρο 1, Α.Ν 201/1936

¹²² Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 252

¹²³ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 74

¹²⁴ www.mpra.ub.uni-muenchen.de, Τσουλιφίδης Λευτέρης, *Από την Οικονομική άνθηση στην κρίση του 1930*, 2011

¹²⁵ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 73

¹²⁶ Στο ίδιο, σελ 82

Γερμανία η ανεργία είχε φτάσει το 44% ενώ στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό έφτανε 8%¹²⁷. Την περίοδο 1930-1938 φαίνεται πως η Ελλάδα κατάφερε να ανακάμψει και να επιτύχει αύξηση της βιομηχανικής και της αγροτικής παραγωγής. Πιο συγκεκριμένα η άνοδος της βιομηχανικής παραγωγής την περίοδο 1930-1938 αυξήθηκε από 20% σε 40%, ενώ η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας αυξήθηκε κατά 50%¹²⁸. Αξίζει να αναφέρουμε το γεγονός πως η βιομηχανική παραγωγή της Μακεδονίας-Θράκης κατ' αξία το έτος 1935 ήταν 1.825.632.000 δραχμές, κατά το 1936 ανήλθε στις 1.962.335.000 δραχμές, το 1937 στις 2.063.727.000 δραχμές και το 1938 σκαρφάλωσε στις 2.123.515.000 δραχμές¹²⁹. Πάνω από το 80% των εξαγωγών της Ελλάδας αφορούσε αγροτικά προϊόντα όπως καπνό και σταφίδα. Η παραγωγή τροφίμων, η υφαντουργία, τα βυρσοδευεία και τα εργοστάσια των χημικών κάλυπταν πάνω από το 65% της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής¹³⁰.

Κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Μεταξά, τα δημόσια έργα, όπως οι οδικές και οι σιδηροδρομικές αρτηρίες, προχώρησαν και συνέβαλαν στην ανάπτυξη της παραγωγής, της μετάδοσης του πολιτισμού και της επικοινωνίας μεταξύ των πολιτών. Επίσης, η κατασκευή δημόσιων έργων θεωρήθηκε από την κυβέρνηση Μεταξά μέτρο καταπολέμησης της ανεργίας¹³¹. Από το 1939 άρχισαν μαύρα σύννεφα να πυκνώνουν πάνω από την Ευρώπη λίγο πριν το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με αποτέλεσμα και η Ελλάδα για άλλη μια φορά στην προσπάθειά της να προστατευθεί από τους εχθρούς, να μειώνει τις δαπάνες τόσο από την υγεία όσο και από άλλες σημαντικές παροχές προς το λαό προκειμένου να εξοπλιστεί με όπλα και να ετοιμαστεί για τον επικείμενο πόλεμο.

1.6 Ομοιότητες και διαφορές με τα φασιστικά καθεστώτα του εξωτερικού

Η δικτατορία του Μεταξά αναμφισβήτητα είχε αρκετά κοινά χαρακτηριστικά με τα φασιστικά καθεστώτα της Ιταλίας και της Γερμανίας. Μην ξεχνάμε πως ο Μεταξάς υπήρξε θαυμαστής του Μουσολίνι και του εθνικοσοσιαλιστικού γερμανικού κράτους

¹²⁷ www.mpra.ub.uni-muenchen.de, Τσουλιφίδης Λευτέρης, *Από την Οικονομική άνθηση στην κρίση του 1930*, 2011

¹²⁸ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 86

¹²⁹ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Β', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως

¹³⁰ Θάνος Βερέμης, *Ο Μεταξάς και η εποχή του*, εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2009, σελ. 86, 87

¹³¹ Στο ίδιο, σελ. 87

καθώς ο ίδιος είχε εκπαιδευθεί στην Ακαδημία Πολέμου του Βερολίνου. Το δημιούργημα όμως του Μεταξά χαρακτηρίστηκε από σύγχρονους μελετητές ως κάτι το απροσδιόριστο και όχι αμιγώς ως φασιστικό καθεστώς¹³². Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε, τις ομοιότητες με τα εθνικοσοσιαλιστικά καθεστώτα της Γερμανίας και της Ιταλίας όπως:

- το ύψωμα του δεξιού χεριού, το οποίο έδειχνε την τυφλή υποταγή σε μία ανώτερη αρχή
- την εθνοπατριωτική και εθνικιστική φιλοσοφία, (δημιουργία του Γ' Ελληνικού Πολιτισμού)
- την αστυνομοκρατία και γενικότερα την απαγόρευση της ελεύθερης έκφρασης ιδεών, τη λογοκρισία,
- την έντονη αντικομμουνιστική προπαγάνδα και τις διώξεις των «αντιφρονούντων»¹³³
- την οργάνωση της νεολαίας (Ε.Ο.Ν), παρόμοια με τις φασιστικές οργανώσεις νέων στην Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ιταλία¹³⁴, με τις παρελάσεις και τις τελετές εκδήλωσης υποστήριξης προς το καθεστώς του Μεταξά
- τον αντιδημοκρατισμό

Υπήρχαν, όμως, και διαφορές και είναι αυτές που προσδίδουν το χαρακτήρα του απροσδιόριστου καθεστώτος της δικτατορίας.

- δεν καλλιεργήθηκε φυλετικός ρατσισμός
- ο καθεστώς δεν είχε επιβληθεί από ένα κόμμα με λαϊκή αποδοχή όπως είχε συμβεί στην Ιταλία και τη Γερμανία,
- την κυβέρνηση Μεταξά δεν την στήριζαν διανοούμενοι φασίστες,
- ο Μεταξάς δεν ενδιαφερόταν τόσο για την επέκταση των ελληνικών συνόρων όσο για την ενδυνάμωση του ελληνικού ιδεώδους,
- στην κυβέρνηση Μεταξά το βασικότερο ρόλο είχε η αστυνομία και όχι ο στρατός.

¹³²<http://www.istorikathemata.com>, Διαδικτυακό περιοδικό με Θέματα Ελληνικής και Παγκόσμιας Ιστορίας με την επιμέλεια και την υπογραφή του Φιλίστωρος, *Η Ελληνική εξωτερική πολιτική και διπλωματία του Ι. Μεταξά, 1936-1940*

¹³³ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 28

¹³⁴ Στο ίδιο, σελ. 285

Το καθεστώς του Ι. Μεταξά είχε το δικό του ιδιαίτερο χαρακτήρα. Πολιτικά ο Μεταξάς θέλησε να επιβάλει απολυταρχία με φιλολαϊκές μεθόδους, χρησιμοποιώντας τη μοναρχία ως κεφαλή και σύμβολο της εθνικής ενότητας έχοντας όμως ο ίδιος τον απόλυτο έλεγχο της εξουσίας¹³⁵. Το απολυταρχικό αυτό μόρφωμα ήταν βασισμένο σε αρχαιοελληνικές ρίζες και στοιχεία ολοκληρωτικών καθεστώτων όχι όμως απόλυτα ταυτισμένα με αυτά¹³⁶. Ο Μεταξάς θέλοντας να αδρανοποιήσει τους πολιτικούς χρησιμοποίησε μεγάλο αριθμό στρατιωτικών αξιωματικών στη δικτατορία του ασκώντας τον απόλυτο έλεγχο της δράσης τους αφού πρώτα είχε απομακρύνει τους υποστηρικτές του Βενιζέλου έξω από το στρατό¹³⁷. Αύξησε τη δύναμη της αστυνομίας, την οποία είχε ήδη αναπτύξει ο Βενιζέλος. Από το 1929 και κάτω από την ισχύ του νόμου του «ιδιώνυμου» με τα αυξημένα προνόμια της Χωροφυλακής και των υπηρεσιών της Γενικής Ασφάλειας εκδίωξε τους κομμουνιστές και τους τυχόν αντιφρονούντες σε νησιά¹³⁸.

2. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΟΥ Ι. ΜΕΤΑΞΑ

2.1 Η κατάσταση της υγείας και πρόνοιας που επικρατούσε στην Ελλάδα πριν και μετά την δικτατορία του Ι. Μεταξά

Σημαντικό είναι να γίνει αναφορά στην κατάσταση της πολιτικής υγείας και πρόνοιας κατά την περίοδο πριν τη δικτατορία του Ι. Μεταξά και κατά τη διάρκεια προκειμένου να μπορέσουμε να εξετάσουμε κατά πόσο πραγματοποίησε έργο για την κοινωνική πρόνοια.

Το πρώτο βήμα στον τομέα της υγείας έγινε στις αρχές του 1914 με την ανασυγκρότηση του Βασιλικού Ιατροσυνεδρίου και την ίδρυση της Διεύθυνσης Υγιεινής και Δημόσιας Αντιλήψεως. Το κράτος κατέστη υπεύθυνο για την υγεία των πολιτών και ο αναγκαστικός νόμος που ψηφίστηκε, περί επιβλέψεως της Δημόσιας Υγείας, αποτέλεσε τη βάση για τη Δημόσια Υγεία στη χώρα μας¹³⁹. Το 1917 με

¹³⁵ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 25

¹³⁶ Στο ίδιο, σελ. 21

¹³⁷ Στο ίδιο, σελ. 26

¹³⁸ Στο ίδιο, σελ. 28

¹³⁹ ΦΕΚ 2 /2-1-1915, άρθρο 1, Νόμος 346

νομοθετικό διάταγμα¹⁴⁰ συστάθηκε Υπουργείο Περιθάλψεως ενώ το 1922 ιδρύθηκε το Υπουργείο Υγιεινής και Αντιλήψεως¹⁴¹. Το σημαντικό αυτό νομοθέτημα δεν τέθηκε σε εφαρμογή καθώς συνέπεσε με τη Μικρασιατική καταστροφή, όμως η κυβέρνηση Γονατά στις 14 Δεκεμβρίου του 1922 προχώρησε στην έκδοση νομοθετικού διατάγματος με το οποίο ιδρύθηκε το Υπουργείο Υγιεινής, Πρόνοιας και αντιλήψεως¹⁴².

Ο μεγάλος αριθμός θνησιμότητας, όπου σύμφωνα με επίσημη στατιστική του 1922 είχε καταγράψει πανελλαδικό ποσοστό θνησιμότητας ύψους 15,46% επί 10.000 κατοίκων¹⁴³ ενώ ο μέσος όρος της θνησιμότητας της φυματίωσης ανερχόταν στο 17% επί 10.000 κατοίκων και τη δεκαετία 1920-1930 καταγράφηκαν 94.000 θάνατοι ασθενών σε όλη την επικράτεια¹⁴⁴, ήταν ο λόγος που οδήγησε τον Ελευθέριο Βενιζέλο να μεριμνήσει για την κοινωνική πρόνοια και υγεία. Έχοντας υπουργό Υγείας τον ιατρό Παππά Αλέξανδρο ξεκίνησε το 1928 την αναδιοργάνωση των υπηρεσιών υγείας. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία 1.800.000 Έλληνες ήταν άρρωστοι κυρίως από τη νόσο της φυματίωσης αλλά και από ελονοσία, τύφο, δυσεντερία ενώ 110.000 το χρόνο πέθαιναν μέχρι την 4^η Αυγούστου 1936. Ενδεικτικά, μέχρι το 1936 ο μέσος όρος ζωής στην Ελλάδα ήταν τα 34 έτη ενώ στις Ηνωμένες Πολιτείες τα 65 έτη, στη Σουηδία τα 61, στη Γερμανία και τη Δανία τα 60, στη Νορβηγία, Αγγλία και Ολλανδία τα 55 έτη, στην Αυστρία και την Ελβετία τα 54 έτη, στην Πολωνία τα 46 και στην Ισπανία τα 42¹⁴⁵. Η Ελληνική οικονομία πλήττονταν από αυτή τη νοσηρή κατάσταση των πολιτών καθώς πολλά εργατικά χέρια έμεναν ανενεργά λόγω ασθενειών ή και θανάτου.

Η πρώτη κίνηση που έγινε ήταν η αναζήτηση βοήθειας στην Κοινωνία των Εθνών, στο τμήμα της Διεθνούς Υγείας και με αυτό τον τρόπο, ξένοι εμπειρογνώμονες αφού επισκέφτηκαν την Ελλάδα στις αρχές του 1929, κατέθεσαν την έκθεσή τους στην ελληνική κυβέρνηση. Μέσω της Κοινωνίας των Εθνών έγιναν προσπάθειες από χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής για την ανάπτυξη ενός συστήματος υπηρεσιών υγείας,

¹⁴⁰ ΦΕΚ 112/14-6-1917

¹⁴¹ ΦΕΚ 122/27-8-1922

¹⁴² Δαρδαβέσης Ι. Θεόδωρος, *Πολιτική της Υγείας, Η ιστορική πορεία του Υπουργείου Υγείας στην Ελλάδα (1833-1981)*, Ιατρικό Βήμα, Οκτώβριος-Νοέμβριος 2008

¹⁴³ Κοπανάρης Φ., *Η δημόσια υγεία εν Ελλάδι*, Τύποις Χρονόπουλου Χ., Αθήνα, 1933

¹⁴⁴ www.mednet.gr/archives, Ιστορία της Ιατρικής, *Τα πεπραγμένα του Σανατορίου Πάρνηθας ως πηγή ιατρικής και δημογραφικής προσέγγισης της φυματίωσης κατά το Μεσοπόλεμο*, 4-2-2013

¹⁴⁵ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 3 και 5

με το οποίο θα πραγματοποιούνταν η αντιμετώπιση ασθενειών και επιδημιών¹⁴⁶. Παράλληλα, την περίοδο 1928-1932, δόθηκε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη βελτίωση της υγείας του παιδιού και πραγματοποιήθηκαν ενημερώσεις, ιατρικές εξετάσεις και το 1929 εγκαινιάστηκε ο θεσμός του σχολιάτρου και της σχολικής νοσοκόμας. Η κοινωνική πολιτική του Βενιζέλου περιελάμβανε και σχέδιο δημιουργίας του θεσμού των κοινωνικών ασφαλίσεων που όμως δεν πρόλαβε να εφαρμοστεί κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του¹⁴⁷.

Με την άνοδο του Ιωάννη Μεταξά έπειτα από την επιβολή της δικτατορίας την 4^η Αυγούστου του 1936 και σύμφωνα με τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, πρωταρχική μέριμνα της κυβέρνησης ήταν η ανακούφιση της κοινωνικής δυστυχίας και η ανάπτυξη υγειονομικών δομών¹⁴⁸. Μέχρι την περίοδο εκείνη η υποτυπώδης περίθαλψη που κατά κύριο λόγο στηριζόταν στην ιδιωτική πρωτοβουλία, όπως φιλανθρωπίες, έρανοι, δεν ανταποκρινόταν στις εκτεταμένες ανάγκες της κοινωνίας. Αν σκεφτούμε πως στην πρωτεύουσα και στα γύρω περίχωρά της κατοικούσαν περίπου 200.000 χιλιάδες πολίτες και λειτουργούσαν μόλις τρία γενικά νοσοκομεία, ο Ευαγγελισμός, το Δημοτικό και το Στρατιωτικό, χωρίς την ύπαρξη πολυϊατρείων και ιδιωτικών κλινικών και με την παράλληλη έλλειψη ασφαλιστικού φορέα έκαναν ακόμα πιο χαοτική την κατάσταση. Υπήρχε έλλειψη νοσοκομειακών κλινών καθώς σύμφωνα πάντα με τα πεπραγμένα της κυβερνήσεως, οι ανάγκες ξεπερνούσαν τις 31.000 κλίνες ενώ οι διαθέσιμες κλίνες ανέρχονταν γύρω στις 14.000¹⁴⁹. Η ελονοσία, η φυματίωση, τα αφροδίσια νοσήματα και το τράχωμα ταλαιπωρούσαν τον ελληνικό λαό και ουσιαστικά δεν υπήρχε οργανωμένο πρόγραμμα αντιμετώπισης αλλά ούτε και πρόληψης αυτών¹⁵⁰. Οι οικονομικοί πόροι θα εξοικονομούσαν από τη φορολογία, τους αναγκαστικούς εράνους¹⁵¹, από την έκδοση

¹⁴⁶ Βασιλική Θεοδώρου-Δέσποινα Καρακατσάνη, *Υγιεινής Παραγέματα, Ιατρική επίβλεψη & κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα*, εκδ. Διόνικος, Αθήνα, 2010, σελ. 295

¹⁴⁷ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 30

¹⁴⁸ Πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, Υπουργία Α. Γ. Κοριζή, Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως, σελ. 3

¹⁴⁹ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 4

¹⁵⁰ Στο ίδιο, σελ. 4

¹⁵¹ Στο ίδιο, σελ. 7

νέων λαχείων καθώς και από διαθέσιμα υπόλοιπα από το προηγούμενο οικονομικό έτος προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες για την υγεία¹⁵².

Την περίοδο που ανέλαβε ο Ι. Μεταξάς τη διακυβέρνηση της χώρας τα νοσοκομεία που λειτουργούσαν στην Αθήνα και τον Πειραιά ήταν είκοσιεννέα (29). Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του έγιναν προσθήκες, βελτιώσεις και νέες εγκαταστάσεις υγειονομικών υπηρεσιών¹⁵³. Η εικόνα που παρουσίαζε η χώρα την περίοδο του μεσοπολέμου αναλυτικά ανά κατηγορία νοσοκομείων και κλινών¹⁵⁴ είναι η εξής:

	1928		1934		1939	
	Νοσοκ.	Κλίνες	Νοσοκ.	Κλίνες	Νοσοκ.	Κλίνες
Γενικά	71	4.767	69	5.520	71	5.833
α. Δημόσια	22	2.084	16	1.611	21	1.577
β. Δημοτικά	36	1.635	29	2.219	22	2.265
γ. Λοιπά	13	1.148	24	1.690	28	1.981
Ειδικά	41	5.015	42	7.543	46	10.189
α. Αντιφυματικά	8	1.315	9	2.411	12	3.380
β. Ψυχιατρικά	10	1.775	10	3.151	9	3.975
γ. Μαιευτήρια παιδών	8	620	8	525	9	1.059
δ. Λοιπά	15	1.305	15	1.456	16	1.775
Σύνολο	112	9.782	111	13.063	117	16.022

¹⁵² Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 360

¹⁵³ *Τα Δημόσια Νοσοκομεία στην Αθήνα και τον Πειραιά, πορεία στο χρόνο 30 χρόνια Ε.Ι.Ν.Α.Π.*, Αθήνα, 2005

¹⁵⁴ Σ. Αλεξιάδου, Ε. Αλεξιάδου, Α. Χαμαλίδου, *Διοικητική Ενημέρωση, Ιστορική εξέλιξη του νοσοκομείου στην Ελληνική επικράτεια*, σελ. 26

Όπως παρατηρούμε και στον παραπάνω πίνακα¹⁵⁵ υπήρξε μία μικρή αύξηση τόσο των γενικών όσο και των ειδικών νοσοκομείων· εντυπωσιακή είναι, ωστόσο, η αύξηση των κλινών. Νέες κλίνες δεν προστέθηκαν μόνο στα γενικά δημόσια νοσοκομεία αλλά και στα ειδικά νοσοκομεία, όπου ο αριθμός τους σχεδόν διπλασιάστηκε λόγω της κατάστασης που επικρατούσε εξαιτίας των επιδημιών (φυματίωση, ελονοσία, λέπρα κλπ) από το 1928 μέχρι και το 1939.

Ο λόγος του ο Ι. Μεταξά, ο οποίος και δημοσιεύτηκε από τις εκδόσεις της 4^{ης} Αυγούστου του 1937, στο «Το νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια» και αποτυπώσε το προσωπικό ενδιαφέρον του Ι. Μεταξά για τη γενικότερη κατάσταση των Ελλήνων και της υγείας τους.

«Ημείς δεν είμεθα δικτατορία στρατιωτική, που επιβάλλεται με την βίαν. Είμεθα ημείς Κυβέρνησις Εθνική, που εκφράζει την θέλησιν του Λαού και που σκοπόν έχει να αποδώσῃ εις τον Λαόν το καλό, το μεγαλύτερο καλό. Παρ' όλες τις δυσκολίες, που συναντούμε σε κάθε βήμα από την σπατάλη και την κραιπάλη του παρελθόντος, που δεν άφησαν τίποτε που να μη το σκορπίσουν στους τέσσαρας ανέμους, σκεφθήκαμε με όλα ταύτα και είπαμε ότι ένα πράγμα μας επιβάλλεται, όπως—όπως μας επιβάλλεται. Η προστασία δια τους ενδεείς και τους πτωχούς, δι' εκείνους που πάσχουν χειρότερα από κάθε άλλον εις την ζώην αυτήν, να τους εξασφαλίσουμε τουλάχιστον ένα πιάτο ζεστό φαγητό και ένα κρεβάτι εις το νοσοκομείον αν αρρωστήσουν....»¹⁵⁶

Το όραμα του Μεταξά ήταν η δημιουργία ενός κράτους πρόνοιας, ενός κράτους πολιτισμένου και οργανωμένου στις ανθρωπιστικές αρχές. Ο Ι. Μεταξάς ήθελε να αλλάξει την εικόνα που παρουσίαζε το κράτος πρόνοιας μέχρι τότε και αυτό θα προσπαθούσε να το καταφέρει με τα πενιχρά χρήματα που διέθετε τότε ο κρατικός προϋπολογισμός.

Από τις πρώτες μέρες της δικτατορίας του Ι. Μεταξά, με αναγκαστικό νόμο¹⁵⁷, πιστώθηκαν στον ειδικό λογαριασμό του προϋπολογισμού του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως είκοσι εκατομμύρια δραχμές για σκοπούς κοινωνικής πρόνοιας και αντιλήψεως. Προκειμένου να εξασφαλίσει πόρους για την υλοποίηση του

¹⁵⁵ Χ. Ζηλίδης, Γενική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, Στατιστική Επετηρίς 1928-40, *Αξιολόγηση των Πρωτοβάθμιων Υπηρεσιών Υγείας του αγροτικού πληθυσμού*, Αθήνα 1989

¹⁵⁶ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937

¹⁵⁷ ΦΕΚ 388/5-9-1936, άρθρο 10, Α.Ν 68

κοινωνικού του προγράμματος επέβαλε τον αναγκαστικό έρανο, που θα γινόταν υπέρ των αρρώστων, των απόκληρων και των αδυνάτων με δύο αναγκαστικούς νόμους μόλις από τις αρχές του 1937¹⁵⁸. Καθορίστηκαν οι τρόποι εξοικονόμησης των οικονομικών πόρων για την κοινωνική πρόνοια και είχαν ως εξής:

A. από τη φορολογία καταναλώσεως καπνού	200.000.000 δραχμές
B. από τη φορολογία των Ανωνύμων Εταιρειών	20.000.000 δραχμές
Γ. από τα τελών χαρτοσήμου	50.000.000 δραχμές
Δ. από τα ταχυδρομικά και τηλεγραφικά τέλη	35.000.000 δραχμές
E. από τη φορολογία της συνολικής καθαρής προσόδου	10.000.000 δραχμές

Τα χρήματα που θα εξοικονομούσαν από την επιβολή των έμμεσων φόρων ήταν αρκετά καθώς, συγκρινόμενα με την πρόβλεψη των συνολικών εξόδων του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως για το έτος 1937-1938 που ήταν 1.215.051.975 δραχμές, κάλυπταν μεγάλο μέρος του¹⁵⁹.

Χρησιμοποιώντας τον έρανο θέλησε όχι μόνο να εξοικονομήσει πόρους για την κοινωνική πρόνοια αλλά και να ενισχύσει την ιδιωτική πρωτοβουλία. Η ιδιωτική πρωτοβουλία όπως δήλωνε και ο ίδιος «κρινόταν απαραίτητη και ζωντανή απόδειξη της φιλαλληλίας, ίδιον του γένους μας»¹⁶⁰.

Με τον αναγκαστικό νόμο Α.Ν 422/1937¹⁶¹ που είχε αναφερθεί προηγουμένως προβλεπόταν η αύξηση της φορολογίας επί του καταναλισκομένου καπνού και των τσιγάρων όπως ίσχυε από τη 1/6/1927, από 28 δραχμές και 85 λεπτά σε 68 δραχμές και 85 λεπτά το χιλιόγραμμο επί του καταναλισκομένου καπνού, τσιγάρων, πούρων είτε εγχώριων είτε εισαγόμενων, υπέρ της Κοινωνικής Πρόνοιας. Ακόμα, είχε επιβληθεί αύξηση κατά 10% υπέρ της Κοινωνικής Πρόνοιας, επί των τελών χαρτοσήμου. Επίσης, θα εισπράττονταν ειδικό πρόσθετο τέλος υπέρ της Κοινωνικής Πρόνοιας επί της τιμής πώλησεως έκαστης δεσμίδας παιγνιόχαρτων. Τέλος, είχε επιβληθεί ειδικό πρόσθετο

¹⁵⁸ ΦΕΚ 2/ 7-1-1937, άρθρα 1,2, Α.Ν 421,422

¹⁵⁹ Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941, βιβλιοθήκη της Βουλής

¹⁶⁰ Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 7

¹⁶¹ ΦΕΚ 2/ 7-1-1937, άρθρα 1,2, Α.Ν 422

τέλος υπέρ της Κοινωνικής Πρόνοιας, επί των εσωτερικών και εξωτερικών επιστολών, τηλεγραφημάτων και ταχυδρομικών δελταρίων.

Επίσης, με διάταγμα που εκδόθηκε τον Ιούνιο του 1937¹⁶², επρόκειτο να κυκλοφορήσουν 11.000.000 γραμματόσημα όπου θα αναγραφόταν η λέξη «Πρόνοια» και θα έφεραν το σταυρό πάνω. Η αξία έκαστου γραμματοσήμου ήταν 50 λεπτά και τα εν λόγω γραμματόσημα θα χρησιμοποιούνταν για την προπληρωμή ταχυδρομικών αντικειμένων υπέρ της κοινωνικής πρόνοιας. Όπως επίσης και με ακόλουθο διάταγμα¹⁶³, ακόμη 22.000.000 γραμματόσημα των 50 λεπτών θα διατίθεντο υπέρ της κοινωνικής πρόνοιας. Τέλος, το Δεκέμβριο του ίδιου έτους, άλλα 5.500.000 τεμάχια γραμματοσήμων των 50 λεπτών θα διατίθεντο για την κοινωνική πρόνοια¹⁶⁴. Για το έτος 1938, είχε εγκριθεί η έκδοση 4.500.000 τεμαχίων γραμματοσήμων των 50 λεπτών για την κοινωνική πρόνοια¹⁶⁵. Το 1939, επίσης, είχε αποφασιστεί η έκδοση γραμματοσήμων υπέρ της κοινωνικής πρόνοιας¹⁶⁶. Ακόμη, εγκρίθηκε η ανατύπωση γραμματοσήμων υπέρ των φυματικών υπαλλήλων ΤΤΤ, ταχυδρομικού ταμιευτηρίου της κλάσεως των 50 λεπτών¹⁶⁷. Χαρακτηριστική είναι η επιβολή υποχρεωτικής συμμετοχής όλων των τακτικών και έκτακτων υπαλλήλων του Δημοτικού Νοσοκομείου Λαρίσης, ως μετόχων, στο Ταμείο Ασφαλίσεως Δημοτικών και Κοινοτικών υπαλλήλων. Η υπέρ του Ταμείου Ασφαλίσεως Δημοτικών και κοινοτικών υπαλλήλων υποχρεωτική εισφορά θα κατέληγε στην ίδρυση ταμείου προνοίας δημοτικών υπαλλήλων¹⁶⁸. Με αναγκαστικό νόμο¹⁶⁹ το 1940, προβλεπόταν η διάθεση των εσόδων που είχαν προκύψει από τα ένσημα εξόδου που πραγματοποιήθηκαν από το ΤΣΑΥ, από τα καταργηθέντα υπεράριθμα φαρμακεία, προς την ενίσχυση του Πανελληνίου εράνου Κοινωνικής Πρόνοιας.

Όπως διαπιστώνουμε, η κυβέρνηση Μεταξά και συγκεκριμένα το υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως προκειμένου να εξοικονομήσει πόρους για την κοινωνική πρόνοια προχώρησε στην έκδοση γραμματοσήμων υπέρ της κοινωνικής

¹⁶² ΦΕΚ 224/14-6-1937, άρθρο 11

¹⁶³ ΦΕΚ 275/ 22-7-1937, άρθρο 6

¹⁶⁴ ΦΕΚ 521/ 21-12-1937, άρθρο 14

¹⁶⁵ ΦΕΚ 89/ 8-3-1938, άρθρο 14

¹⁶⁶ ΦΕΚ 38/ 1-2-1939, άρθρο 6

¹⁶⁷ ΦΕΚ 559/ 30-12-1939, άρθρο 8

¹⁶⁸ ΦΕΚ 173/ 8-6-1940, άρθρο 2

¹⁶⁹ ΦΕΚ 462/ 31-12-1940, Α.Ν 2733/1940

πρόνοιας, στην αύξηση της φορολογίας επί του καπνού, των τσιγάρων και των πούρων -κάτι που συναντούμε και στις μέρες μας- καθώς και στην υποχρεωτική εισφορά των κοινοτικών υπαλλήλων. Από το πρώτο διάστημα της δικτατορίας ο Μεταξάς προχώρησε στην επιβολή μέτρων προκειμένου να εξασφαλίσει τους οικονομικούς πόρους για την ανασυγκρότηση της κοινωνικής πρόνοιας και υγείας. Βέβαια, ο λαός κλήθηκε να σηκώσει όλο το βάρος των άμεσων και ακόμα περισσότερων έμμεσων φόρων. Η φορολογική πολιτική δημιούργησε ακόμα μεγαλύτερο άνοιγμα στην ανισότητα του εθνικού εισοδήματος, συνθλίβοντας τότε τη μία κοινωνική ομάδα και τότε κάποια άλλη. Κατά τα δύο πρώτα έτη το καθεστώς του Ι. Μεταξά είχε ως κύριο στόχο την ενδυνάμωση της αγροτικής και εργατικής τάξης, αναγκάζοντας την αστική τάξη να κάνει θυσίες¹⁷⁰.

Χαρακτηριστική επίσης είναι και η κίνηση της δικτατορίας Μεταξά να συνεχίσει την συνεργασία με την οργάνωση Ροκφέλερ. Με αναγκαστικό νόμο¹⁷¹, κυρώθηκε η σύμβαση μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της οργάνωσης Ροκφέλερ. Το ίδρυμα είχε αναλάβει την υποχρέωση να παραχωρήσει αντιπροσώπους του στο Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και αντιλήψεως, ως τεχνικούς συμβούλους, με σκοπό τη διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών για την ελονοσία αλλά και σε διάφορα άλλα πεδία υγιεινής. Οι σύμβουλοι θα είχαν καθαρά συμβουλευτικό χαρακτήρα. Η οργάνωση Ροκφέλερ ανέλαβε την υποχρέωση της συνέχισης του προγράμματος υποτροφιών του Τμήματος Διεθνούς Υγιεινής στην Ελλάδα και την παροχή αρωγής για την προαγωγή της Δημόσιας Υγιεινής, όπως έπραξε και στα άλλα κράτη. Σε αντάλλαγμα, η Ελληνική κυβέρνηση αποδέχεται την εισαγωγή επιστημονικών οργάνων, εργαλείων, αντιδραστηρίων και βιολογικών προϊόντων ελευθέρων τελών και εκτός παντός περιορισμού για τη χρήση τους στην Υγειονομική Σχολή Αθηνών υπό τον όρο ότι αυτά θα αγοράζονται από το ίδρυμα Ροκφέλερ στις Ηνωμένες Πολιτείες ή από άλλες χώρες μη εξαγόμενου από την Ελλάδα συναλλάγματος¹⁷².

Αξίζει να σημειωθεί ο ρόλος του ιδρύματος Ροκφέλερ στη νότια Ευρώπη και στον χώρο των Βαλκανίων. Μέσω του ιδρύματος αυτού θέματα δημόσιας υγείας κατάφεραν να αποκτήσουν, πέραν των συνόρων κάθε κράτους, ταυτότητα και κοινή πολιτική

¹⁷⁰ Παναγιώτης Γ. Βατικιώτης, *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταξά. Φιλολαϊκή Απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2005, σελ. 310

¹⁷¹ ΦΕΚ 470/24-10-1936, άρθρο 1, Αναγκαστικός Νόμος 262

¹⁷² Στο ίδιο, Σύμβαση

αντιμετώπισης. Κύρια μέριμνα του ιδρύματος ήταν η δημιουργία εθνικών σχολών υγείας σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες. Η οργάνωση του συστήματος υγείας καθώς και η ενημέρωση των κατοίκων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των ασθενειών ήταν καταλυτική. Ο αγώνας κατά της ελονοσίας, της φυματίωσης καθώς και η προστασία της μητρότητας και της παιδικής ηλικίας υπήρξαν στην κορυφή των σχεδίων δράσης του ιδρύματος τόσο στη χώρα μας όσο και σε χώρες της κεντρικής και νότιας Ευρώπης¹⁷³.

Μία ακόμα σημαντική σύμβαση κυρώθηκε με αναγκαστικό νόμο το 1939, μεταξύ του υπουργού κρατικής υγιεινής και του ιδρύματος Γουέλκομ¹⁷⁴. Με την προαναφερθείσα σύμβαση προβλεπόταν η ανάληψη και εκτέλεση ερευνών, που θα λάμβαναν χώρα στο εργαστήριο του νοσοκομείου Προσφύγων στη Θεσσαλονίκη, μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, υπό την Επιτροπή Υγιεινής της Κοινωνίας των Εθνών. Οι έρευνες αφορούσαν την ελονοσία του αιμοσφαιρινικού πυρετού και των αναιμιών όπως και άλλων επιπολαζουσών νόσων στην Ελλάδα. Το Ίδρυμα θα δημοσίευε τα αποτελέσματα των ερευνών σε αναγνωρισμένα και επιστημονικά περιοδικά ώστε να χρησιμοποιηθούν για το καλό της ανθρωπότητας. Κάθε εργαστήριο, γραφείο ή άλλο κτίριο των εγκαταστάσεων του ιδρύματος Γουέλκομ μετά τη λήξη της σύμβασης θα περνούσε στην κυριότητα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως¹⁷⁵.

2.2 Εξυγιαντικά Έργα

Σημαντικής σημασίας έργα για την κοινωνική πρόνοια υπήρξαν και τα μέτρα εξυγίανσης σε όλη την Ελλάδα. Η υδροδότηση και η αποχέτευση, ιδίως των αστικών κέντρων, υπήρξε μείζον πρόβλημα για τη δημόσια υγεία. Αξίζει να αναφέρουμε ενδεικτικά την πληθυσμιακή έκρηξη που σημειώθηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στις πόλεις όπου συσσωρεύονται ολοένα και περισσότεροι κάτοικοι. Το 1907 μέχρι και το 1920, το ¼ του πληθυσμού ζούσε σε πόλεις άνω των 5.000 κατοίκων¹⁷⁶. Με τη Μικρασιατική Καταστροφή και τη μαζική εισροή των προσφύγων πόλεις όπως οι

¹⁷³ Βασιλική Θεοδώρου-Δέσποινα Καρακατσάνη, *Υγιεινής Παραγγέλματα, Ιατρική επίβλεψη & κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα*, εκδ. Διόνικος, Αθήνα, 2010, σελ. 299

¹⁷⁴ ΦΕΚ 13/11-1-1939, άρθρο 1, Α. Ν 1560

¹⁷⁵ Στο ίδιο

¹⁷⁶ Λήδα Παπαστεφανάνη, *Ελευθέριος Βενιζέλος και ελληνική πόλη: πολεοδομικές πολιτικές και κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις*, Αθήνα 2005, σελ. 3

Σέρρες, η Καβάλα και η Ξάνθη υπερδιπλασίασαν τον πληθυσμό τους· χαρακτηριστικό είναι το νούμερο που σημειώθηκε στη Δράμα όπου εκεί ο πληθυσμός είχε αυξηθεί κατά 92%, ενώ στον Πειραιά κατά 88%, στην Αθήνα κατά 54%, στη Θεσσαλονίκη και στο Βόλο κατά 39%, και στο Ηράκλειο κατά 33% ¹⁷⁷. Τα έργα τα οποία έγιναν από την κυβέρνηση του Ι. Μεταξά ήταν για το πρώτο, τουλάχιστον, έτος, περισσότερα από 40 και αφορούσαν έργα υδρεύσεων, αποχετεύσεων, βελτιώσεων και εξυγιάνσεων στις Κυκλάδες, στη Μακεδονία, στην Αργολιδοκορινθία και την Κρήτη και ο κύριος σκοπός των έργων αυτών ήταν η προσπάθεια περιορισμού της ελονοσίας¹⁷⁸.

Η πίστωση στον προϋπολογισμό που είχε εξοικονομηθεί ήταν 16.930.000 δραχμές¹⁷⁹, ποσό το οποίο κάλυπτε μόλις το 0,13% του αρχικού προϋπολογισμού για το έτος 1935-1936 και τα χρήματα αυτά είχαν κατανεμηθεί ως εξής: για τη διαρρύθμιση και την επισκευή στάβλων του δημοσίου δαμαλιδοκομείου, για την επέκταση και τον περιτοχισμό του αντιληπτικού σταθμού του νοσοκομείου λοιμωδών νόσων, προκειμένου να αποτραπεί η προσπάθεια δραπετεύσης των ασθενών από το ίδρυμα. Επίσης, ένα ακόμα έργο ήταν η αποπεράτωση του κτιρίου των ακαθάρτων ψυχοπαθών, έτσι ώστε να αλλάξει η μέχρι τότε απάνθρωπη διαβίωση των ψυχοπαθών στο δημόσιο ψυχιατρείο. Ακόμα, είχε προχωρήσει το έργο της αποπεράτωσης του περιπτέρου του νοσοκομείου «Η Σωτηρία» με 150 κρεβάτια φυματικών και η δημιουργία αποχετευτικού συστήματος στο προαναφερθέν νοσοκομείο, καθώς αποτελούσε κίνδυνο μόλυνσης για τους κατοίκους της περιοχής¹⁸⁰. Στο νοσοκομείο «Ιπποκράτειο» έγιναν έργα κεντρικής εγκατάστασης θέρμανσης και υδραυλικών. Επίσης, για την αποπεράτωση των έργων Σανατορίου Πέτρας Ολύμπου είχε δοθεί σημαντικό ποσό ύψους 2.500.000 δραχμών. Στις Σέρρες δόθηκαν χρήματα προκειμένου να επισκευασθούν και να διαρρυθμισθούν τα νοσοκομειακά κτίρια για να μπορούν να εξυπηρετήσουν τον πληθυσμό. Επίσης, για την επισκευή του δημοσίου ψυχιατρείου Κερκύρας και για τη βελτίωση των όρων διαβίωσης των ασθενών σε αυτό. Για την επισκευή του λοιμοκαθαρητηρίου Αγίου Γεωργίου Πειραιώς, προκειμένου να θωρακιστεί η προστασία της χώρας από τη μετάδοση μολυσματικών νοσημάτων του

¹⁷⁷ Λήδα Παπαστεφανάκη, *Ελευθέριος Βενιζέλος και ελληνική πόλη: πολεοδομικές πολιτικές και κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις*, Αθήνα 2005, σελ. 3

¹⁷⁸ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 30

¹⁷⁹ Στο ίδιο, σελ. 30

¹⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 30

εξωτερικού¹⁸¹. Επίσης, χορηγήθηκαν για την ανέγερση μαντρότοιχου προς την περίφραξη του δημοσίου ψυχιατρείου Θεσσαλονίκης¹⁸². Με νόμο¹⁸³ το 1936 εγκρίθηκαν δαπάνες για την εκτέλεση εξυγιαντικών έργων για την καταπολέμηση της ελονοσίας. Τα εξυγιαντικά αυτά έργα ήταν να πραγματοποιηθούν στο Κιάτο, στο Λουτράκι, στη Σάμο και στην Αρκαδία. Πρέπει να αναφερθεί πως τα δικαιολογητικά των προαναφερθέντων δαπανών συμπεριλαμβάνονταν στις εκθέσεις των αντιπροσώπων της οργανώσεως Ροκφέλερ¹⁸⁴.

Εκτός των μεγάλων έργων που πραγματοποιήθηκαν έγιναν και άλλα πιο μικρά αλλά εξίσου σημαντικής αξίας και αφορούσαν κυρίως ανθελονοσιακά έργα, βελτιώσεις ύδρευσης, αποχετευτικά, σφαγείων, υπονόμων κλπ. Μία απεικόνιση αυτών είναι η εξής:

Τα έτη 1936-1937 πραγματοποιήθηκαν έργα αξίας 1.770000 δραχμών

Τα έτη 1938-1939 πραγματοποιήθηκαν έργα αξίας 5.614.000 δραχμών

Τα έτη 1939-1940 πραγματοποιήθηκαν έργα αξίας 6.700.000 δραχμών¹⁸⁵.

Ακόμη, εξασφαλίστηκε ο εφοδιασμός για το νοσηλευτικό υλικό επιστημονικού και φαρμακευτικού περιεχομένου για τις ανάγκες των νοσοκομείων και έτσι δεν παρουσιάστηκε πρόβλημα έλλειψης των τακτικών και εκτάκτων αναγκών. Δημιουργήθηκαν ειδικές επιτροπές έτσι ώστε να υλοποιηθούν η καταγραφή και η ταξινόμηση των υλικών νοσηλείας ανά ασθένεια, καθώς επίσης και του εργαστηριακού και φαρμακευτικού υλικού¹⁸⁶. Με αυτόν τον τρόπο θα υπήρχε ομογενής και ομοειδής καταχώριση στα διαχειριστικά βιβλία όλων των ιδρυμάτων. Ακόμη, αναδιοργανώθηκε η διαχειριστική υπηρεσία των Γενικών Διοικήσεων για την καλύτερη διαχείριση και διάθεση του υγειονομικού υλικού. Για την αντιμετώπιση του εξανθηματικού τύφου που παρουσιαζόταν πιο έντονα στην περιφέρεια της Δράμας έγιναν όλες οι απαραίτητες εργασίες για την ίδρυση και λειτουργία αποφθειρωτηρίου με την εγκατάσταση ειδικού απολυμαντικού κλιβάνου¹⁸⁷. Η έλευση των προσφύγων που, όπως προαναφέρθηκε,

¹⁸¹ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 31

¹⁸² ΦΕΚ 27/29-1-1937, άρθρο 6

¹⁸³ ΦΕΚ 447/ 8-10-1936, άρθρο 1

¹⁸⁴ Στο ίδιο

¹⁸⁵ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ. 141

¹⁸⁶ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 31

¹⁸⁷ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 32

ειδικά στην περιοχή της Δράμας αύξησε τον πληθυσμό κατά 92%¹⁸⁸, όξυνε το πρόβλημα. Η επιβαρυνόμενη κατάσταση υγείας των προσφύγων, η κακή διατροφή ή ακόμα και η πλήρης ασιτία¹⁸⁹, οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης και συνδυασμό με το σημαντικότερο πρόβλημα έλλειψης άρδευσης προκάλεσαν την αύξηση των κρουσμάτων μολυσματικών νόσων όπως την ελονοσία και τον εξανθηματικό τύφο¹⁹⁰. Ένας ακόμα παράγοντας της αύξησης του εξανθηματικού τύφου ήταν το γεγονός πως πολλοί από τους πρόσφυγες προέρχονταν από ήδη μολυσματικές ελώδεις περιοχές του Πόντου όπως το Αϊδίνι και η Αμισός και μετέφεραν τη νόσο και στο νέο τόπο διαμονής τους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως τα τρία τέταρτα των προσφύγων όταν έφτασαν στην Ελλάδα ήταν εμπύρετοι¹⁹¹.

Για τους φαρμακοποιούς, ρυθμίστηκε πλέον με νόμο η εισαγωγή υποψηφίων στη φαρμακευτική σχολή, για τους οποίους δεν αρκούσε πλέον η κατοχή του απολυτηρίου Γυμνασίου αλλά θα απαιτούνταν και ένα πιστοποιητικό πρακτικής άσκησης ενός έτους σε φαρμακείο. Επιπλέον, οι νέοι φαρμακοποιοί πριν αποκτήσουν την άδεια για τη λειτουργία φαρμακείου θα μετεκπαιδευόνταν σε φαρμακείο για την επιστημονικότερη κατάρτισή τους. Με διατάξεις απαγορεύτηκαν οι διαφημίσεις των φαρμακευτικών παρασκευασμάτων και φαρμάκων καθώς και η τοποθέτηση διαφημίσεων στα φαρμακεία. Σκοπός του μέτρου αυτού ήταν η αποφυγή της παραπλάνησης του κοινού από τα αμφιβόλου ποιότητας φάρμακα¹⁹². Ακόμα εντατικοποιήθηκαν οι έλεγχοι για την κανονική λειτουργία των φαρμακείων και της κατανάλωσης των ναρκωτικών ουσιών από τα φαρμακεία και τις κλινικές. Τα πρόστιμα σε όλες τις περιπτώσεις υπήρξαν βαριά όπως κλείσιμο των φαρμακείων για ορισμένο χρονικό διάστημα και επιβολή χρηματικών ποινών που έφταναν μέχρι και τις δύο χιλιάδες δραχμές. Ο κίνδυνος για τη δημόσια υγεία από την αυθαίρετη κυκλοφορία φαρμακευτικών προϊόντων, η οποία ήταν ανεξέλεγκτη, οδήγησε στην εφαρμογή διατάξεων, οι οποίες προέβλεπαν τόσο την παρασκευή και κυκλοφορία των φαρμακευτικών προϊόντων όσο και την πώλησή τους έτσι ώστε να επιτευχθεί ο επιστημονικός έλεγχος των παρασκευασμάτων και ο προσδιορισμός της τιμής τους¹⁹³.

¹⁸⁸ Λήδα Παλαστεφανάκη, *Ελευθέριος Βενιζέλος και ελληνική πόλη: πολεοδομικές πολιτικές και κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις*, Αθήνα 2005, σελ. 3

¹⁸⁹ Κοπανάρης, Φ., *Η δημόσια υγεία εν Ελλάδι* (Αθήνα 1933), σελ. 49

¹⁹⁰ Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Πολιτισμού, *Δημόσια Υγεία και Πρόσφυγες στην Ελλάδα*

¹⁹¹ Λιάκος, Α., *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του μεσοπολέμου*, Αθήνα 1993, σελ. 321

¹⁹² *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 33

¹⁹³ Στο ίδιο, σελ. 33

Ακόμη, με νόμο δόθηκαν στο Διοικητικό Συμβούλιο του Σανατορίου Σωτηρία ειδικά δικαιώματα προκειμένου το Υπουργείο Υγιεινής να απεγκλωβιστεί από υποθέσεις ελάσσονος σημασίας. Πλέον, όλα τα νοσηλευτικά ιδρύματα της χώρας υποχρεώθηκαν να προσλαμβάνουν ιατρούς οι οποίοι ήταν εγγεγραμμένοι στους Ιατρικούς Συλλόγους και όχι όπως γινόταν μέχρι τότε η πρόσληψή τους¹⁹⁴.

Για την παρασκευή και κυκλοφορία επιδεδυμένων ειδών πάρθηκαν μέτρα και πλέον η κυκλοφορία των ειδών αυτών θα γινόταν μόνο εφόσον έφεραν ταινία γνησιότητας. Επετεύχθη και η μείωση των τιμών στα επιδεδυμένα είδη ακόμη και του φαρμακευτικού βαμβακιού από 20% μέχρι 30% καθώς επίσης, και του μουρουνέλαιου από 10% μέχρι 20%¹⁹⁵.

Τέλος, εκδόθηκαν διατάγματα και υγειονομικές διατάξεις για υγειονομικά θέματα προάσπισης της δημόσιας υγείας και στους υπεύθυνους υγειονομικούς λειτουργούς για την εκτέλεση των νόμων και γενικότερα για την πληρέστερη οργάνωση των υπηρεσιών υγείας¹⁹⁶. Με διάταγμα¹⁹⁷ που εκδόθηκε το 1936, η κυβέρνηση προσπάθησε να λάβει τα απαραίτητα εκείνα μέτρα ώστε να οργανώσει και να βελτιώσει τις υπηρεσίες της διοικήσεως της πρωτεύουσας. Επίσης, ορίστηκαν κοινές διατάξεις για την εποπτεία, την παρακολούθηση και την καθοδήγηση των δημοσυντήρητων Φιλανθρωπικών ιδρυμάτων για όλες τις περιφέρειες υγειονομικών ιδρυμάτων.

Επιπροσθέτως, πραγματοποιήθηκε με την έκδοση των αστυνομικών υγειονομικών διατάξεων η μελέτη, η υπόδειξη και η εφαρμογή μέτρων κοινωνικής πρόνοιας. Η διεξαγωγή πάσης φύσεως υπόθεσης της διοίκησης της περιφέρειας αποστέλλονταν στην κεντρική διεύθυνση υγιεινής και πρόνοιας¹⁹⁸.

2.3 Ίδρυση και ανάπτυξη υπηρεσιών δημόσιας υγείας την περίοδο 1936-1940

2.3.1 Γενικά–Ειδικά Νοσοκομεία, Υγειονομικοί Σταθμοί, Πολυϊατρεία

Την περίοδο εκείνη η προσοχή δόθηκε κυρίως στα δημόσια θεραπευτήρια–Νοσοκομεία και ειδικά στα νοσοκομεία της Αθήνας, χωρίς να αγνοεί το Υπουργείο

¹⁹⁴ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 33

¹⁹⁵ Στο ίδιο, σελ. 33

¹⁹⁶ Στο ίδιο, σελ. 34

¹⁹⁷ ΦΕΚ 471/24-10-1936, άρθρο 3

¹⁹⁸ Στο ίδιο

Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως τις ανάγκες της περιφέρειας¹⁹⁹. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στην πρωτεύουσα κατέληγαν όλα τα περιστατικά καθώς εκεί υπήρχαν οι περισσότερες υγειονομικές μονάδες και λόγω της ραγδαίας αύξησης του πληθυσμού της πρωτεύουσας²⁰⁰ κατά 54%, όπως ήδη έχει αναφερθεί, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και τη μετακίνηση προσφύγων²⁰¹. Ειδικά για τους άπορους, το σύνολο των οποίων έφτανε να νοσηλεύεται δωρεάν, ήταν περί του χίλιους διακόσιους (1.200) ασθενείς μόνο στην Αθήνα, το νούμερο ήταν πολύ μικρό σε σχέση με την πραγματική κατάσταση που επικρατούσε. Έτσι είχε αποφασιστεί να διπλασιαστεί ο αριθμός των δωρεάν νοσηλευόμενων ασθενών και για την επίτευξη του σκοπού αυτού επιχορηγήθηκαν τα ακόλουθα νοσοκομεία²⁰² :

1. Λαϊκό Νοσοκομείο, για την αύξηση κατά 250 κλινών δόθηκαν 15.000.000 (έναντι των 21.000.000),
2. Ερυθρός Σταυρός, για την αύξηση κατά 200 κλίνες υπέρ των απόρων, δόθηκαν 7.000.000 (έναντι των 14.000.000)
3. Ευαγγελισμός, για την αύξηση κατά 300 κλίνες για τη δωρεάν νοσηλεία δόθηκαν 10.500.000 (έναντι των 21.000.000)
4. Για την ίδρυση νέου νοσοκομείου στην Κοκκινιά του Πειραιά με δυναμικότητα 150 κλίνες δόθηκαν 5.000.000
5. Ιπποκράτειο, για την αύξηση των κλινών κατά 100 και τη συμπλήρωση των εγκαταστάσεών του, δόθηκαν 4.900.000
6. Ελπίς, δόθηκαν 2.000.000 για την ενίσχυσή του και τη συμπλήρωση ελλείψεων

¹⁹⁹ Πεπραγμένα του Υπουργείου του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936- 3 Αυγούστου 1937, Υπουργία Α. Γ. Κοριζή, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 28

²⁰⁰ Στο ίδιο, σελ. 28

²⁰¹ Λήδα Παπαστεφανάκη *Ελευθέριος Βενιζέλος και ελληνική πόλη: πολεοδομικές πολιτικές και κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις*, Αθήνα 2005, σελ. 3

²⁰² Πεπραγμένα του Υπουργείου του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, Υπουργία Α. Γ. Κοριζή, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 28

7. Τζάνειο Νοσοκομείο Πειραιά, δόθηκαν 2.000.000 για την ενίσχυσή του, καθώς συγχωνεύτηκε με το Προσφυγικό νοσοκομείο Πειραιά. Επιπλέον, δόθηκαν 1.300.000 ετησίως για την αύξηση κατά 60 κλίνες υπέρ των απόρων
8. Νοσοκομείο Νέας Ιωνίας, δόθηκαν 2.500.000 για την επισκευή και την αγορά των απαιτούμενων εγκαταστάσεων προκειμένου να συμπεριληφθούν 120 κλίνες. Επιπλέον, προβλεπόταν να δοθούν 2.000.000 για την ίδρυση μαιευτικού περιπτέρου και οίκου αδελφών

Συνοψίζοντας, η κυβέρνηση Μεταξά προχώρησε στην αύξηση των κλινών στα υπάρχοντα νοσοκομεία κατά 1.180 κλίνες προκειμένου να υπάρξει μεγαλύτερη υγειονομική κάλυψη των απόρων. Το συνολικό κόστος για την ανάπτυξη των κλινών ήταν περίπου 48.200.000 δραχμές που σε σχέση με το συνολικό προϋπολογισμό²⁰³ του κράτους για το έτος 1935-1936 (12.631.710.711δραχμές) κάλυπτε περίπου το 0,38% ενώ σε σχέση με το υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κάλυπτε περίπου το 6,22%, ποσοστό σημαντικό δεδομένης και της δυσχερούς οικονομικής κατάστασης της χώρας.

Επιπλέον, η κυβέρνηση του Μεταξά προγραμματίσει την ίδρυση νέου νοσοκομείου στην Αθήνα δυναμικότητας 800 ή και 1.000 κλινών, το οποίο θα ονομαζόταν προς τιμή και ανάμνηση της Βασιλίσσης Σοφίας, «Αγία Σοφία». Ακόμη, καθώς η Γαλλική κυβέρνηση είχε σκοπό να ιδρύσει νοσοκομείο στην Αθήνα 100 περίπου κλινών η ελληνική κυβέρνηση παραχώρησε οικόπεδο επί της Λεωφόρου Αλεξάνδρας²⁰⁴. Επιπλέον, παραχωρήθηκε έκταση 40 στρεμμάτων υπέρ του Φυματιολογικού Ινστιτούτου Ι.Α Σισμάνογλου και του Οίκου του με σκοπό την ανέγερση και λειτουργία νοσοκομείου-σανατορίου²⁰⁵. Με διάταγμα που εκδόθηκε το 1936, φαίνεται πως παραχωρήθηκε δασική έκταση ενώ παράλληλα η κυβέρνηση προχώρησε σε αναγκαστικές απαλλοτριώσεις ιδιωτικών κτήσεων με σκοπό την εγκατάσταση σανατορίου από την Ανώνυμη Εταιρεία «Σανατόριον Βυτίνης»²⁰⁶.

²⁰³ *Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941*, βιβλιοθήκη της Βουλής

²⁰⁴ Πεπραγμένα του Υπουργείου του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, Υπουργία Α. Γ. Κοριζή, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 28

²⁰⁵ ΦΕΚ 429/30-9-1936, άρθρο 2

²⁰⁶ ΦΕΚ 455/ 16-10-1936, άρθρο 3

Το δεύτερο έτος της διακυβέρνησης και προκειμένου να ρυθμιστούν όλα τα ζητήματα της ομαλής λειτουργίας όλων των Δημόσιων Νοσηλευτικών και Υγειονομικών Ιδρυμάτων εκδόθηκε αναγκαστικός νόμος²⁰⁷. Η κυβέρνηση επεδίωξε με το νόμο αυτό, την αποκέντρωση των Ιδρυμάτων, αναθέτοντας τις Διοικήσεις τους σε πρόσωπα ανωτέρων δημοσίων λειτουργιών και σε ιδιώτες, προσκείμενων του καθεστώτος, οι οποίοι λόγω της «ικανότητας» και της «θέσεώς» τους συγκέντρωναν τα απαιτούμενα προσόντα σύμφωνα πάντα με τα πρότυπα της τότε κυβέρνησης. Το υπουργείο από την πλευρά του θα προχωρούσε στην εξασφάλιση ελέγχου, εποπτείας και παρακολούθησης των λειτουργιών. Επίσης, ένας από τους στόχους που θα επιτύγχανε ο προαναφερθείς νόμος ήταν η επιλογή του καταλληλότερου ιατρικού και λοιπού προσωπικού, που θα στελέχωνε τα ιδρύματα²⁰⁸.

Οι πιστώσεις που διατέθηκαν²⁰⁹ κατά το έτος 1937-1938 για την επίτευξη του στόχου του κοινωνικού έργου και συγκεκριμένα για τις υγειονομικές υπηρεσίες κατανεμήθηκαν ως εξής:

Για την ανέγερση νέων υγειονομικών κτιρίων σε όλη την Ελλάδα	54.750.000 δραχμές
Για συμπληρωματικές εργασίες σε κτιριακές εγκαταστάσεις σε όλη τη χώρα	36.215.000 δραχμές
Για τη λειτουργία των νοσοκομείων όλης της χώρας	3.052.000 δραχμές

Πιο αναλυτικά για την ανέγερση νέων κτιρίων σε όλη την Ελλάδα δόθηκαν 54.750.000 δραχμές. Όπως αναφέρεται στα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως 1937-1938, οι περιοχές όπου θα δινόταν προτεραιότητα δημιουργίας νέων υγειονομικών μονάδων²¹⁰ ήταν η Βόρεια Ελλάδα, οι Σέρρες, η Δράμα, η Καβάλα, η Αλεξανδρούπολη, η Κοζάνη, αλλά και η Λαμία, η Χαλκίδα, η Σπάρτη, η Σύρος, η Σάμος και η Χίος. Δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στη δημιουργία νέων υγειονομικών μονάδων ειδικά στη Βόρεια Ελλάδα καθώς εκεί υπήρξε μεγαλύτερη

²⁰⁷ ΦΕΚ 476/ 24-11-1937, άρθρο 3, Α.Ν 965/1937

²⁰⁸ Στο ίδιο

²⁰⁹ Η Κοινωνική Πρόνοια – Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ.30-32

²¹⁰ Στο ίδιο

αύξηση του πληθυσμού με την προσέλευση των προσφύγων από ό,τι σε άλλα μέρη της χώρας, ενώ παράλληλα απουσίαζαν οι μονάδες παροχής υγείας²¹¹.

Για την επέκταση και τις συμπληρωματικές εργασίες στις ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις των νοσοκομείων είχαν δοθεί 36.215.000 δραχμές και αφορούσαν όλη την επικράτεια. Ενδεικτικά, στο Δημοτικό νοσοκομείο Θεσσαλονίκης δόθηκαν 9.000.000 δραχμές, στο Λαϊκό Νοσοκομείο Αθηνών 5.000.000 δραχμές, στο νοσοκομείο Χατζηκώστα Ιωαννίνων 2.500.000 δραχμές, στο δημοτικό νοσοκομείο Αιγίου 2.000.000 δραχμές και από 1.000.000 δραχμές στο δημοτικό νοσοκομείο Χανίων και στο Πανάνειο δημοτικό νοσοκομείο Ηρακλείου²¹².

Για τη λειτουργία των νοσοκομείων είχε δοθεί οικονομική ενίσχυση ύψους 3.052.000 δραχμών εκ των οποίων οι 400.000 δραχμές δόθηκαν στο νοσοκομείο Κερκύρας, 300.000 δραχμές στο νοσοκομείο Χατζηκώστα Ιωαννίνων, 250.000 δραχμές στο δημοτικό νοσοκομείο Σάμου ενώ 662.000 δραχμές στο θεραπευτήριο Ευαγγελισμός για τα έξοδα πρώτης εγκατάστασης και εκπαίδευσης στη Σχολή Νοσοκόμων 40 μαθητριών²¹³.

Σημαντικό ποσό είχε χορηγηθεί στον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό για την επέκταση του νοσοκομείου με σκοπό την αύξηση των κλινών κατά 280 καθώς και για την απαλλοτρίωση του γύρω χώρου προς την επέκταση του νοσοκομείου. Επιπλέον, χορηγήθηκαν χρήματα για την αποπεράτωση του επιπέδου ορόφου στον Οίκο Αδελφών, για τα έξοδα πρώτης εγκατάστασης και για την εκπαίδευση 20 μαθητριών βοηθών νοσοκόμων. Δόθηκε επιπρόσθετη οικονομική ενίσχυση επί της αρχικής παρεχόμενης πίστωσης, ενίσχυση για το τμήμα αιμοδοσίας, για την ανέγερση σταθμού Α΄ Βοηθειών στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα²¹⁴.

Το 1938, ιδρύεται το Δημόσιο Νοσηλευτικό ίδρυμα στη Νάουσα με την επωνυμία «Γενικόν Νοσοκομείον Ναούσης ή Χριστιανική Αγάπη»²¹⁵. Με το ίδιο φύλλο της

²¹¹ Λήδα Παλαστεφανάκη, *Ελευθέριος Βενιζέλος και ελληνική πόλη: πολεοδομικές πολιτικές και κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις*, Αθήνα 2005, σελ. 3

²¹² Κοινωνική Πρόνοια–Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ.30-32

²¹³ Στο ίδιο, σελ. 32

²¹⁴ Στο ίδιο, σελ. 32-33

²¹⁵ ΦΕΚ 82 / 4-3-1938, άρθρο 1

κυβερνήσεως ιδρύθηκε και το νοσηλευτικό ίδρυμα στη Σάμο²¹⁶, την Ξάνθη²¹⁷, τα Ιωάννινα²¹⁸ και τη Λαμία²¹⁹. Για τη λειτουργία των ανωτέρω νοσηλευτικών ιδρυμάτων είχαν προβλεφθεί χορηγήσεις κρατικών ετήσιων επιχορηγήσεων. Επίσης, τα έσοδα από τα νοσήλια εύπορων ασθενών, τα έσοδα από τις τοπικές φορολογίες, οι εισφορές από εράνους, οι επιχορηγήσεις από τους Δήμους και τις Κοινότητες, οι διάφορες κληρονομίες, δωρεές και λοιπές εισφορές και τα εισοδήματα της κινητής και ακίνητης περιουσίας των ιδρυμάτων θα κατέληγαν στα ταμεία των νοσηλευτικών ιδρυμάτων με σκοπό την ομαλή λειτουργία τους²²⁰.

Επίσης, την ίδια χρονιά ιδρύθηκαν τα δημόσια γενικά νοσηλευτικά ιδρύματα στην Κέρκυρα²²¹, στην Καλαμάτα²²², στην Πάτρα²²³ και την Άρτα²²⁴. Η κύρια λειτουργία των ως άνω νοσοκομείων προβλεπόταν για τη νοσηλεία απόρων στα αντίστοιχα διατάγματα.

Το 1939, εκδόθηκε το ΦΕΚ ίδρυσης του Δημόσιου Νοσηλευτικού ιδρύματος στην Πρέβεζα²²⁵, στον Πειραιά με την επωνυμία «Άσυλο Ανιάτων Πειραιώς»²²⁶ και εκδόθηκε επίσης και το ΦΕΚ ίδρυσης του Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών ή Βασίλισσα Σοφία στην Αθήνα²²⁷ καθώς και στην Κυπαρισσία²²⁸. Ενώ το θεραπευτήριο «Ευαγγελισμός» φαίνεται να ενισχύεται οικονομικά κατά 500.000 δραχμές για την αντιμετώπιση οικονομικών δυσχερειών²²⁹ τόσο για το 1938 αλλά και για την οικονομική χρήση 1940-1941²³⁰.

²¹⁶ ΦΕΚ 82 / 4-3-1938, άρθρο 2

²¹⁷ Στο ίδιο, άρθρο 3

²¹⁸ Στο ίδιο, άρθρο 4

²¹⁹ Στο ίδιο, άρθρο 5

²²⁰ Στο ίδιο, άρθρα 1,2,3,4,5

²²¹ ΦΕΚ 108 / 22-3-1938, άρθρο 2

²²² Στο ίδιο, άρθρο 3

²²³ ΦΕΚ 111 / 24-3-1938, άρθρο 3

²²⁴ ΦΕΚ 237 / 22-6-1938, άρθρο 5

²²⁵ ΦΕΚ 33 / 26-1-1939, άρθρο 5

²²⁶ ΦΕΚ 72 / 27-2-1939, άρθρο 1

²²⁷ ΦΕΚ 164 / 26-4-1939, άρθρο 4

²²⁸ ΦΕΚ 259 / 24-6-1939, άρθρο 2

²²⁹ ΦΕΚ 198 / 20-5-1939, άρθρο 1

²³⁰ ΦΕΚ 175 / 10-6-1940, άρθρο 3

Στη συνέχεια θα δούμε τους αρχικούς προϋπολογισμούς των εξόδων του κράτους και τις πιστώσεις του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως αναλυτικά για τα έτη από 1933-1941²³¹.

ΕΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΡΧΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1933-1934	7.053.936.332	747.956.003	10,60%
1934-1935	10.582.176.984	723.882.455	6,84%
1935-1936	12.631.710.711	775.296.476	6,14%
1936-1937	13.385.551.159	773.225.037	5,78%
1937-1938	16.849.914.273	1.215.051.975	7,21%
1938-1939	15.679.231.257	1.155.170.689	7,37%
1939-1940	14.653.841.014	1.141.322.930	7,79%
1940-1941	15.513.811.475	1.143.234.514	7,37%

Όπως βλέπουμε και στον παραπάνω πίνακα το 1933-1934 είχε δοθεί σημαντικά μεγάλο μέρος του συνολικού προϋπολογισμού του κράτους στο Υπουργείο Υγείας ενώ με μία σταδιακή πτώση για τα επόμενα έτη μέχρι και το 1937 το ποσοστό διάθεσης για το υπουργείο έφτανε να καλύπτει μόλις το 5,78% επί του συνολικού προϋπολογισμού. Το ποσοστό αυτό, βέβαια, δεν μπορεί να θεωρηθεί ευκαταφρόνητο αλλά γνωρίζοντας τις ανάγκες του υγειονομικού τομέα της εποχής θα μπορούσε να θεωρηθεί μικρό. Πραγματικό ενδιαφέρον για το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως από την κυβέρνηση του Ι. Μεταξά άρχισε να εκδηλώνεται από το 1937 και μέχρι το 1940. Το ποσοστό αν και με ελάχιστη διαφορά αυξανόταν. Λόγω της έναρξης του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου φάνηκε να υπάρχει μικρή πτώση της πίστωσης όμως και πάλι το ποσοστό παρέμεινε σε υψηλό επίπεδο.

²³¹ Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941, βιβλιοθήκη της Βουλής

Στην κατηγορία των ειδικών νοσοκομείων συγκαταλέγονται τα αντιφυματικά, ψυχιατρικά, μαιευτήρια παιδών και λοιπά όπως τα νοσοκομεία κατά του καρκίνου και των λοιμωδών νοσημάτων. Δηλαδή, οι υγειονομικές υποδομές οι οποίες ήταν εξειδικευμένες για την αντιμετώπιση των προαναφερθέντων νόσων. Πιο αναλυτικά:

Το μαιευτήριο του πανεπιστημίου επρόκειτο να διπλασιάσει τον αριθμό των κλινών του από 150 σε 300 σύμφωνα με το προγραμματικό σχέδιο του υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως²³². Ταυτόχρονα το Πατριωτικό Ίδρυμα πρόβλεψε την απόκτηση δύο αυτοκινήτων-μαιευτηρίων, τα οποία θα τίθεντο σε λειτουργία και θα εξυπηρετούσαν τις ανάγκες της Αθήνας²³³, ενώ παράλληλα η ίδρυση του μαιευτικού τμήματος στο νοσοκομείο Ν. Ιωνίας και του μαιευτηρίου «Μαρίκα Ηλιάδη» θα κάλυπταν επαρκώς τις ανάγκες του τομέα αυτού²³⁴. Κατά το δεύτερο έτος, 1937-1938, της δικτατορίας Μεταξά η ελληνική κυβέρνηση δαπάνησε χρήματα για την προμήθεια εκείνων υλικών που στερούνταν το Μαιευτήριο Αθηνών ενώ προχώρησε στις απαραίτητες διαρρυθμίσεις και εργασίες επισκευών και συντήρησης έως ότου να γίνει η μεταφορά και λειτουργία της μονάδας σε πιο κατάλληλο κτίριο. Σκοπός ήταν να δημιουργηθούν οι ιδανικές συνθήκες για τις μέλλουσες μητέρες μέχρις ότου ολοκληρωθεί και ξεκινήσει τη λειτουργία του το νέο μαιευτήριο επί της Λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας²³⁵.

Στη συνέχεια θα δούμε στον πίνακα που ακολουθεί τα ποσά²³⁶ που διέθεσε η κυβέρνηση Μεταξά για την αντιμετώπιση μεγάλων νόσων της περιόδου εκείνης όπως φυματίωση, αφροδίσια νοσήματα, λέπρα, ψυχασθένειες, κατά έτος και έχουν ως εξής:

²³² *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 10

²³³ Στο ίδιο, σελ. 22

²³⁴ Η Κοινωνική Πρόνοια—Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 32

²³⁵ Η Κοινωνική Πρόνοια—Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 34

²³⁶ *Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941*, βιβλιοθήκη της Βουλής

ΕΤΗ	ΔΙΑΤΙΘ. ΠΟΣΑ για Σανατόρια	ΔΙΑΤΙΘ. ΠΟΣΑ για Ψυχιατρεία	ΔΙΑΤΙΘ. ΠΟΣΑ για αφροδίσια νοσήματα	ΔΙΑΤΙΘ. ΠΟΣΑ για αντιληπτικό αγώνα
1934-1935	36.604.000	18.734.682	8.373.750	5.207.800
1935-1936	37.953.002	20.369.812	9.506.765	5.344.400
1936-1937	14.184.869	21.648.238	9.641.579	5.738.601
1937-1938	2.501.279	1.079.591	7.587.788	536.601
1938-1939	745.476	285.580	7.721.609	317.419
1939-1940	547.600	70.000	7.781.601	300.500
1940-1941	657.600	70.000	8.251.401	300.000

Το γεγονός πως τα διατιθέμενα ποσά για την καταπολέμηση της φυματίωσης μειώνονται σταδιακά ενώ παράλληλα το συνολικό κονδύλι για το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως αυξάνει φανερώνει πως η κυβέρνηση Μεταξά έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον στην ανάπτυξη των περιφερειακών υγειονομικών υπηρεσιών, στη νοσηλεία απόρων, στην καταπολέμηση αφροδισίων νόσων και στη δημιουργία και ανάπτυξη υγειονομικών εργαστηρίων²³⁷.

Ξεκινώντας από τα νοσοκομεία–σανατόρια διαπιστώνουμε πως το μεγαλύτερο νοσοκομείο–σανατόριο στην Ελλάδα εκείνη την περίοδο ήταν το «Σωτηρία», η κάλυψη του οποίου έφτανε τους 1.300 ασθενείς²³⁸. Στο sanatório αυτό δόθηκαν πιστώσεις για τα έτη 1936-1939 με σκοπό τη δημιουργία σύγχρονων υποδομών και την αύξηση των κλινών στις 2.000²³⁹. Το δεύτερο μεγαλύτερο sanatório της Ελλάδας ήταν αυτό της Θεσσαλονίκης στο Ασβεστοχώρι και σε αυτό για την επέκταση των εγκαταστάσεων του δαπανήθηκαν αρκετά μεγάλα χρηματικά ποσά. Όπως και στη Δράμα για την αποπεράτωση του εκεί sanatoriou Γρανίτου, η Ελληνική κυβέρνηση διέθεσε πιστώσεις για την ίδια περίοδο 1936-1937. Για την ίδρυση του sanatoriou στην Πάτρα δόθηκαν

²³⁷ Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941, βιβλιοθήκη της Βουλής

²³⁸ Η Κοινωνική Πρόνοια – Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936- 3 Αυγούστου 1937, Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως, σελ. 32

²³⁹ Στο ίδιο, σελ. 32

πιστώσεις όπως και για την συμπλήρωση εγκαταστάσεων του σανατορίου στην Αγιάσω Μυτιλήνης²⁴⁰. Επίσης, σημαντικό ποσό διατέθηκε για το νοσοκομείο-σανατόριο στην Καβάλα ενώ παράλληλα είχε δοθεί επιπλέον πίστωση για την ίδρυση νέας πτέρυγας 80 κλινών. Τέλος, είχαν εγκριθεί πιστώσεις για την ενίσχυση του ασύλου Φυματικών του νοσοκομείου στο Αργοστόλι, στο σανατόριο Ηρακλείου Κρήτης, «Ιερουσαλήμ», στο σανατόριο Πέτρας Ολύμπου προκειμένου να ενισχυθεί κατά 100 κλίνες, για τη συνέχιση της ανέγερσης του σανατορίου-νοσοκομείου Μαντινείας δυναμικότητας 300 κλινών, για την ίδρυση σανατορίου-νοσοκομείου στη Ροδόπη 300 επίσης κλινών, για την ίδρυση σανατορίου-νοσοκομείου στην Ήπειρο 200 κλινών, τη μετατροπή μονών σε άσυλα φυματικών και, τέλος, στην Κόρινθο εγκρίθηκε η πίστωση προκειμένου να ξεκινήσουν οι εργασίες για την ίδρυση σανατορίου-νοσοκομείου 200 κλινών²⁴¹. Καθώς στην Πεντέλη υπήρχε ήδη το νοσοκομείο του Πατριωτικού Ιδρύματος, δόθηκε οικονομική ενίσχυση για την ίδρυση και διπλασιασμό των κλινών. Επίσης, δρομολογήθηκε η προσθήκη δύο νέων περιπτέρων με 200 κλίνες στο Ασκληπιείο της Βούλας του Ερυθρού Σταυρού, το οποίο μέχρι τότε ήταν και το μοναδικό ειδικό νοσοκομείο για τις φυματικές παθήσεις των οστών. Το ινστιτούτο Παστέρ ενισχύθηκε οικονομικά για τη δημιουργία ειδικού εργαστηρίου για την παρασκευή εμβολίου Καλμέτ, το οποίο θα βοηθούσε στην προστασία των βρεφών φυματικών γονέων²⁴². Κατά το δεύτερο έτος της διακυβέρνησης διατέθηκαν πιστώσεις για την ανέγερση δύο νέων περιπτέρων 600 κλινών, του οίκου Αδελφών και του κτιρίου Γενικών Υπηρεσιών στο νοσοκομείο «Σωτηρία»²⁴³. Επιπλέον, επιχορηγήθηκαν για την ανέγερση νέων περιπτέρων και την αναβάθμιση των εγκαταστάσεων του σανατορίου Ασβεστοχωρίου, για την προσθήκη νέας πτέρυγας στο σανατόριο της Καβάλας «Ελπίς», για την ανέγερση που είχε ξεκινήσει από την προηγούμενη χρήση του σανατορίου-νοσοκομείου στην Ξάνθη, για την ανέγερση του σανατορίου στα Ιωάννινα, για την συνέχιση της ανέγερσης του σανατορίου Μαντινείας και, τέλος, για την πληρωμή της απαλλοτριωθείσας εκτάσεως για την ανέγερση του σανατορίου στην Κόρινθο²⁴⁴. Επίσης, για τη διαρρύθμιση, επέκταση και συμπλήρωση των υφιστάμενων

²⁴⁰ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 33

²⁴¹ Στο ίδιο, σελ. 33

²⁴² Στο ίδιο, σελ. 34

²⁴³ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 34

²⁴⁴ Στο ίδιο, σελ. 35

εγκαταστάσεων δόθηκαν πιστώσεις στο σανατόριο Λέσβου «Υγεία» για την επέκταση και τη δημιουργία νέων κλινών, στο σανατόριο Κορφοξυλιάς «Η Μάννα» για επισκευές του κτιρίου και, τέλος, στο σανατόριο Πέτρας Ολύμπου για την αποπεράτωση του «Περιπτέρου Χωροφυλακής» με την προσθήκη 100 κλινών, στο οποίο επιπλέον δόθηκαν χρήματα από τους πόρους της κοινωνικής πρόνοιας για την οικονομική ενίσχυση και τη λειτουργία του σανατορίου²⁴⁵. Το 1938, ιδρύθηκαν στη θέση Κατσούλη–Χιλιομοδίου της περιφέρειας Κορινθίας το νοσοκομείο-σανατόριο Κορινθίας²⁴⁶ και στη Λάρισα το «Νοσοκομείο–Σανατόριο Λαρίσης»²⁴⁷. Το ίδιο έτος με αναγκαστικό νόμο²⁴⁸ κυρώθηκε η σύμβαση για την ίδρυση και τη λειτουργία Θεραπευτηρίου–Σανατορίου στη Σπάρτη έπειτα από την κληρονομιά που άφησε η Αικατερίνη Ιωάννου Γρηγορίου. Το σανατόριο θα είχε δυναμική 100 κλινών εκ των οποίων τα 55 θα προορίζονταν για άπορους φυματικούς²⁴⁹. Το 1939, ιδρύθηκε το Νοσοκομείο Σανατόριο στο Αγρίνιο²⁵⁰ και στην Κέρκυρα²⁵¹. Το 1940, με διάταγμα που εκδόθηκε την 1-10-1940, ορίστηκε πως οι κλίνες του σανατορίου Σωτηρία θα έφταναν τις 1.800²⁵².

Για τον αντικαρκινικό αγώνα η Ελληνική Κυβέρνηση ενίσχυσε οικονομικά το Αντικαρκινικό Ινστιτούτο προκειμένου να προχωρήσει η αποπεράτωση του κτιρίου το οποίο θα διέθετε 150 κλίνες για τους πάσχοντες από καρκίνο²⁵³.

Επίσης, δόθηκαν πιστώσεις για την αποπεράτωση του Ιδρύματος Κυριακού–Αντωνιάδου, προκειμένου να αυξηθούν κατά 100 οι νέες κλίνες, οι οποίες θα χρησιμοποιούνταν για τη νοσηλεία παιδιών²⁵⁴. Κατά το δεύτερο έτος της

²⁴⁵ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 35-36

²⁴⁶ ΦΕΚ 108 / 22-3-1938, άρθρο 3

²⁴⁷ Στο ίδιο, άρθρο 5

²⁴⁸ ΦΕΚ 297 / 24-8-1938, άρθρο 1, Α.Ν 1353

²⁴⁹ Στο ίδιο

²⁵⁰ ΦΕΚ 72 / 27-2-1939, άρθρο 2

²⁵¹ ΦΕΚ 259 / 24-6-1939, άρθρο 1

²⁵² ΦΕΚ 311 / 1-10-1940, άρθρο 2

²⁵³ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 34

²⁵⁴ Στο ίδιο, σελ. 34

διακυβέρνησης και για τη χορήγηση υλικών στη νέα κλινική Παίδων Αγγλαΐας Κυριακού προβλέφθηκαν επιπλέον πιστώσεις 1.000.000δραχμών²⁵⁵.

Για τα ψυχιατρικά ιδρύματα της χώρας όπως δείχνει και ο παραπάνω πίνακας οι πιστώσεις που δόθηκαν είχαν σταδιακή μείωση κατά έτος. Το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως δεν προχώρησε στη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων ψυχιατρικών ιδρυμάτων αλλά στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ψυχικά άρρωστων, με τη συμπλήρωση των εγκαταστάσεων, ανακαίνισής τους και αύξησης των κλινών. Μερικά από τα σημαντικότερα έργα που έγιναν για τα ψυχιατρικά ιδρύματα της χώρας είναι τα παρακάτω: στο Βέγειο Ψυχιατρείο Κεφαλονιάς δόθηκαν πιστώσεις για την επέκταση και ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων του ιδρύματος²⁵⁶. Για την ανέγερση νέου ψυχιατρείου στη Θεσσαλονίκη δόθηκαν οι απαραίτητες πιστώσεις καθώς και στο Δρομοκαΐτειο για την ίδρυση υδροθεραπευτηρίου. Για τη συμπλήρωση των εγκαταστάσεών τους δόθηκαν ενισχύσεις και στα Ψυχιατρεία Κέρκυρας και Χανίων. Τέλος, το μεγαλύτερο όραμα για την ψυχιατρική πολιτική της κυβέρνησης φαίνεται να ήταν το Δημόσιο Ψυχιατρείο Αθηνών, όπου με την πλήρη ανακαίνιση, επέκταση και ανάπτυξη θα αποκτούσε η πρωτεύουσα ένα ολοκληρωμένο ίδρυμα. Το ίδρυμα αυτό θα αποτελούσε πρότυπη μονάδα καθώς θα διέθετε αγροτική και βιοτεχνική αποικία 2.000 ψυχικά άρρωστων οι οποίοι θα προχωρούσαν σε εργασιοθεραπεία βάσει των τότε δεδομένων²⁵⁷.

Το υπουργείο κατά το δεύτερο έτος της διακυβέρνησης Μεταξά εξασφάλισε πιστώσεις υπέρ του Δημόσιου Ψυχιατρείου Αθηνών, για την επέκταση των κτιριακών του εγκαταστάσεων καθώς και για την εξασφάλιση υλικού για το ίδιο έτος²⁵⁸. Για το Δημόσιο Ψυχιατρείο Θεσσαλονίκης και την ανέγερση νέου ψυχιατρείου δόθηκε πίστωση καθώς και για τον εφοδιασμό του ψυχιατρείου για το τρέχον έτος με υλικά²⁵⁹. Επίσης, έγιναν οι αναγκαίες επισκευές των υπάρχουσών εγκαταστάσεων έως ότου

²⁵⁵ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 36

²⁵⁶ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 35

²⁵⁷ Στο ίδιο, σελ.35

²⁵⁸ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 36

²⁵⁹ Στο ίδιο, σελ. 36

ολοκληρωθούν οι εργασίες για τη λειτουργία του νέου ψυχιατρικού ιδρύματος. Τέλος, δόθηκε οικονομική ενίσχυση στο Βέγιο Ψυχιατρείο Κεφαλληνίας²⁶⁰.

Για την καταπολέμηση των αφροδισίων νοσημάτων, η δικτατορία του Ι. Μεταξά έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Όπως είδαμε στον παραπάνω πίνακα, οι πιστώσεις που δόθηκαν σε όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησης Μεταξά, δηλαδή 1936-1940, ήταν αρκετά υψηλές. Έτσι δόθηκαν χρήματα για την ανακαίνιση, επέκταση και ενίσχυση των εγκαταστάσεων του νοσοκομείου Ανδρέας και Ιφ. Συγγρού²⁶¹. Ενώ κατά τη δεύτερη χρήση διακυβέρνησης Μεταξά διατέθηκαν πιστώσεις για την επισκευή των δύο περιπτέρων στο νοσοκομείο Αφροδισίων Νόσων στη Θεσσαλονίκη και για την ανέγερση νέας πτέρυγας στο Νοσοκομείο Αφροδισίων Νόσων στα Ιωάννινα²⁶².

Για την αντιμετώπιση της περίθαλψης των λεπρών και την αλλαγή της ανεπίτρεπτης κατάστασης που επικρατούσε στην Σπιναλόγκα, όπως παραδέχεται και η ίδια η κυβέρνηση, προχώρησε στη χορήγηση πιστώσεων για την επέκταση του ιδρύματος στο νησί που βρισκόταν κοντά το Καρλόβασι στη Σάμο και ήδη λειτουργούσε ως λεπροκομείο²⁶³. Έτσι, θα δημιουργούνταν υποδομές για την εγκατάσταση 400 επιπλέον ασθενών. Ακόμα, θα δινόταν επιπλέον οικονομική ενίσχυση για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ασθενών στη Σπιναλόγκα περιορίζοντας τους ασθενείς από 350 σε 200²⁶⁴. Επίσης, στην Αθήνα το νοσοκομείο λοιμωδών νόσων όπου λειτουργούσε αντιλεπρικός σταθμός αποφασίστηκε να γίνει η ανακαίνιση και η δημιουργία των κατάλληλων εκείνων συνθηκών για την εκπαίδευση των φοιτητών της ιατρικής για την λέπρα και την πραγματοποίηση επιστημονικών ερευνών σχετικά με τη νόσο²⁶⁵. Τέλος, δόθηκαν ισόποσες πιστώσεις τόσο στην Αθήνα στο νοσοκομείο λοιμωδών νόσων Αγ. Βαρβάρα για τη δημιουργία νέου περιπτέρου 50 κλινών, όσο και στη Θεσσαλονίκη για την ίδρυση νέου νοσοκομείου λοιμωδών νόσων. Σημαντικός θα ήταν και ο ρόλος της βελτίωσης των εγκαταστάσεων του λοιμοκαθαρητηρίου Αγίου Γεωργίου, στο οποίο

²⁶⁰ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ.36

²⁶¹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 35

²⁶² Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 36-37

²⁶³ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 35

²⁶⁴ Στο ίδιο, σελ.35-36

²⁶⁵ Στο ίδιο, σελ.36

δόθηκε οικονομική ενίσχυση²⁶⁶. Κατά το δεύτερο έτος της διακυβέρνησης του Μεταξά για τα νοσοκομεία λοιμωδών νόσων και τα λεπροκομεία προβλέφθηκαν πιστώσεις για τη βελτίωση των απαραίτητων εκείνων εργαλείων που θα έκαναν τη νοσηλεία πιο ανθρώπινη, τόσο στο Νοσοκομείο Λοιμωδών Νόσων στην Αθήνα όσο και στη Θεσσαλονίκη, με την προοπτική ότι και στις δύο πόλεις είχαν ξεκινήσει οι διαδικασίες ανέγερσης νέων κτιριακών εγκαταστάσεων²⁶⁷. Για τον Αντιλεπρικό Σταθμό Αθηνών δόθηκε πίστωση για τη βελτίωση των κτιριακών εγκαταστάσεων. Επίσης, στο νοσοκομείο «Αγία Βαρβάρα» δημιουργήθηκε ειδικό περίπτερο όπου θα επιτηρούνταν όλα τα υγιή παιδιά λεπρών γονέων από όλη την επικράτεια. Ακόμη, δόθηκε πίστωση για την περισυλλογή των λεπρών στη Χίο. Τέλος, για να βελτιωθεί η κατάσταση των λεπρών σε όλα τα λεπροκομεία της χώρας δόθηκε αύξηση του χορηγούμενου ημερήσιου επιδόματος²⁶⁸.

Το 1938 με αναγκαστικό νόμο²⁶⁹, βλέπουμε πως στο λογαριασμό της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος υπήρχε κατάθεση ποσού αξίας 127.000 δραχμών για λογαριασμό του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, το οποίο προερχόταν από εράνους και δωρεά των υιών Α. Μαυροκορδάτου για την ίδρυση λεπροκομείου και επρόκειτο να διατεθεί στο «συμβούλιο προς καταπολέμησιν της λέπρας» για τις ανάγκες των υπό απομόνωση λεπρών²⁷⁰.

Τέλος, κατά τη διαχειριστική περίοδο 1937-1938 ιδρύθηκε αντιλυσικός Σταθμός στα Ιωάννινα προκειμένου να θεραπευθούν οι ασθενείς της περιφέρειας²⁷¹.

Σημαντικός, επίσης, θα ήταν και ο ρόλος των υγειονομικών σταθμών που αποφασίστηκε να λειτουργήσουν σε όλη την χώρα. Η κυβέρνηση Μεταξά αποφάσισε την ίδρυση 20 ιατρείων προληπτικής και κοινωνικής υγιεινής και ιατρικής αντιλήψεως, τα οποία θα είχαν στο δυναμικό τους και τμήματα αντιφυματικά, αντιαφροδιασιακά,

²⁶⁶ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 36

²⁶⁷ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 37

²⁶⁸ Στο ίδιο, σελ. 37

²⁶⁹ ΦΕΚ 74/ 26-2-1938, άρθρο 2, Α.Ν 1102

²⁷⁰ Στο ίδιο

²⁷¹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 37

αντιτραχωματικά, οδοντοϊατρικά και άλλα πάντα προς την φροντίδα των απόρων²⁷². Εκτός των «κοινωνικών νόσων», δηλαδή αυτών που είναι άμεσα συνδεδεμένοι με κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, όπως η φυματίωση, στους σταθμούς αυτούς θα υπήρχε τμήμα παθολογικό και χειρουργικό καθώς και τμήμα υγιών βρεφών και μητέρων όπου θα παρέχονταν οδηγίες στις εγκύους μητέρες για τα βρέφη σχετικά με την υγιεινή και ομαλή ανάπτυξή τους. Επίσης, θα λειτουργούσε ιατρείο ωτορινολαρυγγολογικό, φαρμακείο, μικροβιολογικά εργαστήρια και τέλος, τμήμα δημόσιας και προληπτικής υγιεινής²⁷³. Ειδικοί υγιεινολόγοι ιατροί, με επισκέπτριες αδελφές και υγειονομοφύλακες θα παρακολουθούσαν τις μολυσματικές νόσους, θα προχωρούσαν σε έρευνες του περιβάλλοντος και εν γένει θα έλεγχαν κάθε είδους συνθήκες υγιεινής. Σημαντικός είναι ο ρόλος του προληπτικού ελέγχου όπως οι εμβολιασμοί²⁷⁴. Οι υγειονομικοί σταθμοί θα κατανέμονταν ως εξής: 5 σταθμοί στην Αθήνα, 2 στον Πειραιά, 3 στη Θεσσαλονίκη και από ένας σταθμός στην Καβάλα, τη Δράμα, την Αλεξανδρούπολη, τη Λάρισα, τη Χαλκίδα, την Τρίπολη, την Κέρκυρα, τα Ιωάννινα, τη Σύρο και την Καλαμάτα²⁷⁵. Η συνολική δαπάνη για την προμήθεια ειδικών ακτινολογικών μηχανημάτων, για τον εξοπλισμό των μικροβιολογικών εργαστηρίων, των ειδικών επίπλων καθώς και των ειδών οδοντοϊατρικής, των μηχανημάτων πνευμοθώρακος, άλλων εργαλείων και οργάνων θα έφτανε τις 10.000.000 δραχμές²⁷⁶. Κατά το δεύτερο έτος της διακυβέρνησης Μεταξά και εφόσον δεν είχαν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες οικοδόμησης των υγειονομικών σταθμών, το Υπουργείο προχώρησε στη μίσθωση ιδιωτικών οικημάτων για τη γρηγορότερη διαδικασία λειτουργίας τους²⁷⁷.

2.3.2 Εκπαίδευση νοσηλευτικού προσωπικού

Όπως είναι φυσικό με τη δημιουργία και ανάπτυξη των νοσηλευτικών ιδρυμάτων, των υγειονομικών σταθμών και των παιδικών εξοχών η ανάγκη για εξειδικευμένο

²⁷² Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 36

²⁷³ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ.149-150

²⁷⁴ Στο ίδιο, σελ. 150

²⁷⁵ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 36

²⁷⁶ Στο ίδιο, σελ. 37

²⁷⁷ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 46

νοσηλευτικό προσωπικό ήταν επιτακτική. Μέχρι και το 1924 η μοναδική στην Ελλάδα σχολή νοσηλευτών που υπήρχε ήταν η Σχολή Αδελφών του Ευαγγελισμού. Το 1924 ιδρύθηκε και η Σχολή του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού²⁷⁸, της οποίας οι μαθήτριες έκαναν πρακτική εξάσκηση στον Ευαγγελισμό μέχρι και το 1930, όταν και ιδρύθηκε η σχολή επισκεπτριών αδελφών²⁷⁹. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Μεταξά το 1937 με αναγκαστικό νόμο ιδρύθηκε η Ανωτέρα Σχολή Επισκεπτριών και Αδελφών Νοσοκόμων (ΑΣΕΑΝ)²⁸⁰. Παράλληλα η κυβέρνηση Μεταξά ενίσχυσε τη σχολή του Ερυθρού Σταυρού, τη σχολή του Ευαγγελισμού και την ίδρυση Μαιευτηρίου με παράλληλη ίδρυση σχολής μαιών. Και στην Υγειονομική Σχολή είχε αποφασιστεί να ιδρυθεί σχολή επισκεπτριών αδελφών. Υπό μελέτη ήταν και η ίδρυση σχολής επισκεπτριών υγείας για το Πατριωτικό Ίδρυμα²⁸¹.

Κατά το δεύτερο έτος 1937-1938, από τα πεπραγμένα του υπουργείου κρατικής υγιεινής και αντιλήψεως προκύπτει η προσπάθεια που έγινε για την εκπαίδευση των ανθρώπων που στελέχωναν τις υγειονομικές μονάδες²⁸². Στην Υγειονομική Σχολή Αθηνών, πέραν της ερευνητικής και τεχνικής εργασίας είχαν εκπαιδευτεί θεωρητικώς και πρακτικώς 17 ιατροί, οι οποίοι απόκτησαν πτυχίο υγεινολόγων, 43 υπάλληλοι και ιδιώτες που απόκτησαν ενδεικτικό υγειονομοφυλάκων και 35 υγειονομοφύλακες ελονοσίας²⁸³. Τέλος, προκειμένου η υγειονομική σχολή να ενσωματώσει τη νεοϊδρυθείσα σχολή επισκεπτριών αδελφών και νοσοκόμων καθώς και τη γενικότερη επέκταση των λειτουργιών της, το Υπουργείο προχώρησε σε νέα πίστωση για την ανέγερση του νέου κτιρίου²⁸⁴.

²⁷⁸ Νοσοκομειακά Χρονικά, Πανηγυρική Έκδοση για τα εκατό χρόνια του θεραπευτηρίου «Ο Ευαγγελισμός» και τα σαράντα χρόνια της ένωσης επιστημονικού προσωπικού του θεραπευτηρίου ο Ευαγγελισμός, Αθήνα 1984, Τριμηνιαία έκδοση της ένωσης επιστημονικού προσωπικού θεραπευτηρίου «Ο Ευαγγελισμός», τόμ. 46, Τεύχη 1-2, Ιανουάριος– Ιούνιος 1984

²⁷⁹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 38

²⁸⁰ ΦΕΚ 136/ 9-4-1937, άρθρο 4, Α.Ν 613

²⁸¹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 39

²⁸² Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 51

²⁸³ Στο ίδιο, σελ. 51

²⁸⁴ Στο ίδιο, σελ. 51

Ενδεικτικά θα αναφερθούν στον παρακάτω πίνακα τα ποσά που διέθεσε η κυβέρνηση Μεταξά για την Υγειονομική Σχολή²⁸⁵ κατά τα έτη διακυβέρνησής του:

ΕΤΗ	1935- 1936	1936- 1937	1937- 1938	1938- 1939	1939- 1940	1940- 1941
Υγειονομική Σχολή	4.323.685	4.053.752	3.763.001	3.674.800	3.532.075	3.500.000

Σταδιακά παρατηρούμε τη μείωση των διατιθέμενων ποσών για την υγειονομική σχολή. Εντούτοις, τα προϋπολογισθέντα αυτά ποσά παραμένουν σε υψηλά επίπεδα καλύπτοντας, ενδεικτικά, για τη χρονική περίοδο 1936-1937 περίπου το 0,52% του προϋπολογισθέντος ποσού του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως. Αυτό δείχνει πως η κυβέρνηση Μεταξά θέλησε να συνεχίσει το έργο της υγειονομικής σχολής.

3. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ

3.1 Κοινωνική Ιατρική και Ευγονισμός την περίοδο του Μεσοπολέμου και η στάση της Ελλάδας

Την περίοδο του Μεσοπολέμου όταν η υγεία αναδείχθηκε σε σημαντική διάσταση της συγκρότησης και ανασυγκρότησης των εθνών άρχισε να αναπτύσσεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον και να γίνεται πολύς λόγος²⁸⁶. *Η ποιότητα και η ποσότητα του βιολογικού κεφαλαίου τέθηκε στο επίκεντρο της κοινωνικής πολιτικής για την υγεία ενώ η φροντίδα του σώματος έπαυσε να θεωρείται μία ιδιωτική υπόθεση για να περάσει στην κρατική αρμοδιότητα*²⁸⁷. Στο θέμα της ποιότητας εμπλέκονται διάφοροι παράγοντες που φαίνεται ότι την επηρεάζουν όπως οι συνθήκες διαβίωσης, η διατροφή, οι οικονομικές συνθήκες, η υγιεινή, αλλά και η σωματική ικανότητα και η ψυχική υγεία. Η διατύπωση

²⁸⁵ Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941, βιβλιοθήκη της Βουλής

²⁸⁶ Χαράλαμπος Οικονόμου-Μάνος Σπυριδάκης, *Ανθρωπολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της υγείας*, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 2012, σελ. 484

²⁸⁷ Στο ίδιο, σελ. 484

της θεωρίας του βιολογικού κεφαλαίου συνδέθηκε την περίοδο του μεσοπολέμου στην Ελλάδα με τη μείωση της βρεφικής θνησιμότητας, την ευγονική διαφώτιση και την προστασία της παιδικής ηλικίας, με την προγεννητική και την παιδοκομία. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο διακρίνονται δύο τάσεις: μία αρνητική, η λήψη δηλαδή αρνητικών μέτρων, όπως η στείρωση, που παρέπεμπε στον κοινωνικό εκφυλισμό και τη φυλετική παρακμή, και μία θετική, η οποία έθετε ως στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και της δημόσιας υγείας, καθώς και την αποτροπή της φυλετικής παρακμής χάρη στον καθαρό αέρα, την καθημερινή άσκηση και την ηλιοθεραπεία. Κοινό σημείο των δύο ρευμάτων ήταν η πεποίθηση ότι το κράτος και οι δημόσιες αρχές είχαν τη δύναμη να διαπλάσουν την κοινωνία προς το καλύτερο για την αποφυγή του εκφυλισμού.

Την περίοδο ανάληψης της εξουσίας από τον Βενιζέλο το 1928, άρχισε να διαφαίνεται η αλλαγή νοοτροπίας αντιμετώπισης των ζητημάτων υγείας. Με την απότομη αύξηση του προσφυγικού πληθυσμού το κράτος υποχρεώθηκε να πάρει πρωτοβουλίες και να συμμετέχει στη νοσοκομειακή περίθαλψη. Η τετραετία 1928-1932 ήταν πολύ σημαντική για την προώθηση μέτρων σχετικά με την υγεία του παιδιού και γενικότερα την παιδική ηλικία και τη μητρότητα. Παρά το γεγονός ότι οι διάφορες κινήσεις και πρωτοβουλίες την περίοδο αυτή εγγράφονται σε μια γενικότερη προσπάθεια προστασίας του παιδικού σώματος, το οποίο θεωρείτο βασικός παράγοντας της εθνικής αποτελεσματικότητας, εγγύηση της ζωτικότητας και της ευδαιμονίας του έθνους, τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα. Το υψηλό ποσοστό των κληρωτών που κρίνονταν ακατάλληλοι για στράτευση, υπογράμμιζε τις ελλείψεις στο ζήτημα της εθνικής ευρωστίας. Η Ελλάδα θεωρούνταν υπεύθυνη για το απροετοίμαστο των νεανικών σωμάτων. Η εθνική ήττα της Ελλάδας αποδίδεται στις ελλείψεις της εκπαίδευσης όχι μόνο στο επίπεδο της διδασκαλίας αλλά και σε επίπεδο υλικών συνθηκών. Η κοινωνική υγιεινή αναγνωρίζει ότι τα αίτια των κοινωνικών νόσων είναι οικονομικά. Υψηλό βιοτικό επίπεδο σημαίνει λιγότερες ασθένειες και επομένως μικρότερος αριθμός νοσούντων και μικρότερες δαπάνες για το κράτος. Στα μέσα της δεκαετίας του 1920 τέθηκαν ζητήματα ευγονισμού και καθοδήγησης του λαού σε ζητήματα υγιεινής. Η επιβολή ευγονιστικών μέτρων θεωρήθηκε πιθανή καθώς οι προβληματισμοί γύρω από την υγεία του πληθυσμού τέθηκε σε πιο ευρεία βάση²⁸⁸. Οι

²⁸⁸ Βασιλική Θεοδώρου-Δέσποινα Καρακατσάνη, *Υγιεινής Παραγγέλματα, Ιατρική επίβλεψη & κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*, εκδ. Διόνικος, Αθήνα, 2010, σελ. 415

πρώτες συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν περί ευγονισμού και κληρονομικότητας ξεκίνησαν από ιατρικές προσωπικότητες με επιρροή στην πολιτική σκηνή της περιόδου του Μεσοπολέμου. Στην Ελλάδα ο ευγονισμός έγινε συνώνυμο με την προστασία της προγεννητικής και της παιδοκομίας, δηλαδή με την προσπάθεια προστασίας της παιδικής ηλικίας, τη μείωση της βρεφικής θνησιμότητας καθώς και με τη βελτίωση των συνθηκών μητρότητας²⁸⁹. Οι ελληνικές κυβερνήσεις είχαν δώσει ιδιαίτερη σημασία στις υπηρεσίες που προορίζονταν για την προστασία της μητρότητας και των παιδικών ηλικιών που στόχευαν στη φροντίδα του παιδιού ήδη από την περίοδο της σύλληψης μέχρι τη σχολική ηλικία²⁹⁰.

Στην Ελλάδα οι άξονες αυτής της συζήτησης και αντιπαράθεσης είναι οι κοινωνικές ασθένειες, ο εκφυλισμός του ελληνικού έθνους, η κοινωνική υγιεινή, η ρύθμιση του πληθυσμού μέσω ευγονικών μέτρων, η βιολογική ποιότητα του πληθυσμού, ο έλεγχος των γεννήσεων, η σύνδεση της υγιεινής με την ευγονική²⁹¹. Δύο, μάλιστα, ζητήματα που θα διχάσουν ιδιαίτερα τους έλληνες διανοούμενους, κυρίως γιατρούς, στον τομέα της ευγονικής είναι το προγαμιαίο πιστοποιητικό υγείας και η στείρωση, κυρίως τη δεκαετία του 1930. Οι απόψεις για τη βελτίωση της φυλής συνδέθηκαν στην Ελλάδα με μια ήπια μορφή θετικού ευγονισμού που απέκλειε τη στείρωση και τη διαλογή και επικεντρωνόταν στη βελτίωση της υγείας των παιδιών, την παιδολογία και την παιδοκομία. Πιθανές αιτίες αυτής της τάσης είναι η γαλλική επιρροή²⁹². Ο Δοξιάδης, ο Λαμπαδάριος και ο Χαριτάκης αγωνίστηκαν τόσο για την ίδρυση θεσμών κοινωνικής υγιεινής για παιδιά, όσο και για τη σύζευξη ευγονισμού και παιδολογίας. Για τον Εμμανουήλ Λαμπαδάριο το βάρος του ευγονισμού θα έπρεπε να δοθεί στη δημιουργία παιδοκομικών κέντρων για την καλύτερη προετοιμασία της κύησης και την παρασκευή επιστημονικού προσωπικού²⁹³. Στην επιτυχία της εκστρατείας εξευγενισμού της φυλής σημαντική θα είναι σύμφωνα με τον Χαριτάκη, η συμβολή της μητέρας²⁹⁴. Τον πιο σημαντικό ρόλο την περίοδο αυτή στο πεδίο διαμόρφωσης αντιλήψεων,

²⁸⁹ Βασιλική Θεοδώρου-Δέσποινα Καρακατσάνη, *Υγιεινής Παραγγέλματα, Ιατρική επίβλεψη & κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*, εκδ. Διόνικος, Αθήνα, 2010, σελ. 416

²⁹⁰ Χαράλαμπος Οικονόμου- Μάνος Σπυριδάκης, *Ανθρωπολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της υγείας*, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 2012, σελ. 489

²⁹¹ Στο ίδιο, σελ. 489

²⁹² Στο ίδιο, σελ. 489-490

²⁹³ Βασιλική Θεοδώρου-Δέσποινα Καρακατσάνη, *Υγιεινής Παραγγέλματα, Ιατρική επίβλεψη & κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*, εκδ. Διόνικος, Αθήνα, 2010, σελ. 418

²⁹⁴ Χαράλαμπος Οικονόμου-Μάνος Σπυριδάκης, *Ανθρωπολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της υγείας*, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 2012, σελ. 485

συνειδήσεων και της προώθησης συγκεκριμένων δράσεων παιδοκομικού χαρακτήρα και ευγονιστικής λογικής έπαιξε ο Απόστολος Δοξιάδης. Υποστήριζε ότι η μελλοντική βιωσιμότητα ενός έθνους είχε άμεση σχέση με τη βιολογική ικανότητα των οικογενειών που το αποτελούν²⁹⁵. Υποστήριζε μάλιστα ότι στην Ελλάδα το δημογραφικό ζήτημα δεν έπρεπε να τίθεται με ποσοτικούς αλλά με ποιοτικούς όρους. Σε όλες τις χώρες της Ευρώπης υπήρχε πρόβλημα υπογεννητικότητας έπειτα από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελλάδα όμως δεν αντιμετώπιζε πρόβλημα υπογεννητικότητας καθώς η έλευση των προσφύγων μετά την μικρασιατική καταστροφή είχε ενδυναμώσει τον πληθυσμό με νέο αίμα²⁹⁶. Το πρόβλημα ήταν πως αυτός ο πληθυσμός αποτελείτο από άτομα ψυχικά και σωματικά ταλαιπωρημένα, βιολογικά ευάλωτα που ζούσαν μέσα σε δύσκολες συνθήκες, με αποτέλεσμα η βιολογική αξία των γενεών που θα ακολουθούσαν από αυτούς να μην είναι αξιόλογη²⁹⁷. Ο Δοξιάδης φαντασιωνόταν μια κοινωνία ευγενών σωματικά και ψυχικά υγιών πολυτέκνων εργατών με υψηλό αίσθημα ευθύνης απέναντι στη φυλή, με φυλετική συνείδηση και εύρυθμη διαχείριση της γενετήσιας επιθυμίας. Παρά τις οικονομικές δυσχέρειες, δε θα λείπει η αναζήτηση λύσεων εμπνευσμένων από νεωτερικά σχήματα. Η υγεία, την περίοδο του Μεσοπολέμου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής δράσης²⁹⁸.

Για την προστασία του παιδιού δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή και ενδιαφέρον από την κυβέρνηση του Ι. Μεταξά, καθώς θεωρούσε τη νεολαία το μέλλον της πατρίδας και του έθνους. Από το τέλος του 19^{ου} αιώνα η ιατρική μπαίνει δυναμικά στην κοινωνία και η ιατροποίηση της παιδικής ηλικίας αποτελεί γεγονός. Οι δυτικές κοινωνίες συνειδητοποιώντας τη σημαντικότητα της προστασίας της υγείας των παιδιών έδωσαν περισσότερη προσοχή στην προσπάθεια για γνώση γύρω από τα θέματα υγείας των παιδιών. Είναι η εποχή όπου το παιδί θα αντιμετωπιστεί ως «βιολογικό κεφάλαιο για το έθνος»²⁹⁹. Το παιδί της εποχής εκείνης έπρεπε να είναι υγιές, δυνατό, γυμνασμένο και με μόρφωση. Γι' αυτόν το λόγο μέριμνα της κυβέρνησης Μεταξά δεν ήταν απλά η θεραπεία των μη υγιών παιδιών αλλά και η πρόληψη έτσι ώστε να μη νοσήσουν καθώς

²⁹⁵ Χαράλαμπος Οικονόμου-Μάνος Σπυριδάκης, *Ανθρωπολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της υγείας*, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 2012, σελ. 497

²⁹⁶ Στο ίδιο, σελ. 503-504

²⁹⁷ Στο ίδιο, σελ. 504

²⁹⁸ Βασιλική Θεοδώρου-Δέσποινα Καρακατσάνη, *Υγιεινής Παραγγέλματα, Ιατρική επίβλεψη & κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*, εκδ. Διώνικος, Αθήνα, 2010, σελ. 512

²⁹⁹ Στο ίδιο

και η πλήρης σωματική και διανοητική τους ανάπτυξη. Ενδεικτικά είναι τα ποσά που θα διαθέσει η κυβέρνηση Μεταξά για την προστασία της μητρότητας και του παιδιού: 78 εκατομμύρια δραχμές για την ίδρυση στην Αθήνα, αλλά και τις επαρχίες, νέων ιδρυμάτων όπου θα έβρισκαν ιατρική περίθαλψη οι μητέρες και τα παιδιά. Θα αυξανόταν ο αριθμός των παιδοκομικών σταθμών και θα ενισχύονταν οι παιδικές εξοχές³⁰⁰.

Ο Οργανισμός του Πατριωτικού Ιδρύματος αποτέλεσε το μέσο μέσα από το οποίο η κυβέρνηση της 4^{ης} Αυγούστου, θέλησε να προωθήσει την πολιτική πρόνοιας και προστασίας της Μητρότητας και της Παιδικής Ηλικίας³⁰¹ τόσο στην Αθήνα όσο και στην επαρχία. Οι τομείς δράσεις του Πατριωτικού Ιδρύματος περιλάμβαναν τμήματα επιτόκων, υγιών βρεφών, ασθενών παιδιών, προστασίας νηπίων, προστασίας μαθητών, πληροφοριών, καθοδηγήσεων και προσωρινής περίθαλψης, ειδικά ιατρεία (αντιτραχωματικά, στοματολογικά), νοσοκομείο παιδών και παιδικές εξοχές. Επιπλέον, πρόσφερε υπηρεσίες όπως συσσίτια, λαϊκά υπνωτήρια, τμήμα Θεομηνιών, οίκους φοιτητών³⁰².

Η πρώτη ενεργής δράση του Πατριωτικού Ιδρύματος Περιθάλψεως έγινε μετά το 1928 έχοντας χαρακτηριστικά εθελοντικής οργάνωσης. Τότε ήταν η περίοδος της ανόδου των φιλελευθέρων, οι οποίοι επικέντρωσαν το έργο τους στην περίθαλψη του παιδιού. Το Ίδρυμα στηριζόταν οικονομικά τόσο από ιδιωτικά κεφάλαια όσο και από κρατικά³⁰³. Από το 1924 έως και το 1932 ο Απόστολος Δοξιάδης υπήρξε πρόεδρος του Πατριωτικού Ιδρύματος και μέγιστος υποστηρικτής του έργου που πρόσφερε. Το μόνο διάστημα που δεν προέδρευε του Πατριωτικού Ιδρύματος ήταν όταν διορίστηκε υπουργός Υγιεινής, αλλά μόλις αποχώρησε από τα υπουργικά του καθήκοντα επέστρεψε πάλι στο Ίδρυμα ως πρόεδρος, τον Ιούλιο του 1929³⁰⁴. Το Πατριωτικό Ίδρυμα Περιθάλψεως μετονομάστηκε σε Πατριωτικό Ίδρυμα Προστασίας του Παιδιού (ΠΙΠΠ) στις 9 Μαρτίου του 1929 όταν και με το νόμο Ν 4062³⁰⁵, πήρε τη μορφή του Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου υπό την εποπτεία πάντα του υφυπουργείου

³⁰⁰ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 15

³⁰¹ Στο ίδιο, σελ. 16

³⁰² Στο ίδιο

³⁰³ Βασιλική Θεοδώρου-Δέσποινα Καρακατσάνη, *Υγιεινής Παραγγέλματα, Ιατρική επίβλεψη & κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*, εκδ. Διόνικος, Αθήνα, 2010, σελ. 404

³⁰⁴ Στο ίδιο, σελ. 405

³⁰⁵ Α.Ν 4062/ 9-3-1929 , άρθρο 4

Υγιεινής. Το Μάρτιο του 1936 με διάταγμα³⁰⁶ το ΠΙΠΠ θα μετονομαστεί σε ΠΙΚΠΑ – Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως- και ο σκοπός της λειτουργίας του θα οριστεί «η προστασία της μητρότητας και των παιδικών ηλικιών, η παντοειδής προστασία των απόρων, η λειτουργία οικονομικών συσσιτίων, η παντοειδής αντίληψη των εκ θεομηνιών πληττομένων απόρων»³⁰⁷.

Η κυβέρνηση Μεταξά αναγνωρίζοντας το έργο και τη δράση του Πατριωτικού Ιδρύματος θέλει να την ενισχύσει ποικιλοτρόπως ούτως ώστε να επεκτείνει τις δραστηριότητές του. Γι' αυτό η κυβέρνηση ενίσχυσε με οικονομικές παροχές το Πατριωτικό Ίδρυμα μέσω των έκτακτων επιχορηγήσεων ύψους 12.580.000 δραχμών για τη χρήση 1936-1937 και 16.700.000 δραχμών για τη χρήση 1937-1938³⁰⁸.

Για το τμήμα επιτόκων η ίδρυση δύο νέων συμβουλευτικών σταθμών στην Αθήνα και η απόκτηση δύο μαιευτικών αυτοκινήτων για την κατ' οίκον μαιύση των επιτόκων ήταν από τις πρώτες αποφάσεις που πάρθηκαν το πρώτο έτος της διακυβέρνησης Μεταξά. Ακόμη, το Πατριωτικό Ίδρυμα θα παρείχε τα απαιτούμενα σπάργανα για τα νεογνά των απόρων οικογενειών, δωρεάν³⁰⁹. Το δεύτερο έτος της κυβέρνησης Μεταξά για το τμήμα των επιτόκων, προστέθηκε ένας ακόμα συμβουλευτικός σταθμός επιτόκων στη Θεσσαλονίκη³¹⁰.

Για το τμήμα προστασίας βρεφών το σχέδιο της κυβέρνησης ήταν η ενίσχυση των παροχών των συμβουλευτικών σταθμών με την αύξηση της χορηγούμενης ποσότητας γάλακτος και με την ολοκλήρωση ή συμπλήρωση των εγκαταστάσεων. Επίσης, είχε αποφασιστεί η ίδρυση δύο νέων βρεφικών σταθμών, ενός στις Τζιτζιφιές και ενός άλλου στο Παγκράτι³¹¹.

Για το τμήμα προστασίας μαθητών σκοπός ήταν η ίδρυση μαθητικής πολυκλινικής ούτως ώστε να γίνεται καλύτερη και πιο επιστημονική η παρακολούθηση των

³⁰⁶ ΦΕΚ 124/ 7-3-1936, άρθρο 8

³⁰⁷ Θεοδώρου-Δέσποινα Καρακατσάνη, *Υγιεινής Παραγγέλματα, Ιατρική επίβλεψη & κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα*, εκδ. Διόνικος, Αθήνα 2010, σελ. 411

³⁰⁸ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 10

³⁰⁹ Στο ίδιο, σελ. 7-8

³¹⁰ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 8

³¹¹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 8

μαθητών³¹². Σε συνεργασία με το υπουργείο Παιδείας οι μαθητές θα παρακολουθούνταν πλέον από ιατροκοινωνικής πλευράς καθώς η παρουσία σχολιάτρων ήταν γεγονός. Η ίδρυση της πρώτης πολυκλινικής έγινε στην περιφέρεια Βάθη, όπου και υπήρχε σημαντικός αριθμός μαθητικών συγκροτημάτων. Η πολυκλινική αυτή είχε τμήμα παθολογικό, ορθοπεδικό, χειρουργικό, μηχανοθεραπευτικό, δερματολογικό, ωτοριναλαρυγγολογικό, οφθαλμολογικό και οδοντολογικό. Είχε προβλεφθεί επίσης η δημιουργία ψυχομετρικού κέντρου και η δημιουργία προτύπου κέντρου επαγγελματικού προσανατολισμού. Η ίδρυση μαθητικής πολυκλινικής στην περιοχή του Πειραιά είχε αποφασιστεί από την κυβέρνηση³¹³.

Ένα ακόμα τμήμα του Πατριωτικού Ιδρύματος Κοινωνικής Πρόνοιας και αντιλήψεως ήταν το τμήμα καθοδηγήσεως και προχείρου περιθάλψεως. Ο σκοπός του τμήματος αυτού ήταν η προστασία των παιδιών εκείνων που στερούνταν οικογένειας, η ανεύρεση ανάδοχης, η περίθαλψή τους καθώς και ο προληπτικός έλεγχος της κατάστασης της υγείας τους³¹⁴.

Όσον αφορά τα ειδικά ιατρεία, η κυβέρνηση αποφάσισε την ίδρυση παιδικών ιατρείων για να είναι ακόμη πιο εύκολη η πρόσβαση των παιδιών σε αυτά. Επίσης, θα ιδρύονταν τρία νέα αντιτραχωματικά ιατρεία, τρία νέα αντιαφροδισιακά, δύο νέα στοματολογικά κέντρα με επτά οδοντολογικά έδρανα στην Αθήνα, από ένα στοματολογικό κέντρο στον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη με τρία έδρανα το κάθε ένα³¹⁵.

Παράλληλα, στο τμήμα των παιδικών εξοχών του Π.Ι.Κ.Π.Α λειτουργούσαν οι παιδικές εξοχές της Βούλας και της Πεντέλης. Στις παιδικές κατασκηνώσεις στη Βούλα μπορούσαν να φιλοξενηθούν 2.600 παιδιά ανά τέσσερις σειρές των 650. Στόχος της κυβέρνησης ήταν ο αριθμός αυτός να αυξηθεί αρχικά σε 5.400 παιδιά το χρόνο, δηλαδή, η κάθε σειρά να φιλοξενεί από 1.350 παιδιά ενώ αργότερα να συμπληρώνει άλλη μια σειρά οπότε ο συνολικός αριθμός των φιλοξενούμενων παιδιών να φτάσει τις 6.750³¹⁶. Ταυτόχρονα, στην Πεντέλη υπήρχαν 400 θέσεις όπου κάθε καλοκαίρι θα

³¹² Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 8

³¹³ Στο ίδιο

³¹⁴ Στο ίδιο, σελ. 9

³¹⁵ Στο ίδιο, σελ. 9

³¹⁶ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 13

φιλοξενούνταν 1.600 παιδιά, με την προοπτική βέβαια να καταφέρουν να προσθέσουν και μία πέμπτη σειρά έτσι ώστε να φτάσουν τις 2.000 συμμετοχές παιδιών. Η επιλογή της ίδρυσης παιδικών εξοχών στην ορεινή περιοχή της Πεντέλης έγινε επειδή είχε διαπιστωθεί πως η κατασκήνωση στη θάλασσα δεν ήταν κατάλληλη για όλα τα παιδιά καθώς είχε παρατηρηθεί πως το 25-30% δεν αύξαναν το σωματικό βάρος και μάλιστα μικρό ποσοστό έχανε και βάρος³¹⁷. Για όλες τις εγκαταστάσεις των παιδικών εξοχών διατέθηκαν 24.000.000 δραχμές³¹⁸. Το έτος 1936-1937 το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως είχε συνολική προϋπολογισθείσα πίστωση 773.225.037 δραχμές δηλαδή το ποσό που διατέθηκε για τις παιδικές εξοχές άγγιζε το 3,10%, ποσοστό αρκετά σημαντικό³¹⁹. Και στην επαρχία όμως υπάρχουν παιδικές εξοχές αφού το Πατριωτικό Ίδρυμα διέθετε εγκαταστάσεις εκτός από την Αθήνα και στον Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα, την Κέρκυρα και το Ρέθυμνο. Κατά το πρώτο έτος της διακυβέρνησης του Μεταξά είχε αποφασισθεί η επέκταση των παιδικών εξοχών στην Πάτρα καθώς και η δημιουργία νέων στην Κομοτηνή, την Καβάλα, τη Δράμα, τη Φλώρινα, τη Λάρισα, τα Τρίκαλα, το Βόλο, τη Χαλκίδα, τα Ιωάννινα, την Κέρκυρα, το Μεσολόγγι, την Καλαμάτα, τις Σέρρες, τη Σάμο, τη Χίο, τη Μυτιλήνη, τα Χανιά, το Ηράκλειο και την Τρίπολη³²⁰. Επίσης, στη Θεσσαλονίκη εκτός από τις ήδη υπάρχουσες παιδικές κατασκηνώσεις που λειτουργούσαν αποφασίστηκε η ίδρυση νέων εγκαταστάσεων ορεινών παιδικών εξοχών στο Χορτιάτη. Στις κατασκηνώσεις πλην αυτών της Βούλας, της Πεντέλης και της Θεσσαλονίκης, οι εγκαταστάσεις προβλέφθηκε πως θα ήταν πολύ πιο απλές καθώς τα παιδιά θα στεγάζονταν σε σκηνές με κρεβάτια ελαφρά και εύχρηστα. Θα διέθεταν μαγειρεία, αποθήκες και αποχετεύσεις³²¹. Κατά το δεύτερο έτος της διακυβέρνησης Μεταξά, οι παιδικές εξοχές Βούλας αναπτύχθηκαν με τη δημιουργία 13 νέων περιπτέρων αυξάνοντας ταυτόχρονα τον αριθμό των φιλοξενούμενων παιδιών σε 5.000³²². Στην επαρχία οι παιδικές εξοχές που λειτούργησαν ήταν στη Θεσσαλονίκη, στην Καβάλα, την Πάτρα, τις Σέρρες, τα Σέρβια, την Κοζάνη, τα Χανιά, το Ρέθυμνο, το Βόλο, την Κομοτηνή, τον Πύργο

³¹⁷ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 23

³¹⁸ Στο ίδιο, σελ. 13

³¹⁹ *Προϋπολογισμοί του Κράτους 1933-1941*, βιβλιοθήκη της Βουλής

³²⁰ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 26

³²¹ Στο ίδιο, σελ. 26

³²² Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 5

Ηλείας, την Καλαμάτα και τον Αλμυρό³²³. Για το οικονομικό έτος 1940-1941 προβλεπόταν η δυνατότητα να φιλοξενηθούν 6.800 παιδιά ετησίως στην Ήπειρο (στο Μέτσοβο), στην Μακεδονία (στο Χορτιάτη και τη Δράμα), στη Θράκη και στη Θάσο. Στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας οι διαθέσιμες θέσεις στις παιδικές εξοχές θα ήταν 5.500, όπου κάθε καλοκαίρι θα παραθέριζαν 22.000 παιδιά. Για την ανέγερση των νέων παιδικών εξοχών και για τη συντήρηση των παλαιότερων η πίστωση που δόθηκε ανερχόταν στα 30 εκατομμύρια δραχμές³²⁴.

Παράλληλα, οι παιδικές αυτές εξοχές τη χειμερινή περίοδο λειτουργούσαν ως αναρρωτήρια παιδιών που είχαν προδιάθεση για φυματίωση. Συγκεκριμένα, οι Παιδικές Εξοχές Βούλας και σε συνδυασμό με το Δημοτικό Σχολείο κατάφεραν να μη στερούνται μόρφωσης οι νοσηλευόμενοι μαθητές κατά τη διάρκεια της νοσηλείας τους εκεί³²⁵. Η δυναμικότητα του αναρρωτηρίου Βούλας ήταν 100 παιδιά ενώ στην Πεντέλη όπου θα ξεκινούσε η λειτουργία χειμερινού αναρρωτηρίου από το Νοέμβριο του 1938 είχε δύναμη 150 κλινών και για το ίδιο έτος στο αναρρωτήριο Βούλας ο αριθμός θα διπλασιαζόταν δηλαδή θα έφτανε στα 200 παιδιά. Οι δαπάνη της λειτουργίας των δύο παιδικών εξοχών ως αναρρωτήρια μόνο για ένα έτος ανήλθε στις 9.300.000 δραχμές³²⁶.

Το Πατριωτικό Ίδρυμα προκειμένου να αναπτύξει και να επιτύχει μεγαλύτερο κοινωνικό έργο αποφασίστηκε από την κυβέρνηση Μεταξά να ενισχυθεί όχι απλώς οικονομικά αλλά και με τη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων. Έτσι αποφασίστηκε να ιδρυθούν στην Αθήνα τρία κέντρα υγείας, ένα στο Θησείο, ένα στον Άγιο Μελέτιο και ένα στο τέρμα Πατησίων³²⁷. Λόγω έλλειψης, όμως, ειδικευμένου προσωπικού και μέχρι της εύρεσής του θα λειτουργούσε αρχικά κατά την περίοδο 1937-1938 μόνο το κέντρο υγείας στην περιοχή του Θησειού³²⁸. Αυτά τα πρωτοβάθμια κέντρα υγείας θα περιελάμβαναν συμβουλευτικούς σταθμούς επιτόκων, βρεφών, ιατρεία, κέντρο ημερήσιας αποθέσεως βρεφών, νηπιαγωγεία, ακτινολογικό και μικροβιολογικό

³²³ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 6

³²⁴ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ. 132

³²⁵ Η Κοινωνική Πρόνοια–Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 5-6

³²⁶ Στο ίδιο, σελ. 5-6

³²⁷ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 24

³²⁸ Στο ίδιο, σελ. 24

εργαστήριο³²⁹. Στη συνέχεια στα σχέδια της κυβέρνησης ήταν η δημιουργία ενός δευτεροβάθμιου κέντρου στο Δουρούτι, που θα περιλάμβανε συμβουλευτικό σταθμό επιτόκων, βρεφών, ιατρεία και νηπιαγωγείο. Ένα τριτοβάθμιο στο Παγκράτι, που θα περιλάμβανε συμβουλευτικό σταθμό βρεφών και ιατρεία και ένα ακόμα τριτοβάθμιο στο Ρουφ, το οποίο θα διέθετε και νηπιαγωγείο³³⁰, αλλά και στον Πειραιά το υπουργείο θα διέθετε πιστώσεις για τη δημιουργία ενός πρωτοβάθμιου κέντρου υγείας και ενός δευτεροβάθμιου, μαθητική πολυκλινική, τέσσερα αντιτραχωματικά ιατρεία και ένα παιδοδοντικό³³¹. Στη Θεσσαλονίκη δόθηκε πίστωση για τη δημιουργία ενός πρωτοβάθμιου, δύο δευτεροβάθμιων κέντρων υγείας και ενός παιδοδοντικού ιατρείου³³². Στην Πάτρα η κυβέρνηση προχώρησε στην ίδρυση ενός πλήρους δευτεροβάθμιου κέντρου υγείας. Στα Ιωάννινα για την ίδρυση ενός πλήρους δευτεροβάθμιου κέντρου δόθηκε πίστωση³³³. Στο Ηράκλειο Κρήτης δόθηκαν χρήματα για την ίδρυση νηπιαγωγείου καθώς υπήρχαν ήδη και συμβουλευτικός σταθμός βρεφών και παιδικό ιατρείο και απέμενε η ίδρυση συμβουλευτικού σταθμού επιτόκων. Στην Καβάλα προβλεπόταν η ίδρυση δευτεροβάθμιου κέντρου υγείας όπως και στο κάτω Νευροκόπι προβλεπόταν η ίδρυση τριτοβάθμιου κέντρου υγείας με νηπιαγωγείο, όμως αποφασίστηκε για το έτος 1937-1938 η ίδρυση μόνο του νηπιαγωγείου. Τέλος, στην παραμεθόριο Ανατολική Θράκη και Μακεδονία δόθηκαν πιστώσεις για την ίδρυση πέντε τριτοβάθμιων κέντρων υγείας καθώς και στο Νομό Φλωρίνης και Κιλκίς για την ίδρυση τριών τριτοβάθμιων κέντρων υγείας³³⁴.

Ενισχύθηκε επίσης το μοναδικό στην Ελλάδα Άσυλο Ανιάτων για την εξυπηρέτηση ανιάτων παιδιών. Το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως προχώρησε στην χορήγηση πιστώσεων προκειμένου να ιδρυθεί νέο Άσυλο Ανιάτων Παιδιών στην Πεντέλη με αρχική δυναμικότητα 100 θέσεων³³⁵. Λόγω έλλειψης νοσοκομείου παιδών στην Θεσσαλονίκη το Υπουργείο εκτίμησε ότι θα προχωρούσε σε παροχή πιστώσεων για την ίδρυση ενός νοσοκομείου παιδών 100 κλινών όπως επίσης, και στην ίδρυση

³²⁹ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 24

³³⁰ Στο ίδιο, σελ. 24

³³¹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 11

³³² Στο ίδιο, σελ. 11

³³³ *Το Νέον Κράτος και η Κοινωνική Πρόνοια*, Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, 1937, σελ. 24-25

³³⁴ Στο ίδιο, σελ. 25

³³⁵ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 13

νέου βρεφοκομείου στη Θεσσαλονίκη, διότι το ήδη υπάρχον βρεφοκομείο του Αγίου Στυλιανού ήταν σε άθλια κατάσταση³³⁶. Το Υπουργείο Υγιεινής προχώρησε στην παροχή πίστωσης για την ίδρυση ειδικού αντιτραχωματικού ορφανοτροφείου στην Αθήνα, στο Ψυχικό για την φιλοξενία 100 τραχωματικών παιδιών καθώς λόγω της ασθένειάς τους ήταν ανεπιθύμητα από τα ορφανοτροφεία³³⁷.

3.2 Εθνικά Ορφανοτροφεία

Καθώς οι συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων την περίοδο που μελετάμε ήταν άκρως ανθυγιεινές και ακατάλληλες πολλά παιδιά έμεναν ορφανά από μικρή ηλικία. Στη χώρα μας λειτουργούσαν την περίοδο από την 4^η Αυγούστου 1939 30 εθνικά ορφανοτροφεία και οικοτροφεία. Ο αριθμός των προστατευόμενων παιδιών συνολικά από τα εθνικά ορφανοτροφεία και οικοτροφεία συμπεριλαμβανόμενων των 39 υποτρόφων του Υπουργείου Προνοίας από τη Σιβιτανίδειο Σχολή ανέρχονταν στα 2.379 ορφανά παιδιά, εκ των οποίων τα 1.959 ήταν αγόρια και 920 κορίτσια³³⁸. Στα παιδιά αυτά παρέχονταν η στοιχειώδης βιοτεχνική εκπαίδευση και κυρίως η γεωργική. Γινόταν βέβαια και η προσπάθεια αποκατάστασης αυτών των παιδιών μετά το πέρας της εκπαίδευσης³³⁹. Από τα αγόρια γεωργική μόρφωση έλαβαν τα 485, περίπου το 24,75%, βιοτεχνική μόρφωση τα 579, ποσοστό 29,56%, ενώ τα 895 είχαν δημοτική εκπαίδευση, ποσοστό 45,68%. Από τα κορίτσια τα 344 είχαν επαγγελματική μόρφωση, δηλαδή το 37,39%, ενώ τα 576 ήταν στο στάδιο της δημοτικής εκπαίδευσης, ποσοστό 62,6%³⁴⁰. Υπήρχε όμως και μέριμνα για τα απροστάτευτα παιδιά που είχαν αποφοιτήσει, δίνοντας την δυνατότητα σε 28 από αυτά να λάβουν γεωργικό κλήρο, σε 26 να προσληφθούν ως κοινοτικοί γεωπόνοι ενώ οι 9 να διορισθούν ως κοινοτικοί διδάσκαλοι τεχνών κατά τη χρονική περίοδο 1937-1938³⁴¹. Ενώ όσα ορφανά είχαν λάβει βιοτεχνική μόρφωση στην επαρχία όπου δεν υπήρχαν αντίστοιχα σχολεία είχαν τη δυνατότητα κάποια από αυτά να

³³⁶ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 11

³³⁷ Στο ίδιο, σελ. 13

³³⁸ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ. 171

³³⁹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 14

³⁴⁰ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ. 171

³⁴¹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 11

εισαχθούν στη Σιβιτανίδειο Σχολή για την συνέχιση της εκπαίδευσής τους και θα φιλοξενούνταν στο Ιωσηφόγλειο Ορφανοτροφείο με την κάλυψη των δαπανών να πραγματοποιείται από το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως³⁴². Όπως βλέπουμε, αν και ο Μεταξάς δήλωνε υποστηρικτής των αγροτών παρόλα αυτά δε φάνηκε να ενισχύει κατά πολύ τη γεωργική μόρφωση των παιδιών έτσι ώστε αυτά είτε να μείνουν στην επαρχία εξασκώντας τη γεωργία ως επάγγελμα είτε να εμπνεύσει τα παιδιά της πόλης να προτιμήσουν την επαρχία και την καλλιέργεια της γης. Υπήρχαν μεγάλα ποσοστά παιδιών με μόρφωση δημοτικού και ακολουθούσε η βιομηχανική εκπαίδευση των νέων οι οποίοι θα αποτελέσουν και τη νέα γενιά τεχνητών και εργατών. Παρατηρούμε πως το καθεστώς Μεταξά έδειχνε πραγματικό ενδιαφέρον για τα παιδιά καθώς μέσω αυτών πραγματοποιούσε τους στόχους του. Επιθυμούσε ο Μεταξάς νέους Έλληνες μορφωμένους και εργατικούς και μέσω των διαφόρων ιδρυμάτων πρόσφερε μόρφωση, έστω στοιχειώδη, στα ορφανά παιδιά.

Επιπλέον, δόθηκαν πιστώσεις για το τριετές πρόγραμμα του Υπουργείου για τη βελτίωση και συντήρηση των κτιρίων υποδοχής των ορφανών και την αγορά κτιρίων για τη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων Εθνικών Ορφανοτροφείων στην Έδεσσα, στα Χανιά και την ανέγερση νέων κτιρίων στην Κομοτηνή, τα Ιωάννινα, τις Σέρρες και την Πτολεμαΐδα. Το 1937, προβλέφθηκαν πιστώσεις για την ανέγερση κτιρίων για ορφανοτροφεία στην Καλαμάτα, την Κέρκυρα, σχολές Θηλέων στη Λάρισα, στην Κόνιτσα, στην Πάτρα, στα Ιωάννινα, τη Λαμία και τη Ροδόπη. Επίσης, έγινε και η συντήρηση των υπαρχόντων εγκαταστάσεων³⁴³.

3.3 Εθνικοί Παιδικό Σταθμοί

Η κυβέρνηση Μεταξά δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στη μητρότητα και το παιδί δεν μπορούσε να αγνοήσει την ανάγκη για την ενίσχυση και ανάπτυξη των εθνικών παιδικών σταθμών και των νηπιαγωγείων, καθώς οι εθνικοί παιδικοί σταθμοί ήταν εκείνοι που θα βοηθούσαν την ανατροφή των παιδιών των εργαζόμενων μητέρων. Γι' αυτό το λόγο και προανήγγειλε την ίδρυση 24 νέων παιδικών σταθμών³⁴⁴ σε όλη την Ελλάδα και συγκεκριμένα στο Ρέθυμνο, στην Καλαμάτα, το Βόλο, την Ξάνθη, την

³⁴² Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 10

³⁴³ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 15

³⁴⁴ Στο ίδιο, σελ. 15

Καβάλα, δύο σταθμών στο Αργοστόλι, το Μεσολόγγι, το Αγρίνιο, την Πάτρα δύο σταθμών στο Αίγιο, στο Ναύπλιο, την Τρίπολη, την Σπάρτη, τον Πύργο, το Βαθύ Σάμου, τη Χαλκίδα, τα Τρίκαλα, την Άρτα, την Ηγουμενίτσα, τη Νάουσα, το Κιλκίς, στη Δράμα και στο Λαύριο³⁴⁵. Μέχρι και το 1939 είχαν ιδρυθεί στο σύνολο 62 νέοι εθνικοί παιδικοί σταθμοί και κατά τη διάρκεια του 1940 ήδη ήταν υπό ίδρυση και ένας ακόμη σταθμός στον Άγιο Γεώργιο Κερατσινίου, αυξάνοντας το συνολικό αριθμό στους 63.³⁴⁶ Η δημιουργία και λειτουργία των παιδικών αυτών σταθμών θα στηριζόταν σε μελέτες και ήδη εφαρμοσμένες πολιτικές άλλων χωρών, προσαρμοσμένες πάντα στις κλιματολογικές και λοιπές συνθήκες καθώς και τα δεδομένα της χώρας μας³⁴⁷. Η λειτουργία όμως αυτών των σταθμών πέραν των απαραίτητων κτιρίων απαιτούσαν και υπηρετικό προσωπικό, κάτι που η κυβέρνηση Μεταξά φρόντισε να παράσχει έτσι ώστε να ολοκληρωθεί το έργο³⁴⁸.

3.4 Εθνικό Ίδρυμα προστασίας Κωφαλάλων

Στην Ελλάδα εκείνης της εποχής οι ελλείψεις στον τομέα της υγείας ήταν αρκετές, έτσι η χώρα μας ήταν η μόνη ευρωπαϊκή χώρα που δεν είχε ίδρυμα για την προστασία των κωφαλάλων³⁴⁹. Το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως διέθεσε πίστωση ύψους 2.200.000 δραχμών για την αποπεράτωση κτιρίου του ιδρύματος στους Αμπελοκήπους προκειμένου να φιλοξενήσει κωφάλαλα παιδιά καθώς θα διέθετε και σύγχρονη σχολή και οικοτροφείο. Σε αυτό το εγχείρημα σημαντική βοήθεια συνεισέφερε και το κληροδότημα του Χ. Σπηλιοπούλου το οποίο σύμφωνα με τα στοιχεία της κυβερνήσεως Μεταξά παρέμενε για χρόνια αδιάθετο ενώ τώρα θα το χρησιμοποιούσαν ως διδακτήριο κωφάλαλων παιδιών³⁵⁰. Με αναγκαστικό νόμο³⁵¹ το 1937 συγχωνεύτηκε με το φιλανθρωπικό ίδρυμα «Εθνικός Οίκος Κωφαλάλων» που λειτουργούσε ήδη και μετονομάστηκε σε «Εθνικό Ίδρυμα Προστασίας Κωφαλάλων. Το

³⁴⁵ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 15

³⁴⁶ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ. 172

³⁴⁷ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 15

³⁴⁸ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ. 173

³⁴⁹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 16

³⁵⁰ Στο ίδιο, σελ. 16

³⁵¹ ΦΕΚ 228/ 15-6-1937, άρθρο 1, Α.Ν 726

νέο ίδρυμα θα λειτουργούσε υπό την εποπτεία και έλεγχο του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως³⁵².

3.5 Οίκος Τυφλών

Πριν την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από τον Ι. Μεταξά λειτουργούσε στην Καλλιθέα Οίκος Τυφλών με αρκετές ελλείψεις³⁵³. Το Υπουργείο Υγιεινής αποφάσισε την ίδρυση στους Αμπελοκήπους νέου Οίκου Τυφλών, ο οποίος θα περιελάμβανε οικοτροφείο 100 παιδιών και σχολείο ώστε να έχουν τη δυνατότητα μόρφωσης περίπου 400 τυφλά παιδιά³⁵⁴. Η ίδρυση του Οίκου Τυφλών δε φαίνεται να υλοποιήθηκε. Το μόνο που λειτούργησε ήταν η Σχολή Τυφλών Κοριτσιών που ίδρυσε το 1939 στη Φιλοθέη ο σύλλογος « Φίλοι των Τυφλών» και η οποία πρόσφερε κυρίως κοινωνική προστασία σε κορίτσια. Αντίστοιχη σχολή λειτούργησε και στη Θεσσαλονίκη με την επωνυμία «Ηλιος»³⁵⁵.

3.6 Προστασία αλητόπαιδων–Αναμορφωτικά Σχολεία

Για την προστασία των ανήλικων και απροστάτευτων παιδιών το κράτος προχώρησε στην ίδρυση ιδρύματος στον Πειραιά. Τα παιδιά αυτά θα λάμβαναν μόρφωση επαγγελματική και προστασία ενώ παράλληλα το κράτος με αυτό τον τρόπο προσπάθησε να περιορίσει την εγκληματικότητα³⁵⁶. Παράλληλα, προχώρησε και στην επιχορήγηση στο Άσυλο Αλητόπαιδων Θεσσαλονίκης για την ανέγερση σχολείου, για τη στέγαση και επαγγελματική μόρφωση 180 παιδιών. Παράλληλα, αποφασίστηκε η δημιουργία Παγκρητίου Ασύλου Αλητοπαιδων στα Χανιά χρησιμοποιώντας το υπόλοιπο διαθέσιμο της δωρεάς του Μηχαλινού³⁵⁷.

3.7 Ιματιοθήκη του μαθητού

Το Ίδρυμα της Ιματιοθήκης του Μαθητού αποτέλεσε σημαντικό έργο για τη στήριξη των απόρων μαθητών. Η έγκριση της σύστασης του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος

³⁵² ΦΕΚ 228/ 15-6-1937, άρθρο 1, Α.Ν 726

³⁵³ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 16

³⁵⁴ Στο ίδιο, σελ. 16

³⁵⁵ www.pedia.gr , Καρδαράκος Δ., *Ειδική αγωγή στην Ελλάδα*

³⁵⁶ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 16

³⁵⁷ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 15

«Ιματιοθήκη του Μαθητού» έγινε με διάταγμα³⁵⁸, το οποίο δημοσιεύτηκε τον Αύγουστο του 1937. Σκοπός του ιδρύματος ήταν η παροχή ειδών ιματισμού και υποδήσεως στους αποδεδειγμένα απόρους μαθητές σχολείων και νηπιαγωγείων³⁵⁹. Με μόνη την ενίσχυση της κοινωνίας και χωρίς την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού το ίδρυμα προχώρησε στην παροχή ένδυσης και υπόδησης σε 13.426 μαθητές, στη δημιουργία 247 δημοτικών σχολείων, νηπιαγωγείων και νυκτερινών σχολών στην Αθήνα, τον Πειραιά και τα περίχωρα³⁶⁰. Έγινε διανομή 12.343 ζευγών υποδημάτων, 6.468 πουλόβερ, 2.617 ζευγών καλτσών, 2.069 μπλουζών, 1.866 φορεμάτων, 1.572 περισκελίδων, 1.404 ποδιών, 854 παλτών και πολλών άλλων ειδών. Όλος ο εξοπλισμός είχε στοιχίσει 2.615.926 δραχμές που αντιστοιχούσε για κάθε ένα μαθητή σε περίπου 195 δραχμές³⁶¹.

Από την 4^η Αυγούστου 1937 κι έπειτα η δράση του Ιδρύματος της Ιματιοθήκης του μαθητού διευρύνθηκε και σε άλλες πόλεις, όπως στη Θεσσαλονίκη, τα Ιωάννινα, το Βόλο, τη Δράμα, την Καβάλα και την Κρήτη. Η συνολική αξία των διανεμηθέντων ειδών σε όλες τις προαναφερθείσες πόλεις ανήλθε στις 735.011 δραχμές ενώ οι οικονομικές ενισχύσεις στις 630.000 δραχμές, σύνολο δηλαδή 1.365.011 δραχμές³⁶².

Για το έτος 1939-1940 19.908 άπορα παιδιά είχαν την τύχη να λάβουν υποδήματα και ρούχα. Υπό του Πατριωτικού Ιδρύματος διανεμήθησαν είδη ενδύσεως και υποδήσεως συγκεκριμένα σε 6.713 μαθητές στην Αθήνα, 1.195 στην παλαιά Ελλάδα, 2.900 στην Ήπειρο, 600 στη Θεσπρωτία, 2.500 στη Θράκη και 6.000 στη Μακεδονία³⁶³.

³⁵⁸ ΦΕΚ 322/ 14-8-1937, άρθρο 13

³⁵⁹ Στο ίδιο

³⁶⁰ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 17

³⁶¹ Στο ίδιο, σελ. 17

³⁶² Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 16

³⁶³ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ.163

4. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΦΟΙΤΗΤΟΥ, ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΝΕΩΝ, ΓΕΡΟΝΤΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ, ΑΠΟΡΩΝ

4.1 Προστασία Φοιτητού

Υπό τη στέγη και διαχείριση του Πατριωτικού Ιδρύματος δημιουργήθηκε στην Αθήνα ο Οίκος του Φοιτητού, προκειμένου να παρέχει προστασία και βοήθεια στους άπορους φοιτητές. Ο Οίκος αυτός εξασφάλιζε στέγη για 100 φοιτητές³⁶⁴. Επίσης, διέθετε βιβλιοθήκη, σπουδαστήριο και πλήθος επιστημονικών βιβλίων. Επιπλέον, 250 άποροι φοιτητές είχαν τη δυνατότητα συμμετοχής σε συσσίτιο στην Πανεπιστημιακή Λέσχη, όπως επίσης και την εξασφάλιση δωρεάν νοσηλείας σε διάφορα νοσοκομεία της Αθήνας. Και στη Θεσσαλονίκη ιδρύθηκε ανάλογος Οίκος, με δυνατότητα παροχής υπηρεσιών σε 50 άπορους φοιτητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης³⁶⁵.

Κατά τον απολογισμό της τετραετίας της κυβέρνησης φαίνεται πως η μέριμνα για τον άπορο φοιτητή ήταν αρκετά σημαντική καθώς δόθηκαν χρηματικά ποσά στα ανάλογα ιδρύματα, στον οίκο της Φοιτήτριας, στον οίκο Φοιτητού Αθηνών, στον οίκο Φοιτητού Θεσσαλονίκης, στην Πανεπιστημιακή Λέσχη Αθηνών για τα συσσίτια και για τα συσσίτια των απόρων σπουδαστών Πολυτεχνείου³⁶⁶.

4.2 Προστασία των Εργαζόμενων Νέων

Το υπουργείο θέλοντας να έχει ολοκληρωμένο πρόγραμμα για την μέριμνα του παιδιού και γενικότερα της μετασχολικής ζωής τους προχώρησε και στην προστασία του εργαζομένου νέου, ενισχύοντας οικονομικά τα υφιστάμενα ιδρύματα³⁶⁷. Σύμφωνα με την κυβέρνηση οι νέοι είτε λόγω της έλλειψης οικογένειας είτε λόγω ανεπαρκών οικονομικών πόρων παρέμεναν απροστάτευτοι και εκτεθειμένοι στους κινδύνους της ψυχικής διαφθοράς όπως είναι φυσικό σε μια κοινωνία. Με την παροχή οικονομικών ενισχύσεων από την πλευρά του κράτους υπήρχε η πεποίθηση ότι αυτοί οι κίνδυνοι κι αν δεν εξαλείφονταν τουλάχιστον θα μειώνονταν. Έτσι, το κράτος ενίσχυσε την

³⁶⁴ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 18

³⁶⁵ Στο ίδιο, σελ. 18

³⁶⁶ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ.162

³⁶⁷ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 18

Χριστιανική Ένωση Νεανίδων Θεσσαλονίκης³⁶⁸. Το προαναφερθέν Ίδρυμα διέθετε λέσχη 800 μελών, συσσίτια, σχολές, οικοτροφεία, γυμναστήρια καθώς και κατασκηνώσεις για την καλοκαιρινή περίοδο. Επιπλέον, η Λέσχη Εργαζομένου Κοριτσιού θα επιχορηγούνταν προκειμένου να συνεχίσει τις δραστηριότητες που προσέφερε όπως συσσίτια, εργατικές εξοχές, νυκτερινές σχολές και κάθε είδους προστασία της εργαζόμενης γυναίκας. Εξασφάλισε επίσης επιχορήγηση για την αγορά γηπέδου στη Βάρη με σκοπό τη δημιουργία θερινών κατασκηνώσεων³⁶⁹. Ακόμη ένα ίδρυμα που ενισχύθηκε από την κυβέρνηση Μεταξά ήταν το «Εθνικό Ίδρυμα προς προστασίαν του εργαζόμενου παιδιού εν Αθήναις». Επίσης, μελετήθηκε η ίδρυση παραρτημάτων του ιδρύματος αυτού στον Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη και την Καβάλα. Τέλος, δόθηκαν πιστώσεις στα ιδρύματα του Πειραιϊκού Συνδέσμου, της Χ.Α.Ν Αθηνών και Θεσσαλονίκης, της Φιλικής Εταιρείας Νέων Πειραιώς και του Συνδέσμου Κυριών³⁷⁰.

Το έτος 1939-1940 δόθηκε χρηματικό ποσό στη Λέσχη Εργαζομένου Κοριτσιού προκειμένου να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία της λέσχης και όλων των παραρτημάτων της. Πλέον, ιδρύθηκαν παραρτήματα της Λέσχης και στην Καλλιθέα, στη Ν. Ιωνία και το Ν. Φάληρο. Σημαντικό ενδιαφέρον δόθηκε για τη λειτουργία και ανάπτυξη του θεσμού των καλοκαιρινών κατασκηνώσεων του ιδρύματος, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η μεγαλύτερη συμμετοχή εργαζομένων κοριτσιών³⁷¹. Όσον αφορά το Ίδρυμα Προστασίας Εργαζομένου Παιδιού, ανασυστάθηκε και πλέον τελούσε υπό την εποπτεία του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως. Το έτος 1939-1940 ιδρύθηκε και παράρτημα του ιδρύματος στη Ν. Ιωνία. Η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας δεν μπορούσε να εξαιρεθεί από την ενίσχυση του κράτους. Σε αυτήν δόθηκαν χρήματα για τη λειτουργία των συγχωνευθέντων ιδρυμάτων με αυτήν, όπως η Χριστιανική Ένωση Νεανίδων Θεσσαλονίκης, η Χ.Α.Ν Αθηνών και η Φιλική Εταιρεία Πειραιώς. Επίσης, δόθηκαν χρήματα για την πρόνοια των μελών της Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας³⁷².

³⁶⁸ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 18

³⁶⁹ Στο ίδιο, σελ. 19

³⁷⁰ Στο ίδιο, σελ. 19

³⁷¹ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ.163

³⁷² Στο ίδιο, σελ. 163

4.3 Προστασία Γεροντικής Ηλικίας

Το Υπουργείο έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για την προστασία της γεροντικής ηλικίας, διαθέτοντας χρήματα για τη δημιουργία νέου περιπτέρου 100 κλινών στο Γηροκομείο Αθηνών. Στον Πειραιά επρόκειτο να ιδρυθεί νέο Γηροκομείο, το νέο αυτό γηροκομείο θα διέθετε 400 κλίνες³⁷³. Με οικονομική ενίσχυση ευεργετήθηκαν διάφορα ιδρύματα προστασίας γεροντικής ηλικίας, όπως το Πτωχοκομείο Πατρών ο « Άγιος Ανδρέας», το γηροκομείο Θεσσαλονίκης, το Άσυλο Αιγίου, το πτωχοκομείο Θήρας, η Ελεήμων Εταιρεία Αθηνών, το Εθνικό Πτωχοκομείο Ηρακλείου, το Ισραηλίτικο Γηροκομείο Ιωαννίνων, η Φιλανθρωπική Εταιρεία Αργινίου, το γηροκομείο Πειραιά και το γηροκομείο Χανίων³⁷⁴.

Κατά το έτος 1937-1938, είχε ολοκληρωθεί η ανέγερση πτέρυγας του γηροκομείου Αθηνών, που θα εξυπηρετούσε 108 άπορους ηλικιωμένους. Το ίδιο έτος, ολοκληρώθηκαν οι μελέτες για την ανέγερση του νέου κτιρίου στον Πειραιά και της Καβάλας, όπου θα ιδρυόταν με τη δωρεά του Πουλίδη γηροκομείο δυναμικής περίθαλψης 50 ηλικιωμένων³⁷⁵. Και στην Καστοριά έπειτα από τη δωρεά του Λαζάρου και της Ελένης Ρίζου επρόκειτο να ανεγερθεί γηροκομείο 30 κλινών. Στα Τρίκαλα έπειτα από το κληροδότημα του αρχιεπισκόπου Τρίκκης και Σταγών Προκοπίου Κουκουλάρη θα ιδρυόταν γηροκομείο. Στις Σέρρες η κυβέρνηση επιχορήγησε το γηροκομείο προκειμένου να ολοκληρωθεί η ανέγερση του κτιρίου όπου θα περιελάμβανε 25 κλίνες³⁷⁶. Στη Μυτιλήνη δόθηκαν χρήματα στο Βοστάνειο Γηροκομείο. Τέλος, για το έτος '37-'38, επιχορηγήθηκαν τα ιδρύματα προστασίας γεροντικής ηλικίας όπως το γηροκομείο Αθηνών, η Φιλόπτωχη Εταιρεία Ερμούπολης, η Φιλανθρωπική Εταιρεία Αργινίου, το Πτωχοκομείο Ηρακλείου, το Ισραηλίτικο γηροκομείο Ιωαννίνων, το Αλεξανδράκειο Καλαμάτας, το Πτωχοκομείο Θήρας, το γηροκομείο Γυθείου και το Λεονταράκειο Γηροκομείο Ζακύνθου³⁷⁷.

³⁷³ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 19

³⁷⁴ Στο ίδιο, σελ. 20

³⁷⁵ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 21

³⁷⁶ Στο ίδιο, σελ. 21

³⁷⁷ Στο ίδιο, σελ. 21-22

4.4 Προστασία Απόρων-Λαϊκά Υπνωτήρια

Το πρόβλημα των αστέγων πάντα ήταν μείζονος σημασίας. Η κυβέρνηση Μεταξά για την ανάγκη προστασίας των αστέγων μερίμνησε και ίδρυσε μέσω του Πατριωτικού Ιδρύματος Λαϊκά Υπνωτήρια στην Αθήνα 200 κλινών³⁷⁸. Τα Λαϊκά Υπνωτήρια διέθεταν λουτρά και απολυμαντικό κλίβανο. Χαρακτηριστικής σημασίας έργο ήταν αυτό των υπνωτηρίων καθώς μόλις τους 4 πρώτους μήνες λειτουργίας τους φιλοξένησαν 14.877 αστέγους³⁷⁹. Η λειτουργία των λαϊκών υπνωτηρίων δεν ήταν μόνο η παροχή στέγης, αλλά και η παραχώρηση δωρεάν εισιτηρίων επιστροφής στις ιδιαίτερες πατρίδες σε 143 άτομα, η εισαγωγή σε νοσοκομεία 40 περιπτώσεων παθολογικών νοσημάτων, 95 μεταδοτικών και η ιατρική περίθαλψη 459. Σε 93 δόθηκαν θέσεις εργασίας και 22 ανήλικοι άστεγοι προωθήθηκαν στο αναμορφωτικό άσυλο Σύρου. Για την ίδρυση λαϊκών υπνωτηρίων και στη Θεσσαλονίκη και τον Πειραιά διατέθηκαν 4.000.000 δραχμές³⁸⁰.

Κατά το δεύτερο έτος παρείχε στους άστεγους ποικίλες υπηρεσίες. Ανάμεσα σε αυτές ήταν και η βοήθεια στη μεταφορά ενός στην Αμερική και δύο στην Αλεξάνδρεια. Τριάντα άτομα στάλθηκαν στο αναμορφωτικό σχολείου της Σύρου και οι εισαγωγές σε νοσοκομεία έφτασαν τους 141, ενώ 2 εισήχθησαν σε γηροκομεία. Στο ιατρείο του ιδρύματος διενεργήθηκαν 4.197 ιατρικές εξετάσεις και δόθηκαν φάρμακα³⁸¹. Για την προστασία των αστέγων που επιχορηγήθηκαν από την κυβέρνηση υπήρχαν και άλλα ιδρύματα όπως η Φιλόξενος Στέγη, η Ιδρυματική Περίθαλψη Απόρων καθώς και διάφορα άλλα ιδρύματα³⁸².

4.5 Συσσίτια

Τα μαθητικά συσσίτια για λόγους υγείας επικράτησαν και στην πατρίδα μας από το 1927 μέχρι και το 1967. Ο υποσιτισμός θεωρούνταν ύποπτος για την εκδήλωση της φυματίωσης. Τα μαθητικά συσσίτια έπαιξαν ρόλο καθοριστικό καθώς αποτέλεσαν τη

³⁷⁸ Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 20

³⁷⁹ Στο ίδιο, σελ. 20

³⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 20

³⁸¹ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 23

³⁸² *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ.167

βάση για την καταπολέμηση του υποσιτισμού και για την προστασίας της υγείας των παιδιών³⁸³. Ο Ε. Λαμπαδάριος, ο οποίος υπήρξε και Διευθυντής της Υπηρεσίας Σχολικής Υγιεινής, ήταν ένας από τους λαμπρούς επιστήμονες που υπό την καθοδήγησή του και την οικονομική υποστήριξη του Υπουργείου, οργανώθηκαν οι διανομές γευμάτων στους άπορους μαθητές³⁸⁴.

Από το 1936 κι έπειτα, όταν ανέλαβε την κυβέρνηση της χώρας ο Ι. Μεταξάς, βλέπουμε πως για άλλη μια φορά το Πατριωτικό Ίδρυμα έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πολιτική κοινωνικής πρόνοιας της κυβέρνησης³⁸⁵. Μέσω αυτού πραγματοποιήθηκαν διανομές συσσιτίων τόσο στους μαθητές όσο και στους άπορους. Τα συσσίτια λειτουργούσαν για τους άπορους μέχρι την 1^η Μαΐου, για τους μαθητές μέχρι της λήξεως του σχολικού έτους σε συνολικά 78 πόλεις και κωμοπόλεις. Διενεμήθησαν 9.200.772 μερίδες των οποίων τα έξοδα φαίνεται να κάλυψαν το κράτος, οι δήμοι, οι κοινότητες, οι οργανισμοί και οι διάφορες εισφορές της κοινωνίας καθώς και τα εξ αντιτίμου μερίδων³⁸⁶. Μπορούμε να διαπιστώσουμε την αύξηση των διανεμηθέντων μερίδων ανάμεσα στο προηγούμενο έτος από την ανάληψη της εξουσίας από τον Μεταξά και του πρώτου έτους διακυβέρνησής του. Περίπου 3 εκατομμύρια μερίδες διενεμήθησαν πριν, ενώ 9 περίπου εκατομμύρια μερίδες κατά το πρώτο έτος της διακυβέρνησής του³⁸⁷. Το κράτος στήριξε το έργο του Πατριωτικού Ιδρύματος παρέχοντας πιστώσεις προκειμένου να αποκτήσει μόνιμες εγκαταστάσεις παραγωγής συσσιτίων και αποθηκών στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και τον Πειραιά³⁸⁸.

Παράλληλα, το Π.Ι.Κ.Π.Α διένειμε συσσίτια στους Έλληνες πρόσφυγες από τη Ρωσία στην Αθήνα και τον Πειραιά. Επιπλέον, η κυβέρνηση προχώρησε στη χορήγηση άρτου 150 δραμιών σε καθημερινή βάση κατά άτομο στους ανέργους των εργατικών κέντρων Αθηνών, Πειραιά και Θεσσαλονίκης μέχρι τον αριθμό των 23.000 μερίδων ημερησίως, εκ των οποίων οι 12.000 μερίδες στην Αθήνα, οι 8.000 στον Πειραιά και οι

³⁸³ www.eriande.elemedu.upatras.gr, *Κράτος Πρόνοιας και εκπαίδευση: ο θεσμός των μαθητικών συσσιτίων (1931-1967)*, Λεβεντάκης Χαράλαμπος, Γκαρίλα Βασιλική

³⁸⁴ Στο ίδιο

³⁸⁵ Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 21

³⁸⁶ Στο ίδιο, σελ. 21

³⁸⁷ Στο ίδιο, σελ. 21-22

³⁸⁸ Στο ίδιο, σελ. 22

3.000 στη Θεσσαλονίκη³⁸⁹. Για την επιπλέον αυτή διανομή το Π.Ι.Κ.Π.Α είχε λάβει επιχορήγηση όπως επίσης και για τη λειτουργία των μαθητικών συσσιτίων. Το κράτος συνολικά χορήγησε για την παροχή συσσιτίων και συναφών περιθάλψεων στο Π.Ι.Κ.Π.Α 33.038.835 δραχμές³⁹⁰.

Επί Μεταξά ο αγώνας κατά του υποσιτισμού και υπέρ των μαθητικών συσσιτίων ενισχύθηκε και με τη δύναμη του ραδιοφώνου, από όπου γίνονταν ραδιοφωνικές επικλήσεις προς το λαό. Χαρακτηριστικά, το απόγευμα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1939 απεύθυνε έκκληση ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος και η Λέλα Μεταξά (σύζυγος του Ι. Μεταξά και αντιπρόεδρος της Κ.Ε.Μ.Σ-κεντρική επιτροπή μαθητικών συσσιτίων)³⁹¹.

4.6 Άσυλα Ανιάτων

Τα άσυλα ανιάτων στην Ελλάδα που λειτουργούσαν μέχρι την 4^η Αυγούστου του 1936 ήταν ένα στην Αθήνα 300 κλινών ενώ σε διάφορες επαρχιακές πόλεις υπήρχαν άλλες 80 κλίνες. Η κυβέρνηση Μεταξά θεωρώντας απαράδεκτη την υπάρχουσα κατάσταση αποφάσισε τη δημιουργία δύο νέων ασύλων ανιάτων, ένα στη Θεσσαλονίκη 300 κλινών και ένα στον Πειραιά 200 κλινών³⁹².

4.7 Ενισχύσεις διαφόρων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων και βοηθήματα απόρων

Το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως (Κλάδος Πρόνοιας) για την ενίσχυση 63 ιδρυμάτων προχώρησε στη χορήγηση πιστώσεων, ενώ παράλληλα είχε αποφασίσει πως κατά τη διάρκεια των εορτών των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς θα προχωρούσε στην οικονομική ενίσχυση των ανέργων και απόρων³⁹³. Επίσης, είχε διενεργηθεί έρανος μεταξύ των πιστωτικών, εμπορικών και βιομηχανικών επιχειρήσεων και το αποτέλεσμα του εράνου αυτού ήταν η συγκέντρωση 10.965.300 δραχμών, ενώ με την ταυτόχρονη επιχορήγηση από το κράτος έφτασε συνολικά το

³⁸⁹ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ.165-166

³⁹⁰ Στο ίδιο, σελ 166

³⁹¹ www.eriande.elemedu.upatras.gr, *Κράτος Πρόνοιας και εκπαίδευση: ο θεσμός των μαθητικών συσσιτίων (1931-1967)*, Λεβεντάκης Χαράλαμπος, Γκαρίλα Βασιλική

³⁹² Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργο της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 22

³⁹³ Στο ίδιο, σελ. 22

ποσό στα 12.965.300 δραχμές τα οποία διανεμήθηκαν ως εξής³⁹⁴: στους ανέργους δια των επιτροπών του υφυπουργείου Εργασίας, στους απόρους επαρχιών δια των γενικών διοικήσεων και των Νομαρχιών, στους αναπήρους δια του ταμείου θυμάτων πολέμου, στους απόρους δια του φιλόπτωχου ταμείου Αρχιεπισκοπής Αθηνών, υπέρ της Ιματιοθήκης του Μαθητού, σε διάφορα σωματεία και φιλανθρωπικά ιδρύματα και τέλος για έξοδα κινήσεως προσωπικού διανομής των βοηθημάτων³⁹⁵.

Κατά το δεύτερο έτος της διακυβέρνησης Μεταξά ενισχύθηκαν 49 φιλανθρωπικά Ιδρύματα και Σωματεία³⁹⁶. Ενώ για τους απόρους είχε πραγματοποιηθεί έρανος από τον οποίο συγκεντρώθηκαν 8.465.317 δραχμές και ενισχύθηκε κατά 2.000.000 δραχμές από το κράτος³⁹⁷. Ακολούθησε η διανομή ως εξής: σε ανέργους δια των επιτροπών του υφυπουργείου Εργασίας, στους απόρους επαρχιών δια των γενικών διοικήσεων και των Νομαρχιών, στους αναπήρους δια του ταμείου θυμάτων πολέμου, στους απόρους δια του φιλόπτωχου ταμείου Αρχιεπισκοπής Αθηνών, υπέρ της Ιματιοθήκης του Μαθητού, σε διάφορα σωματεία και φιλανθρωπικά ιδρύματα και τέλος για έξοδα κινήσεως προσωπικού διανομής των βοηθημάτων³⁹⁸.

5. Ο ρόλος του τύπου και των περιοδικών της εποχής

Σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια της κυβέρνησης για την αναγέννηση και εξύψωση του εθνικού ιδεώδους έπαιξε και ο τύπος της εποχής. Περιοδικά, εφημερίδες βομβάρδιζαν με πληροφορίες και εξυμνούσαν το έργο της κυβέρνησης. Μερικά από τα περιοδικά της εποχής ήταν «Το Παιδί» και «Η Νεολαία», «Παρνασσός».

Το περιοδικό «Το Παιδί» κυκλοφορούσε μηνιαίως υπό το τμήμα «Λαϊκής Διαφωτίσεως» του Πατριωτικού Ιδρύματος³⁹⁹. Είχε ποικίλη θεματολογία και προσπαθούσε να ενημερώσει τους νέους γονείς τόσο για τη σωστή ανατροφή των παιδιών όσο και για την προστασία της μητρότητας. Γινόταν εκτενής αναφορά για τις

³⁹⁴ Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1936-3 Αυγούστου 1937, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 22

³⁹⁵ Στο ίδιο, σελ. 23

³⁹⁶ Η Κοινωνική Πρόνοια– Τα πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937-3 Αυγούστου 1938, *Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως*, σελ. 27

³⁹⁷ Στο ίδιο, σελ. 24

³⁹⁸ Στο ίδιο, σελ. 24

³⁹⁹ *Τέσσερα Χρόνια Διακυβέρνησης Ι. Μεταξά*, τόμ. Γ', Αθήνα, έκδοσις 4ης Αυγούστου, Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Διεύθυνσις λαϊκής διαφωτίσεως, σελ 160

δραστηριότητες του Πατριωτικού Ιδρύματος και για το κοινωνικό πρόγραμμά του εν γένει.

Από το 1936 όταν άρχισε η κυκλοφορία του περιοδικού ένα από τα βασικότερα θέματα που απασχολούσαν τους εκδότες ήταν η ενημέρωση των γονέων για το πώς πρέπει να τρέφονται τα παιδιά για να αναπτυχθούν όπως πρέπει και πως όταν είναι άρρωστα. Οδηγίες για το πώς να λαμβάνονται βιταμίνες και η προστασία του οργανισμού από αρρώστιες όπως το σκορβούτο, ο ραχιτισμός, η ξηροφθαλμία, που προκαλούνται ακριβώς λόγω έλλειψης βιταμινών δόθηκαν από την παιδίατρο Σόλωνος Βέρα⁴⁰⁰. Όπως επίσης δίνονταν οδηγίες για τη σωστή υγιεινή του στόματος και των δοντιών των μαθητών⁴⁰¹. Επιπλέον, άρθρα όπως το πώς θα μπορούσαν να προφυλάξουν οι γονείς τα παιδιά τους από τη φυματίωση συχνά απαντώνται σε στήλες του περιοδικού. Ο γιατρός Κ. Σαρόγλου ενημέρωνε τις μητέρες πώς να καταλάβουν πιθανή εκδήλωση της ασθένειας και τους τρόπους χειρισμού⁴⁰². Άλλο άρθρο του παιδίατρο Χρίστου Γ. Κοντού αναφέρει τη σημαντική επίδραση που έχει στα παιδιά η αεροθεραπεία και η κλιματοθεραπεία, φέρνοντας ως παράδειγμα το σημαντικό έργο που πραγματοποιούνταν στο μαθητικό αναρρωτήριο της Βούλας⁴⁰³.

Η σημασία της μητέρας στην ανατροφή των παιδιών τόσο στη σωματική ανάπτυξη του παιδιού όσο και στη διανοητική, είναι ένα ακόμα αγαπημένο άρθρο του περιοδικού. Συγκεκριμένα ο καθηγητής Πανεπιστημίου κ. Εξαρχόπουλος Ν. παρουσίαζε τη σημαντικότητα του ρόλου της μητέρας στην ανατροφή των παιδιών⁴⁰⁴. Η προστασία της μητρότητας κοσμούσε τις στήλες του περιοδικού σε μία προσπάθεια ενημέρωσης των νέων μητέρων για τη σωστή αντιμετώπιση κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, κατά την περίοδο της λοχείας και κατά την περίοδο του θηλασμού. Η παιδίατρος Σόλωνος Βέρα υπενθύμιζε σε άρθρο τη δράση της φιλανθρωπικής οργάνωσης σε συνεργασία με το κράτος και το έργο του πατριωτικού ιδρύματος το οποίο διατηρούσε στην Αθήνα πέντε συμβουλευτικούς σταθμούς για τις επιτόκους όπου οι εγγραφόμενες γυναίκες κατά τους

⁴⁰⁰ Το περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 37-38, Μάιος– Αύγουστος 1936

⁴⁰¹ Στο ίδιο, Αρ. Φ. 51, Φεβρουάριος 1939

⁴⁰² Στο ίδιο

⁴⁰³ Στο ίδιο, Αρ. Φ. 52, Μάρτιος 1939

⁴⁰⁴ Στο ίδιο

τρεις τελευταίους μήνες της εγκυμοσύνης τους είχαν τη δυνατότητα να εξετάζονται μία φορά την εβδομάδα από ειδικό γιατρό⁴⁰⁵.

Επίσης, γινόταν πλήρης περιγραφή του έργου και της δράσης του Πατριωτικού Ιδρύματος σε πολλά τεύχη του περιοδικού. Ο Γενικός Διευθυντής του Πατριωτικού Ιδρύματος κ. Αραβαντινός Ιωάννης έκανε λόγο για το ρόλο του Ιδρύματος. Ανέφερε τη σημαντικότητα της διαπαιδαγώγησης των λαϊκών τάξεων σχετικά με θέματα υγιεινής, περίθαλψης και το ρόλο των επισκεπτριών υγείας. Η προληπτική προσπάθεια για την υγιεινή κατάσταση των παιδιών ήταν ο κύριος σκοπός του Πατριωτικού Ιδρύματος⁴⁰⁶. Οι παιδικές εξοχές, τα συσσίτια, η κίνηση του νοσοκομείου παιδών, τα λαϊκά υπνωτήρια καθώς και η βράβευση των υγιεστερών βρεφών του Π.Ι.Κ.Π.Α παρουσιάζονται αναλυτικά σε τεύχος του περιοδικού⁴⁰⁷.

Άρθρο και πάλι της παιδιάτρου Σόλωνος Βέρα παρουσίαζε την ευγονία και τη σημαντικότητα της πρώτης προστασίας του παιδιού⁴⁰⁸. Γινόταν αναλυτική περιγραφή του όρου «ευγονία» και των αντιλήψεων γύρω από αυτό με αναφορές και συγκρίσεις με την αρχαία Σπάρτη. Σχετικά με το ζήτημα του γάμου στην αρχαία Σπάρτη διατάξεις όπως αναφέρει η παιδιάτρος «...*ημπορούν να θεωρηθούν ως μία από τας πλέον τολμηράς εκδηλώσεις της ευγονικής εις τους αρχαίους Έλληνας*»⁴⁰⁹. Ακόμη, για το παιδί ως κληρονομικό κεφάλαιο αρθρογράφησε ο παιδιάτρος Απόστολος Δοξιάδης, θέτοντας το πρόβλημα για το αν τελικά μπορούσε να γίνει η επιλογή των γεννητόρων και αν ναι ποιος θα ήταν αρμόδιος, η κοινωνία ή η πολιτεία. Καταλήγοντας πως ό,τι ήταν να γινόταν έπρεπε να γινόταν με μεγάλη διακριτικότητα προκειμένου να μην προκληθούν αντιδράσεις, οι οποίες θα ήταν και φυσιολογικές, έτσι ώστε να μη ματαιωθούν οι προθέσεις⁴¹⁰.

Η προστασία της εγκαταλελειμμένης νεολαίας, τα «αλητάκια», όπως επίσης αναφέρονται ήταν υψίστης σημασίας έργο για την πολιτεία. Το κράτος μέσω της κοινωνικής πρόνοιας όφειλε να προστατέψει τα παιδιά αυτά και το πραγματοποιούσε

⁴⁰⁵ Το περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 52, Μάρτιος 1939

⁴⁰⁶ Στο ίδιο, Αρ. Φ. 67, Ιούνιος 1940

⁴⁰⁷ Στο ίδιο, Αρ. Φ. 43-44, Μάιος- Αύγουστος 1937

⁴⁰⁸ Στο ίδιο, Αρ. Φ. 51, Φεβρουάριος 1939

⁴⁰⁹ Στο ίδιο

⁴¹⁰ Στο ίδιο, Αρ. Φ 55, Ιούνιος 1939

δημιουργώντας τα εθνικά ορφανοτροφεία ανέφερε ο Αριστοτέλης Ν. Κουτσομάρης πρώην Διευθυντής της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών σε άρθρο του περιοδικού⁴¹¹.

Σε άλλο άρθρο υπήρχε μεταφρασμένο άρθρο του H. E. Scuchardt από τη Γερμανία όπου αναπτύσσονταν οι διαφορές που παρουσίαζε η κοινωνική νομοθεσία σε διάφορα πολιτισμένα κράτη, όπως η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Αργεντινή και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και οι διάφορες ερμηνείες που απέδιδαν τα δικαστήρια των κρατών στους νόμους⁴¹². Τέλος, σε άρθρο του περιοδικού είχαν παρουσιαστεί τα συμπεράσματα του Διαβαλκανικού Συνεδρίου για την προστασία του παιδιού⁴¹³.

Στο περιοδικό «Η Νεολαία», που κυκλοφορούσε από το 1938 δημοσιεύονταν ποιήματα και αποσπάσματα από βιβλία και ηθογραφικά διηγήματα. Επίσης, γίνονταν αναφορές στη σημασία της αποταμίευσης για το νοικοκυριό το οποίο το παρουσίαζαν ως παράγοντα ευημερίας του έθνους⁴¹⁴. Εμφανής ήταν η θέληση του περιοδικού να προπαγανδίσει υπέρ της κυβέρνησης Μεταξά. Σε κάθε τεύχος γίνονταν εκτενής αναφορές στις επισκέψεις του Ι. Μεταξά σε στρατόπεδα φαλαγγιτών, παρουσιάζονταν οι επιθυμίες του όπως να διαμορφώσει νέους με γερά σώματα και γερές ψυχές, αποδεδεσμευμένους από τις κακές συνήθειες του καπνίσματος και του αλκοόλ. Ο δεκάλογος των νέων της ΕΟΝ είναι χαρακτηριστικό κείμενο όπου φανερώνει πώς οραματιζόταν ο Μεταξάς τους νέους. Οι νέοι όπως αναφέρει: *έπρεπε να βοηθούν όλους όσους έχουν ανάγκη και πάντοτε, να αγαπούν και να φέρονται σαν αδέρφια προς όλους του συναδέλφους της οργάνωσης, να είναι πάντα ευγενείς, ευπροσήγοροι και μειλίχιοι. Να αγαπούν τα ζώα και να μαθαίνουν και στους άλλους να τα αγαπούν. Να υπακούουν στις διαταγές των γονιών τους, των βαθμοφόρων τους και του προϊστάμενου τους, να είναι πάντοτε εύθυμοι όχι μόνο στα παιχνίδια αλλά και κατά την εκτέλεση οποιασδήποτε υπηρεσίας. Να είναι οικονόμοι και να φροντίζουν να αποταμιεύουν, να είναι υψηλόφρονες, αισθηματίες και υπερήφανοι και τέλος να είναι καθαροί και στο σώμα και στην ενδυμασία τους*⁴¹⁵.

⁴¹¹ Το περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 41, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 1937

⁴¹² Στο ίδιο

⁴¹³ Στο ίδιο, Αρ.Φ. 53, Απρίλιος 1939

⁴¹⁴ Το περιοδικό «Η Νεολαία», Αρ. Φ. 5, 4 Νοεμβρίου 1939

⁴¹⁵ Στο ίδιο, Αρ. Φ. 4, 5 Νοεμβρίου 1938

Συμπεράσματα

Αναμφισβήτητα η περίοδος της τετραετίας 1936-1940, την οποία μελετήσαμε είναι μία σκοτεινή περίοδος. Η δικτατορία του Ι. Μεταξά όπως και κάθε απολυταρχικό καθεστώς δεν άφησε την κοινωνία χωρίς αυστηρή παρακολούθηση, εκδιώξεις, έλεγχο και καθοδήγηση. Ο Ι. Μεταξάς πριν ακόμα αναλάβει την εξουσία του κράτους εκδήλωνε ριζοσπαστικές κοινωνικές ιδέες γύρω από τα θέματα της κοινωνίας και της εξουσίας. Όπως και σχεδόν σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη έτσι και ο Ι. Μεταξάς πίστευε πως το αστικό σύστημα είχε αποτύχει και μαζί με αυτό είχε καταστρέψει σχεδόν όλη την κοινωνία. Η άδικη κατανομή του πλούτου, η αστυφιλία, η άνοδος του κομμουνισμού και το σαθρό πολιτικό σύστημα τον οδηγούσαν στη διατύπωση απόψεων για κοινωνική μεταρρύθμιση και για αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης. Ο Μεταξάς ως ορθολογιστής περιόριζε τις σκέψεις του στα εφικτά έτσι και το όλο οικοδόμημα που έχτισε βασίστηκε καταρχάς στην ενδυνάμωση του πατριωτισμού, της θρησκείας, της οικογένειας. Η δημιουργία του Γ' Ελληνικού Πολιτισμού ήταν ένας από τους στόχους του Μεταξά. Με την αναγέννηση του πολιτισμού, τις εκ βάθρων κοινωνικές αλλαγές που είχε στο πολιτικό του πρόγραμμα ο Μεταξάς και τη στήριξη του λαού η Ελλάδα θα αποτελούσε τη χώρα εκείνη που και πάλι θα ήταν σε θέση να μεταλαμπαδεύσει τον πολιτισμό και τη γνώση στις υπόλοιπες χώρες. Το εγχείρημα του Ι. Μεταξά χαρακτηρίστηκε από πολλούς όχι εξίσου τυραννικό με εκείνο του Χίτλερ, προσπάθησε να ασπαστεί τη γενικότερη πολιτική κατεύθυνση των ευρωπαϊκών φασιστικών κομμάτων, αλλά βάζοντας τη δική του προσωπική πινελιά. Αναμφισβήτητα κατά τη διάρκεια της δικτατορίας των Ι. Μεταξά, προέκυψαν οι περίπου 50.000 δηλώσεις μετανοίας ενώ οι φυλακίσεις, οι ξυλοδαρμοί και οι εκτοπισμοί ήταν βασικές μέθοδοι άσκησης της δικτατορίας. Η αστυνομία πόλεων και η αγροφυλακή είχαν τον πλήρη έλεγχο της κοινωνίας και είχαν επιβάλει ένα αστυνομοκρατούμενο καθεστώς.

Ο Μεταξάς ακολουθώντας φιλολαϊκή πολιτική θέλησε να ευνοήσει δύο μεγάλες ομάδες της ελληνικής κοινωνίας, τους αγρότες και εργάτες. Η ίδρυση ενός κράτους με κύριο χαρακτηριστικό τον αντικομμουνισμό και τον αντικοινοβουλευτισμό, ενός κράτους ολοκληρωτικού, βασιζόμενο στους αγρότες και τους εργάτες, ήταν το όραμα του Μεταξά. Αυτό που επεδίωκε ήταν η δημιουργία ενός κράτους με πολίτες πειθαρχημένους και εργατικούς. Προσπάθησε να δημιουργήσει μιας πολιτείας χωρίς

την παρουσία πολιτικών ενώ παράλληλα μιμούμενος το φασιστικό καθεστώς του Μουσολίνι καθιέρωσε την συντεχνιακή αντιπροσώπευση-κορπορατισμό, τοποθετώντας, ασφαλώς, ανθρώπους του καθεστώτος ως επικεφαλής. Η επιβολή του καθεστώτος ήταν τόσο ισχυρή και άμεση και δεν άργησε να γίνει αισθητή με τους διορισμούς δικαστών, καθηγητών και γενικότερα τις τοποθετήσεις ανθρώπων των ίδιων αντιλήψεων με το καθεστώς Μεταξά σε όλες τις ισχυρές θέσεις της δημόσιας διοίκησης.

Ο Μεταξάς ποτέ δεν είχε ευρεία αποδοχή από το λαό. Η πιο χαρακτηριστική ενέργεια προσέγγισης του λαού ήταν η δημιουργία της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας μέσω της οποίας ήλπιζε να εξασφαλίσει ευρύτερη λαϊκή βάση. Η ΕΟΝ μια οργάνωση παρόμοια με τις παραστρατιωτικές οργανώσεις της Ιταλίας και της Γερμανίας, ήταν το δημιούργημά του. Η οργάνωση αυτή είχε σκοπό τον προσηλυτισμό των νέων στις αντιλήψεις και τα ιδεώδη του καθεστώτος. Η συμμετοχή σε αυτή των νέων δεν ήταν οικιοθελής όπως το παρουσίαζε ο ίδιος ο Μεταξάς αλλά υποχρεωτική. Μάλιστα έγινε η προσπάθεια επιβολής της συμμετοχής των παιδιών μέσα από τα σχολεία. Οι νέοι είχαν δεχτεί μεγάλες πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις αλλά και πολλά δελεαστικά προνόμια προκειμένου να γίνουν μέλη της ΕΟΝ. Το ίδιο το καθεστώς βέβαια παρουσιάζει την ΕΟΝ ως το εργαλείο εκπαίδευσης, ενδυνάμωσης του σθένους των νέων, σωστής καθοδήγησης και προστασίας τους. Η ΕΟΝ έχοντας στους κόλπους της παιδιά όλων των κοινωνικών τάξεων θα μπορούσε να προωθήσει την προληπτική πολιτική υγιεινής και με αυτό τον τρόπο να περιορίσει τα περιστατικά εκδήλωσης ασθενειών.

Η Ελλάδα την περίοδο που μελετούμε, την περίοδο του Μεσοπολέμου, βρισκόταν σε μία δίνη πολιτική, οικονομική και κοινωνική. Η παγκόσμια οικονομική ύφεση, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, η Μικρασιατική Καταστροφή άφησαν πολλά σημάδια στο ελληνικό κράτος που προσπαθούσε να ορθοποδήσει. Η υποδοχή ενάμισι εκατομμυρίου προσφύγων στην Ελλάδα το 1922 με τη Μικρασιατική Καταστροφή δεν άφησαν πολλά περιθώρια στις ελληνικές κυβερνήσεις για να ασχοληθούν με τη δημόσια υγεία και πρόνοια. Μέχρι τότε σχεδόν όλο το σύστημα υγείας στηριζόταν στις φιλανθρωπικές οργανώσεις και την ιδιωτική πρωτοβουλία. Για τον Μεταξά η κατάσταση των δημόσιων υγειονομικών υπηρεσιών και κοινωνικής πρόνοιας χαρακτηριζόταν ως απαράδεκτη και ντροπή για το Έθνος και τον πολιτισμό. Η αναβάθμιση των υπηρεσιών

υγείας και πρόνοιας τέθηκε ως βασικός στόχος της πολιτικής του. Με τα πενιχρά χρηματικά διαθέσιμα που διέθετε το κράτος εκείνη την περίοδο το καθεστώς του έδωσε βάρος σε δύο κυρίως τομείς: στον ασφαλιστικό εξοπλισμό της πατρίδας με το φόβο επικείμενου πολέμου και στον κλάδο της υγείας και πρόνοιας. Τα ποσοστά διάθεσης πιστώσεων για το Υπουργείο Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως άγγιζαν κατά μέσο όρο το 7% του συνολικού προϋπολογισμού του κράτους. Ποσοστό πολύ σημαντικό. Μέρος των πηγών εσόδων του κράτους ήταν η έμμεση φορολόγηση των πολιτών με αποτέλεσμα τη δυσφορία αυτών και την εξάντληση ειδικά ορισμένων κλάδων. Τα χρήματα που δοθήκαν στο Υπουργείο κατανεμήθηκαν τόσο στη δημιουργία νέων υποδομών υγειονομικών υπηρεσιών όσο και ανάπτυξης των ήδη υπάρχουσών. Σημαντικό έργο πραγματοποιήθηκε για την καταπολέμηση των μεγαλύτερων ασθενειών που βασάνιζαν για πολλά έτη τους πολίτες, όπως η φυματίωση, η ελονοσία και το τράχωμα. Με τη δημιουργία εξυγιαντικών έργων, όπως το σύστημα υδροδότησης, το σύστημα αποχετεύσεων και οι αποστραγγίσεις ελών, ήταν εμφανής η πρόοδος και η αλλαγή της νοσηρής κατάστασης της υγείας. Δημιουργήθηκαν νέα ειδικά νοσοκομεία και υπήρχε σχεδόν διπλασιασμός στις κλίνες συνολικά σε όλες τις κατηγορίες (Γενικά–Ειδικά Νοσοκομεία). Ενώ παράλληλα το καθεστώς Μεταξά προχώρησε στην εκπαίδευση νοσηλευτικού προσωπικού με τη δημιουργία σχολών και τη σημαντική προσφορά της Υγειονομικής Σχολής Αθηνών. Σημαντικό ρόλο επίσης διαδραμάτισε και το Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως (ΠΙΚΠΑ). Το Ίδρυμα προσέφερε υπηρεσίες κυρίως για την προστασία της μητέρας και του παιδιού σε όλη την επικράτεια. Περιελάμβανε τμήματα προστασίας επιτόκων, βρεφών, ασθενών παιδιών και μαθητών. Δράσεις του ΠΙΚΠΑ ήταν και οι παιδικές κατασκηνώσεις, τα συσσίτια μαθητών και η διανομή ρουχισμού και υπόδησης στους μαθητές.

Αναμφισβήτητα, την περίοδο της δικτατορίας του Ι. Μεταξά παρουσιάστηκε πρόοδος στις υγειονομικές υπηρεσίες και της πρόνοιας. Δεν μπορούμε όμως να παραβλέψουμε το γεγονός πως την περίοδο αυτή μεγάλο μέρος του πληθυσμού της χώρας «νοσούσε» λόγω των διώξεων με την υπόνοια και μόνο ότι δεν ήταν σύμφωνοι με τις πρακτικές και πολιτικές ιδεολογίες του καθεστώτος.

Θα ήθελα να κλείσω την παρούσα εργασία με ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Άλντους Χαξλεϋ « Θαυμαστός καινούριος κόσμος» :

«Αν δεν συγκεντρωθούμε και δεν χρησιμοποιήσουμε την επιστήμη σαν βοήθημα για τη δημιουργία μιας νέας, αυτόνομης ράτσας, θα 'χουμε να διαλέξουμε ανάμεσα σε πολλές δικτατορίες, ολοκληρωτισμούς, που θα στηρίζονται στον τρόμο και τον φόβο της ατομικής βόμβας και των συνεπειών της, ή σ' έναν υπερολοκληρωτισμό, που γεννιέται από το κοινωνικό χάος, την τεχνολογία γενικά και την ατομική επανάσταση ειδικά, και εξελίσσεται σε μια κοινωνικής πρόνοιας τυραννία. Στην τυραννία της Ουτοπίας: Όπως στρώσεις, έτσι θα κοιμηθείς.»

Βιβλιογραφία Ελληνική ή σε μετάφραση

- Αγγελής Βαγγέλης, (2004),** *Μεταξική Προπαγάνδα και Νεολαία 1936- 1940*, Διατριβή
Ακαδημαϊκή Ιατρική, (1939), Περίοδος ΙΙ, έτος Έ
- Αλεξιάδου Σ. , Αλεξιάδου Ε., Χαμαλίδου Α.,** Διοικητική Ενημέρωση, *Ιστορική εξέλιξη του νοσοκομείου στην Ελληνική επικράτεια*
- Βατικιώτης Παναγιώτης, (2005),** *Μια πολιτική βιογραφία του Ιωάννη Μεταζά, φιλολαϊκή απολυταρχία στην Ελλάδα, 1936-1941*, Αθήνα Εκδόσεις Ευρασία
- Βερέμης Θάνος (επιμ.), (2009),** *Ο Μεταζάς και η Εποχή του*, Αθήνα, Εκδόσεις Ευρασία
- Δαρδαβέσης Ι. Θεόδωρος, (2008),** *Πολιτική της Υγείας, η ιστορική πορεία του Υπουργείου Υγείας στην Ελλάδα (1833-1981)*, Ιατρικό Βήμα, Οκτώβριος- Νοέμβριος
- Ewald Francois, (2000),** *Ιστορία του Κράτους Πρόνοιας*, μτφ Κορασίδου Μαρία, Αθήνα, Gutenberg
- Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Πολιτισμού, Δημόσια Υγεία και Πρόσφυγες στην Ελλάδα**
- EINAΠ – Ένωση Ιατρών Νοσοκομείων Αθήνας- Πειραιά, (2005),** *Τα δημόσια Νοσοκομεία στην Αθήνα και τον Πειραιά, Πορεία στο Χρόνο, 30 χρόνια EINAΠ*, Αθήνα, EINAΠ ,
- Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου, (1937),** *Το νέον κράτος και η κοινωνική πρόνοια*, Αθήνα Εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου
- Ελληνική Οφθαλμολογική Εταιρεία, (1981),** *50 Χρόνια Ελληνικής οφθαλμολογικής εταιρείας 1931- 1981*, Αθήνα, Ελληνική Οφθαλμολογική Εταιρεία
- Ελληνική Οφθαλμολογική Εταιρεία, (1981),** *Σελίδες από την Ιστορία της Ελληνικής Οφθαλμολογίας 1837- 1980*, Αθήνα, Ελληνική Οφθαλμολογική Εταιρεία
- E.O.N, (1939),** *Υγιεινή, Σειρά εκδόσεων περί εκπαίδευσεως*, Αθήνα, Εκδόσεις E.O.N
- E.O.N, (1940),** *Υγιεινή, Σειρά εκδόσεων περί εκπαίδευσεως*, Αθήνα, Εκδόσεις E.O.N

Ζηλίδης Χ., (1989), Γενική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, *Στατιστική Επετηρίς 1928-1940 αξιολόγηση των Πρωτοβάθμιων Υπηρεσιών Υγείας του αγροτικού πληθυσμού,* Αθήνα

Θεοδώρου Βασιλική – Καρακατσάνη Δέσποινα, (2010), *Υγιεινής Παραγγέλματα, Ιατρική επίβλεψη & κοινωνική πρόνοια για το παιδί τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα,* Αθήνα, Εκδόσεις Διόνικος,

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ΙΕ τόμος

Ιστορικό Λεύκωμα του Οφθαλμιατρείου, (1993), *Το Οφθαλμιατρείο Αθηνών, 1843-1993, Εκατόν πενήντα χρόνια από την ίδρυση του,* Αθήνα

Κατσαράς Μ. Κωνσταντίνος, (1940), *Ψυχική και Κοινωνική Υγιεινή (σύγχρονα προβλήματα),* Αθήνα

Κολιοπουλος Σ. Ιωάννης, (1996), *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40, οι σχέσεις της Ελλάδος με τη Βρετανία (1935- 1941),* Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Παρατηρητής

Κοντιάδης Ι. Ξενοφών, (1997), *Κράτος Πρόνοιας και κοινωνικά δικαιώματα,* Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλας

Κοντιάδης Ι. Ξενοφών- Σουλιώτης Ν. Κυριάκος, (επιστ.επιμ.), (2010), *Θεσμοί και Πολιτικές Υγείας,* Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση

Κόντος Γρ. Μιχαήλ, (1934), *Περί του ετερόπλευρου τραχώματος, Διατριβή ύπο του Μιχαήλ Γρ. Κόντου, ,* Αθήνα , «Τα χρονικά»

Κοπανάρης Φ. , (1933), *Η δημόσια υγεία εν Ελλάδι,* Αθήνα, Τύποις Χρονοπούλου Χ.

Κοσμετάτος Φ. Γεώργιος, (1944), *Το οφθαλμιατρείον και η οφθαλμολογική κλινική εν Πανεπιστημίου Αθηνών, Έκθεσις των πεπραγμένων κατά την δεκαετίαν 1938- 1942,* Αθήνα

Κυριόπουλος Γ. , (επιμ.), *Δημόσια Υγεία και Κοινωνική Πολιτική : ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η εποχή του,* Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης

Λιάκος Α. , (1993), *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα

Λιναρδάτος Σπύρος, (1988), *4^η Αυγούστου*, Αθήνα, Εκδόσεις Θεμέλιο

Mazower Mark, (2002), *Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου*, μτφ. Μαρκέτος Σπύρος, Αθήνα, ΜΙΕΤ

Mazower Mark, (1998), *Σκοτεινή Ήπειρος, ο Ευρωπαϊκός Εικοστός Αιώνας*, 1^{ος} τόμος, μτφ. Κουρεμένος Κώστας, Αθήνα, Καθημερινές Εκδόσεις

Μεταξάς Ιωάννης, (1974), *Το προσωπικό του ημερολόγιο, υπό Μεταξά Ιωάννη Π. 1871- 1941*, Αθήνα, Εκδόσεις Γκοβόστη

Νοσοκομειακά Χρονικά, (1984), *Πανηγυρική έκδοση για τα εκατό χρόνια του θεραπευτηρίου « Ο Ευαγγελισμός» και τα σαράντα χρόνια της ένωσης επιστημονικού προσωπικού του θεραπευτηρίου « Ο Ευαγγελισμός»*, Αθήνα, Τριμηνιαία έκδοση της ένωσης επιστημονικού προσωπικού θεραπευτηρίου « Ο Ευαγγελισμός», Τόμος 46, Τεύχη 1-2, Ιανουάριος – Ιούνιος 1984

Οδηγός, (1938), Έκθεσις Υγιεινής, οργανωθείσα παρά του υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, Ζάπειο, Αθήνα

Οικονόμου Χαράλαμπος- Σπυριδάκης Μάνος, (επιμ.), (2012), *Ανθρωπολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της υγείας*, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης

Παπαστεφανάκη Αήδα, (2005), *Δημόσια υγεία, φυματίωση και επαγγελματική παθολογία στις ελληνικές πόλεις στις αρχές του 20^{ου} αιώνα: η αντιφατική διαδικασία του αστικού εκσυγχρονισμού*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»- Χανιά, Τεχνικό επιμελητήριο Ελλάδας, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, κατά το πρώτον από της 4^{ης} Αυγούστου 1936 έτος, Υπουργία Α. Γ. Κορίζη, Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως

Πεπραγμένα του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, κατά το έτος 4 Αυγούστου 1937- 3 Αυγούστου 1938, Υπουργία Α. Γ. Κοριζή, Το έργον της Εθνικής Κυβερνήσεως

Σακελλαρόπουλος Θ. (1991), *Οικονομία, κοινωνία, κράτος στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα, Πληροφόρηση

Στασινοπούλου Β. Όλγα, (2004), Κράτος πρόνοιας- ιστορική εξέλιξη- σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις, Αθήνα, Gutenberg

Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, (1939), *Η Ελληνική Αναδημιουργία εις αριθμούς, γεγονότα, συγκρίσεις, αποτελέσματα*, Αθήνα, Γραφικά Τέχνη Διάλησμα, εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου

Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, (1937), *Μηνιαίον Δελτίον του υφυπουργείου Τύπου και Τουρισμού*, αριθμός 8, Αθήνα

Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, (1938), *Ο απολογισμός μίας διαιτίας – 4^η Αυγούστου 1936- 1938*, Αθήνα, τύποις Πυρσού Α.Ε, εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου

Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, Ο αρχηγός δια τα παιδιά μας, μεγάλοι υποθήκαι προς τους γονείς και τους διδασκάλους, Αθήνα, εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου

Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, Τέσσερα χρόνια διακυβέρνησης Ι. Μεταξά 1936- 1940, Α' τόμος, Αθήνα , εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου

Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, Τέσσερα χρόνια διακυβέρνησης Ι. Μεταξά 1936- 1940, Β' τόμος, Αθήνα , εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου

Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, Τέσσερα χρόνια διακυβέρνησης Ι. Μεταξά 1936- 1940, Γ' τόμος, Αθήνα , εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου

Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, Τέσσερα χρόνια διακυβέρνησης Ι. Μεταξά 1936- 1940, Δ' τόμος, Αθήνα , εκδόσεις 4^{ης} Αυγούστου

Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, Το έργον της Τετραετίας 1936- 1940 με γεγονότα και αριθμούς, Αθήνα

Φαλαγγίτικη Επιθεώρησης, (1940), Επίσημον όργανον αγωγής των στελεχών της Ε.Ο.Ν εκδιδόμενον υπό της Κεντρικής Διοικήσεως κατά τρίμηνον, Τεύχος 1^ον
Απρίλιος- Μάιος- Ιούνιος, Αθήνα

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΥΛΙΚΟ

Προϋπολογισμοί ετών 1933-1941

ΦΕΚ – ΝΟΜΟΙ-ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ- ΒΑΣΙΛΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

ΦΕΚ 2/ 2-1-1914, άρθρο 1, Νόμος 346

ΦΕΚ 94/ 9-3-1929, άρθρο 4, Νόμος 4062

ΦΕΚ 112/ 14.6.1917, άρθρο 2, Νομοθετικό Διάταγμα

ΦΕΚ 122/ 27.8.1922, άρθρο 1, Νόμος 2882

ΦΕΚ 124/ 7.3.1936, άρθρο 8, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 329/ 5.8.1936, άρθρο 3, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 388/ 5.9.1936, άρθρο 10, Α.Ν 68

ΦΕΚ 429/ 30.9.1936, άρθρο 2, Α.Ν 172

ΦΕΚ 447/ 8.10.1936, άρθρο 1, Α.Ν 201

ΦΕΚ 455/ 16.10.1936, άρθρο 3, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 470/ 24.10.1936, άρθρο 1, Α.Ν 262

ΦΕΚ 471/ 24.10.1936, άρθρο 3, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 499/ 10.11.1936, άρθρο 2, Α.Ν 334

ΦΕΚ 2/ 7.1.1937, άρθρο 1, 2, Α.Ν 421,422

ΦΕΚ 27/ 29.1.1937, άρθρο 6, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 66/ 23.2.1937, άρθρο 6, Α.Ν 475

ΦΕΚ 98/ 19.3.1937, άρθρο 2, Α.Ν 547

ΦΕΚ 136/ 9.4.1937, άρθρο 4, Α.Ν 613

ΦΕΚ 154/ 27.4.1937, άρθρο 2, Α.Ν 651

ΦΕΚ 184/ 17.5.1937, Α.Ν 677

ΦΕΚ 224/ 14.6.1937, άρθρο 11, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 228/ 15.6.1937, άρθρο 1, Α.Ν 726

ΦΕΚ 275/ 22.7.1937, άρθρο 6, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 322/ 14.8.1937, άρθρο 13, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 374/ 25.9.1937, άρθρο 2, Α.Ν 866

ΦΕΚ 476/ 24.11.1937, άρθρο 3, Α.Ν 965

ΦΕΚ 519/ 23.12.1937, άρθρο 1, Α.Ν 998

ΦΕΚ 521/ 21.12.1937, άρθρο 14, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 74/ 26.2.1938, άρθρο 2, Α.Ν 1102

ΦΕΚ 82/ 4.3.1938, άρθρο 1, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 89/ 8.3.1938, άρθρο 14, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 108/ 22.3.1938, άρθρο 2, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 111/ 24.3.1938, άρθρο 3, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 237/ 22.6.1938, άρθρο 5, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 297/ 24.8.1938, άρθρο 1, Α.Ν 1353

ΦΕΚ 426/ 10.11.1938, άρθρο 1, Α.Ν 1462

ΦΕΚ 13/ 11.1.1939, άρθρο 1, Α.Ν 1560

ΦΕΚ 33/ 26.1.1939, άρθρο 5, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 38/ 1.2.1939, άρθρο 6, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 72/ 27.2.1939, άρθρο 1, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 164/ 26.4.1939, άρθρο 4, Α.Ν 1716

ΦΕΚ 198/ 20.5.1939, άρθρο 1, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 209/ 26.5.1939, άρθρο 1, Α.Ν 1754

ΦΕΚ 233/ 13.6.1939, άρθρο 1, Α.Ν 1792

ΦΕΚ 259/ 24.6.1939, άρθρο 2, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 284/ 13.7.1939, άρθρο 1, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 362/ 4.9.1939, άρθρο 1, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 431/ 9.10.1939, άρθρο 10, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 559/ 30.12.1939, άρθρο 8, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 89/ 13.3.1940, άρθρο 2, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 173/ 8.6.1940, άρθρο 2, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 175/ 10.6.1940, άρθρο 3, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 311/ 1.10.1940, άρθρο 2, Βασιλικό Διάταγμα

ΦΕΚ 462/ 31.12.1940, Α.Ν 2733

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 4, 5 Νοεμβρίου 1938

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 5, 12 Νοεμβρίου 1938

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 10, 17 Δεκεμβρίου 1938

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 13, 7 Ιανουαρίου 1939

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 35, 10 Ιουνίου 1939

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 37, 24 Ιουνίου 1939

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 43, 4 Αυγούστου 1939

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 5, 4 Νοεμβρίου 1939

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 42, 20 Ιουλίου 1940

Περιοδικό «Η Νεολαία», Αριθμός Τεύχους 2, 12 Οκτωβρίου 1940

Περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 41, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1937

Περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 43-44, Μάιος – Αύγουστος 1937

Περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 51, Φεβρουάριος 1939

Περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 52, Μάρτιος 1939

Περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 53, Απρίλιος 1939

Περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 55, Ιούνιος 1939

Περιοδικό «Το Παιδί», Αρ. Φ. 67, Ιούνιος 1949

INTERNET

- <http://www.mataxas-project.com>, Ανδρέας Μαρκεσσίνης, *Η δικτατορία του Μεταξά, 1936-1941*, 2012
- <http://www.istorikathemata.com>, Διαδικτυακό περιοδικό με Θέματα Ελληνικής και Παγκόσμιας Ιστορίας με την επιμέλεια και την υπογραφή του Φιλίστωρος, *Η Ελληνική εξωτερική πολιτική και διπλωματία του Ι. Μεταξά, 1936-1940*

- www.mpra.ub.uni-muenchen.de, Τσουλφίδης Λευτέρης, *Από την οικονομική άνοηση στην κρίση του 1930*, (2011)
- www.eriande.elemedu.upatras.gr, *Κράτος Πρόνοιας και εκπαίδευση: ο θεσμός των μαθητικών συσσιτίων (1931- 1967)*, Λεβεντάκης Χ. , Γκαρίλα Β.
- www.mednet.gr/archives, *Ιστορία της Ιατρικής, Τα πεπραγμένα του Σανατορίου Πάρνηθας ως πηγή ιατρικής και δημογραφικής προσέγγισης της φυματίωσης κατά το Μεσοπόλεμο*, (4.2.1913)
- www.pedia.gr, Καρδαράκος Δ., *Ειδική αγωγή στην Ελλάδα, Σχολεία τυφλών και Κωφών*

Παράρτημα Φωτογραφιών

Εικόνα 1: Φασιστικός χαιρετισμός

Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία», Αρ. Τεύχους 10, 17 Δεκεμβρίου 1938

Εικόνα 2: Εξώφυλλο περιοδικού ΕΟΝ

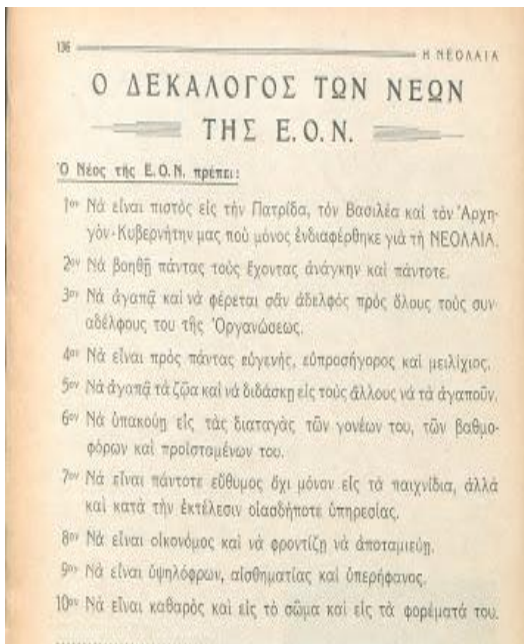
Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία», Αρ. Τεύχους 43, 5 Αυγούστου 1939

Εικόνα 3: Σκαπανάκια

Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία»,
Αρ. Τεύχους 42, 20 Ιουλίου 1940

Εικόνα 4 : Ο Δεκάλογος των Νέων της Ε.Ο.Ν

Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία»,
Αρ. Τεύχους 4, 5 Νοεμβρίου 1938

Εικόνα 5: Ο Μεταξάς ζητά πληροφορίες από σκαπανέα κατά την επιθεώρηση

Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία», Αρ. Τεύχους 5, 12 Νοεμβρίου 1938

Εικόνα 6 : Σκαπάνισσες του χωριού Καλογωνιάς Σπάρτης

Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία», Αρ. Τεύχους 37, 24 Ιουνίου 1939

Εικόνα 7: Ο Κυβερνητικός Επίτροπος . Αλ. Κανελλόπουλος δίνει αναφορά στον Ι. Μεταξά

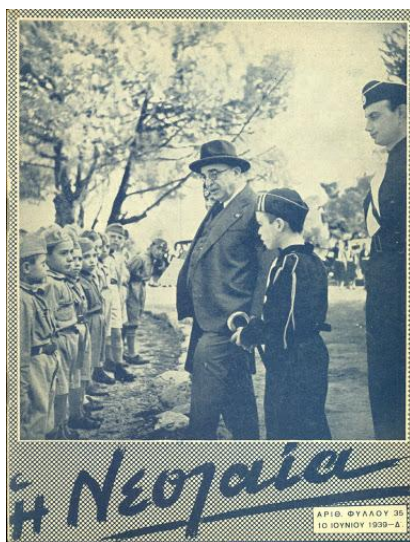
Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία», Αρ. Τεύχους 10, 17 Δεκεμβρίου 1938

Εικόνα 8 : Ομάδα Φαλαγγιτισσών Αγρινίου

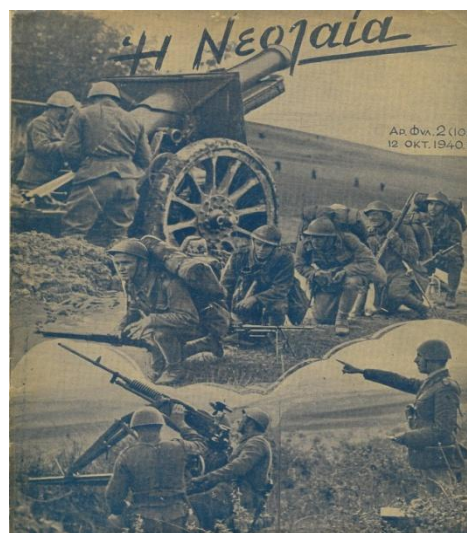
Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία», Αρ. Τεύχους 4, 5 Νοεμβρίου 1938

Εικόνα 9: Εξώφυλλο περιοδικού « Η Νεολαία»

Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία»,
Αρ. Τεύχους 35,10 Ιουνίου 1939

Εικόνα 10: Εξώφυλλο περιοδικού « Η Νεολαία»

Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία»,
Αρ. Τεύχους 2,12 Οκτωβρίου 1940

Εικόνα 11: Το Λαϊκό Νοσοκομείο κατά το έτος 1917

Πηγή: Τα Δημόσια Νοσοκομεία στην Αθήνα και τον Πειραιά, 30 χρόνια Ε.Ι.Ν.Α.Π

Εικόνα 12 : Το Νοσοκομείο Ευαγγελισμός κατά το έτος 1934

Πηγή: Τα Δημόσια Νοσοκομεία στην Αθήνα και τον Πειραιά, 30 χρόνια Ε.Ι.Ν.Α.Π

Εικόνα 13: Η Πολυκλινική κατά το έτος 1905

Πηγή: Τα Δημόσια Νοσοκομεία στην Αθήνα και τον Πειραιά, 30 χρόνια Ε.Ι.Ν.Α.Π

Εικόνα 14: Το οφθαλμιατρείο την δεκαετία του 1950

Πηγή: Τα Δημόσια Νοσοκομεία στην Αθήνα και τον Πειραιά, 30 χρόνια Ε.Ι.Ν.Α.Π

Εικόνα 15: Στη βεράντα Νηπιαγωγείου τα παιδιά κάνουν αεροθεραπεία

Πηγή: Το περιοδικό « Το παιδί», Αρ. Φ. 52, Μάρτιος 1939

Εικόνα 16: Αίθουσα αναμονής (φωτ. 1906)

Πηγή: Τα Δημόσια Νοσοκομεία στην Αθήνα και τον Πειραιά, 30 χρόνια Ε.Ι.Ν.Α.Π

Εικόνα 17: Παιδική κατασκήνωση

Πηγή : Το περιοδικό « Το παιδί», Αρ. Φ. 43-44,

Μάιος- Αύγουστος 1937

Εικόνα 18: Πέντε βραβευθέντα βρέφη από το τμήμα Προστασίας Βρεφών, Αθηνών

Πηγή: Το περιοδικό « Το παιδί», Αρ. Φ. 43-44,

Μάιος- Αύγουστος 1937

Εικόνα 19: Τα παιδιά παίζουν στις παιδικές κατασκηνώσεις της Βούλας

Πηγή: Το περιοδικό « Η Νεολαία», Αρ. Τεύχους 43, 4 Αυγούστου 1939

ABSTRACT

With the present diplomatic essay I will try to present the social policies concerning welfare and public health during the dictatorship of Ioannis Metaxas in the years between 1936 and 1940.

The mass influx of refugees in 1922 marks the beginning of the active involvement and the initiatives taken by the Greek political system in order to handle the problems that came up concerning both the medical healthcare and the housing of refugees.

Ioannis Metaxas attempted to materialize his social policies and the creation of a health system through sanitization projects, the formation of EON [National Youth Organisation], the building of children's country camps, hospital facilities and orphanages. His priority was the protection of the young, the working class and the rehabilitation of the refugees.

Major health problems that plagued the Greek people for decades, such as consumption, malaria and trachoma, seemed to be treated more effectively by means of specialized hospitals which offered not only treatment but also prevention.

Undoubtedly, there was work done and sincere effort to rebuild the Greek state in the years 1936-1940. Nevertheless, we cannot turn a blind eye to the fact that during those four years, the dictatorship of Ioannis Metaxas, as all authoritarian regimes usually do, moved on to civilians' persecutions, the limitation of free public opinion, extreme censorship and political manipulation.

Key Words:

welfare state, inter- war period, social security, accommodation, hospitals.